

BÉCSI NAPLÓ

XXIX. ÉVFOLYAM 2. SZÁM
2008. MÁRCIUS–ÁPRILIS
MEGJELENIK 2 HAVONTA
ÁRA: 1,50 Euro
Erscheinungsort Wien
Österreichische Post AG •
02Z032898 M P. b. b.
VERLAGPOSTAMT 1010 WIEN

A független Koszovó: stabilitás vagy láncreakció?

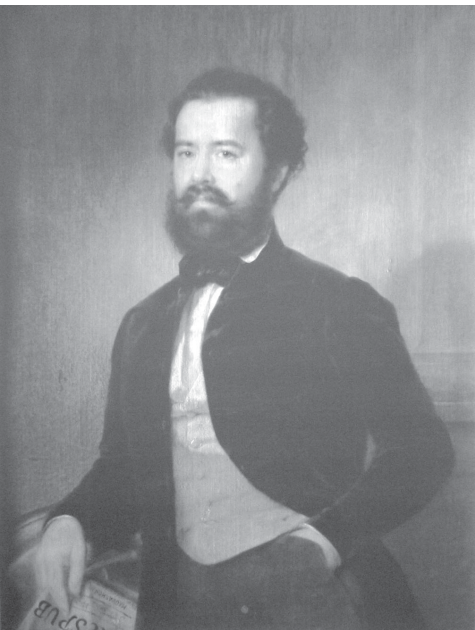
2008. február 17-én, a függetlenség kikiáltásával és a meghatározó európai hatalmak által történt elismerésével évszázados igazságtalan és ésszerűtlen döntések sorozatának részleges jóvátételére került sor. Az albánok s elsősorban a koszovóiak szenvedéstörténete 1913-ban kezdődött, amikor a londoni nagyköveti konferencia úgy húzta meg az önálló Albánia határait, hogy azokon kívül rekedt az egy tömbben élő albánság fele – ők szerb alattvalók lettek, akikre nem vonatkoztak a későbbi békeszerződések és a Népszövetség kisebbségvédelmi rendelkezései. Belgrád mindkét világháború után nagyarányú szerbesítési programokat hajtott végre: szerbeket telepítettek az albánoktól és bosnyák-muzulmánoktól elvett földekre; ez utóbbiak százazei Törökországban találtak új hazára. Az 1974-es alkotmány adta lehetőségekkel élve Koszovó túlnyomóan albán többségű és vezetésű, kvázi köztársasági jogállású tartománnyá vált. A nyugati hatalmak s elsősorban a leginkább érintett európaiak ismét elszalasztottak egy történelmi lehetőséget 1991-ben: a szeptemberi népszavazás után december 23-án – Szlovénia, Horvátország, Bosznia és Macedónia mellett – Koszovó is kérte Jugoszláviából való kiválását, ami elismerését az Európai Közösségektől. Az elutasítás indoka formai volt: a köztársasági státus hiánya, jöllehet a pristinai képviselőház már 1990 szeptemberében kimondta: Koszovó szuverén, 7. köztársaság Jugoszlávián belül. Ezen továbblépve 1992 májusában a koszovói nemzetgyűlés kinyilvánította Koszovó Köztársaság létrejöttét, elszakadását Jugoszláviától, s megválasztotta kormányát és elnökét, I. Rugova személyében. A NATO légitámadásai nyomán 1999-ben ugyan kivonták a népirtást és tömeges elűzést folytató szerb fegyveres alakulatokat Koszovóból, de a mindenkit kielégíteni akaró kompromisszumos „rendezés” csak egy hosszú távon fenntarthatatlan protektorátust eredményezett. Ma már világosan látható: akkor adódott a legkedvezőbb lehetőség Koszovó függetlenségének elismerésére a térdre kényszerített Szerbiával és a gazdaságilag-politikailag meg-

gyengült Oroszországgal szemben. Az elszakadás vagy elszakítás még előbbre hozta volna Milošević bukását, nem is szólva arról, hogy az akkori gazdasági-politikai-katonai csődhelyzetben Koszovó a sokadik helyre szorult vissza a nemzeti sorskérdések sorában.

Az **albánok** 150 év késéssel jutottak el a nemzettévülésnek és a demográfiai expanziónak abba a stádiumába, amelyben a németek és az olaszok voltak a 19. század közepén. Ezt elismerve a tisztábban látó szerb értelmiségek már az 1980-as években – amikor a Szerb Köztársaságban minden második újszülött albán volt – felismerték: szerb nemzeti érdek a Koszovóról, vagy annak nagy részéről való lemondás, mert a demográfiai folyamatok valószínűsítették: Szerbiában és két tartományában 2030-ra albán többség alakul ki. A Despic akadémikus által kidolgozott javaslat – megtartva a történelmi emlékhelyeket és a gazdaságilag értékes részeket (bányakincsek) – feladta volna a terület nagyobbik hányadát. D. Cosic (író, akadémikus, 1992–93-ban Kis-Jugoszlávia államelnöke) 1990 szeptemberében kijelentette: „... Koszovót nem lehet megtartani. Történelmi tény, hogy a szerbség észak felé mozog, és elhagyja délt. Az elhagyott területeket nem lehet megtartani. Megszereztük a Vajdaságot, Koszovóban pedig az a realitás, hogy elhatárolódjunk, megtartva a szent és néhány szent helyet (Gracanica, Gazimeštan). Egy ilyen tervet kell kidolgozni és a megfelelő pillanatban érvényesíteni.” A szerb fegyverek legyőzhetetlenségébe szédült szerb társadalom tudat- és politikaformáló elit ezt a pillanatot elszalasztotta, csak úgy, mint a nemzetközi közösség.

A szerb igények Koszovó megtartására csupán történetiek és – ellentmondásosan – gazdaságiak. Etnikai szempontból már többször elvesztették: először 1690-ben, amikor az ottani szerbség csaknem egésze, patriarchája vezetésével, a Dél-Magyarországból és Horvátországból kiharított határőrvidékre költözött, a Diploma Leopoldinumban biztosított kiváltságok birtokában. Az 1970–90-es évek folyama-

tos kiköltözése következtében – ez a folyamat példátlan volt, mert többségi, uralkodó helyzetben lévő etnikum tagjai hagyták ott szülőföldjüket. Majd de facto 1999-ben, amikor a fegyveres erők s az államigazgatás is kivonult. Az albánok aránya már a 90-es évekre elérte a 90%-ot, jelenlegi becslések alapján a 2 milliós népesség 4%-a török, bosnyák és cigány; további 3,5-4%, tehát 70-80 ezer fő, a szerb, kiknek 50-60%-a él északon, Mitrovicában és környékén, a többiek kis településeken, szét-szórva. A legtöbbet hangoztatott érv, hogy ez a terület a szerb nemzet és egyház bölcsője, csak részben helytálló, hiszen az albánok ősei, az illírek, már a római hódítás előtt ott éltek, s azóta is, folyamatosan. Prizren és környéke csak a 14. században kerül először szerb fennhatóság alá. A szerbség bölcsője, Zeta és Rasca (innen a „rác” népnév) a mai Montenegró és Szandzsák területén ringott; az egyházi-fejedelemségi központok a török hódítás következtében épültek ki a Morava, majd a Duna völgyében, a Szerémségben (Belgrád, Karlóca). Szerb körökben nagy felháborodást keltett a belgrádi német nagykövet kijelentése: ilyen alapon Magyarország is visszakövetelhetné a Vajdaságot. S valóban: történeti-etnikai szempontból Szerbia igénye Koszovóra nagyjából ugyanannyira igazolható, mint lenne Magyarországgé a Szerémségre. Ami a Koszovo Polje-i, rigómezei csatateret illeti: hasonló érveléssel a franciák maguknak követelhetnék Waterloo, a németek a kelet-poroszországi Tannenberget, s mi Trencsént és Temesvárt, szabadságharcaink két döntő vereségének színterét.

Kozina Sándor: Szemere Bertalan, 1851

A feloldhatatlannak látszó **ellentétek gyökere**, az intranzigens szerb magatartás, az azt támogató Oroszország, és a belső etnikai problémákkal, megosztottsággal küzdő államok félelme a koszovói példa követhetőségétől.

A szerb média- és politikai elit máig nem hajlandó elismerni felelősségét az elmúlt 20 év katasztrofális politikájáért, a sajátjuknak érzett Jugoszlávia szétvereséért. A választásokon legtöbb szavazatot begyűjtő Radikális Párt Milošević és Šešelj eszméivel és jelszavával viszi tovább a pusztulásba, elszigetelődésbe vivő tévészméket: „ahol egy szerb él, az Szerbia”

Folytatás a 3. oldalon

Bécs–Budapest az „Anschluss” idején

Ha nem is annyira fellángoló szenvedélyességgel mint ez Magyarországon általánosan elterjedt, de a II. Osztrák Köztársaság sem egyéges az „Anschluss”-évek megítélésében. Mégis, a tárgyilagosság megközelítését jelenti, hogy egyre inkább háttérbe szorul Ausztria mint a hitlerizmus első áldozata címkéjű besorolás. Éppen a napokban zúdultak fel a baloldalon Dr. Habsburg Ottónak a Parlamentben az 1943. évi moszkvai deklarációt elítélő kijelentése miatt (a szövetségesek elmarasztalták Ausztriát a náciizmusban való részessége miatt). Ma már hivatalosan is elismerik, mekkora lelkesedéssel fogadta a német csapatok bevonulását a azt követően a Német Birodalomba való beolvadást közakarattá nyilvánító népszavazás előtt Dr. Karl Renner úgy nyilatkozott: a szociáldemokraták igennel szavaznak a csatlakozás mellett.

Alábbi cikkünk szerzője újságíró, 1946 óta svájci német és francia nyelvű lapok ausztriai tudósítója. Március 6-án ünnepelte 87. születésnapját. 1942-ben náciellenes tevékenysége miatt Ausztria elhagyására kényszerült, és csak 1946-ban tért vissza Bécsbe. Közben a pécsi és a genfi egyetemen szerzett diplomát. Nagypapja a DDSG bécsi vezérigazgatója és elnökhelyettese volt, apja a közös hadseregben volt vezérkari ezredes. Német anyanyelvű osztrák-magyaroknak vallja magát; Svájcban tanult meg magyarul.

Hitler 1938. március 13-i bevonulása Ausztriába nem lepett meg bennünket, akik ismerték a Franz Basch vezetése alatt álló Volksbundnak a magyarországi némettség körében kifejtett aknamunkáját. Ausztria elfoglalása után ettől függetlenül nagyon sokan várakozó állásponton helyezkedtek Bécsben (zsidó származásúak, szociáldemokraták, arisztokraták, legitimisták, Dollfuss-Schuschnigg irányzatú keresztény szocialisták stb.). Abban a tévhitben éltek, hogy *Es wird doch nicht so schlimm werden*, azaz nem lesz ez annyira rossz. Súlyosan tévedtek. A GESTAPO már az ország elfoglalása utáni napokban elhurcolta Dr. Wilhelm Krechler bécsi rendőrfőnököt (felesége bonyhádi Perczel Jerta volt) és Gustaw Lovrek legitimista ifjúsági vezért. Mindketten túlélték Dachaut és 1946-ban viszontláttuk egymást.

Miután a Morzinplatzon lévő Hotel Metropolban megkezdte működését a GESTAPO, megindult a menekülés Bécsből. Úgyiszlóvan egyedül a kommunisták Csehszlovákiának vették útjukat, kevesen Jugoszláviát választották, a legtöbben (nagyobbrészt zsidó származású személyek) azonban Magyarországon kerestek menedéket. Ennek az volt az oka, hogy mind Prágának, mind pedig Belgrádnak az ún. kis-entente-államok fővárosaként közsímsert volt Ausztria, ill. Magyarország elleni politikája, egyedül Horthy Magyarországa mutatott rokonszenvet az első Osztrák Köztársaság-

gal, ill. az osztrák menekültekkel szemben. Gondozásukra a budapesti rendőrfőkapitányságon belül Dr. Batizfalvy Nándor őrnagy vezetésével külön osztályt rendeztek be.

1938 nyarán – s aki fizikailag bírta – még át lehetett jutni a „zöld határon” Magyarországra. Ugyanakkor a DDSG (Duna Gőzhajózási Társaság) teherhajóin és uszályain szintén nyílt Ausztria elhagyására lehetőség. Ott még értéktárgyakat is vihettek magukkal a távozók. Az időközben főkonzulátussá lefokozott bécsi magyar követségen (a nagykövetségi státusz Ausztria felszámolása miatt szűnt meg) Kartal főkonzul és Falta konzul – többek között magyar okmányok kiállításával – volt a náci üldözöttek segítségére. A hivatalos magyar okmányokat – legalábbis a világháború kitöréséig (1939. szeptember 1.) – elfogadták a náci hatóságok. A magyar iratok bizonyos fokú védettséget jelentettek. Gróf Bethlen István volt miniszterelnök és Kánya Kálmán külügyminiszter támogatták az osztrák menekülteket.

Ez a támogatás többek között abban is megnyilvánult, hogy a menekültek (a lengyelekhez hasonlóan) Magyarországról Románián, Jugoszlávián és Olaszországon keresztül tovább juthattak Nyugat-Európába, ill. tengerentúlra. Aki Ausztriában rekedt – és akinek volt erre kellő mennyiségű pénze – Eichmannak a Prinz Eugen-Strasse-i Rothschild palotában berendezett irodájában megvásárolhatta távozását és ezzel az életét. A befogadás a jobboldali kiskapun keresztül bonyolódott le. A JUVA (Judenverkehrsabgabe, azaz zsidó forgalmi beszolgáltatás) kifizetése ellenében az illető személy megkapta a kiutazási engedélyt és mosolyogva, ellenkező esetben halálfelelemmel távozhatott Ausztriából. Zsidó származásúak valamint politikai üldözöttek Magyarországra csempészték értéktárgyaikat.

Hetven év távlatából, és az akkori állapotok ismeretének hiányában, ill. opportunizmusból meg félrevezető szándékkal az antifasizmus címkejével ellátva sok maszlagot írnak manapság. A valóság az, hogy 1938-ban – Mexikó kivételével – az egész nyugati világ elfogadta Ausztria bekebelezését. Az ausztriai és magyarországi náciellenes tábor semmi támogatást, de még csak biztatást sem kapott nyugatról. Ennek ellenére az Anschluss idején, egészen Magyarországnak a németek általi megszállásáig (1944. márc. 19.) Magyarországon a III. Birodalomhoz képest összehasonlíthatatlanul jobb állapotok uralkodtak. Mindebből az a tanulság 2008-ban, hogy az osztrák és a magyar népek minden téren együttérzést kell tanúsítania, a mai visszasságok felismerésében és leküzdésében együtt kell működni egymással. Ez az üzenetem különösen a fiatalságnak, de a középkorúaknak is a Lajtán innen és a Lajtán túl.

JOHANN F. BALVANY

FELELŐSEN ÉLNI A SZABADSÁGGAL

„Testvérek, meghívástok szabadságra szól” (Gal 5,13), hangzik a bibliai figyelmeztetés Pál apostol részéről. Mindannyian valamely hivatás, szakma területén dolgozunk, éljük napjainkat, írjuk saját történelmünket, és ennek révén építjük, szépítjük, gazdagítjuk földünket, azt a mikró világot, amely része a világmindenségnek. Egy adott helyen, időben és a körülményektől befolyásolva teljesítjük ránk szabott küldetésünket.

Saját hivatásunk mellett, illetve annak részeként életünkben külön helye van a szabadságra szóló meghívásnak. Nem szolgaságra, nem szolgálalkúságra, vazallusi életformára kaptunk meghívást, hanem arra, hogy szabadon éljünk és dolgozzunk. Annak ellenére, hogy ez az érték már teremtettségünk révén életünk tartozéka, hivatásbeli minőségében van jelen mindannyiunkban. A hivatással járó kötelességeket azonban nem szabad elhanyagolni, mert csak így vagyunk, így leszünk teljes emberek. Az ajánlékba kapott szabadságot fejleszteni, alakítani kell, állandóan meg kell töltöni új tartalommal. De nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is tökéletesíteni kell, mert csak így lesz saját és embertársaink élete teljesebb, szebb.

Amikor szabadságunkat ápoljuk, azt elkötelezetten védjük, önmagunk megbecsülését valószínűsítjük meg. A szabadság ugyanis az élet tartozéka. Olyan, mint a levegő, az étel vagy a víz. Ahogyan az utóbbiak nélkül nem lehet élni, a szabadság hiányában is megszűnik tulajdonképpeni emberi létünk, mert szabadság nélkül nincs emberhez méltó élet. Nélküle csorbát szenved emberi-személyi méltóságunk és csak statisztaként vagyunk jelen földünkön.

Éppen ezért a szabadság nem maradhat meg elméleti síkon. Nem elég annak tényét elismerni, nem elég róla gyönyörűen megszervezett értekezleteket tartani, dokumentumokat meghirdetni, hanem pozitív értelemben tenni kell annak megvalósításáért, védelméért.

Amikor döntéseket hozunk, azért tudjuk ezt megtenni, mert szabad emberek vagyunk, fel-

ruházza személyi méltósággal. De éppen a szabadság birtokosaként kell feltenni a kérdést: mi történik, ha önkényesen, a szabadsággal visszaélve születnek határozataink? Mi történik, ha döntéseink egyéneket és közösségeket a pusztulásba visznek? Ilyen és hasonló kérdések feltételezésekor belép a felelősség tematikája. Itt kell a kérdést etikai szempontból szemlélni, illetve vizsgálni.

Az általános etikai nyelvhasználatban a felelősség az ember illetékességét jelenti tettei és mulasztásai, egyéniségének alakítása, a vállalt feladatok kérdésében, egyben a számadás kötelezettségét az erre hivatott felsőbbbség előtt, legyen az az emberi lelkiismeret, az embertársak, a közösség vagy Isten. Amennyiben ezen felsőbb-ségek valamelyike előtt döntéseinkről számot tudunk adni, akkor elmondhatjuk, hogy a szabadsággal jól gazdálkodunk. Ha ezt nem tudjuk megállapítani, nem háríthatjuk másokra a felelősséget, mert tőlünk fogják ezt számon kérni.

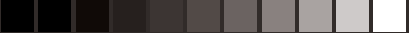
Globalizációs világunkban, amikor mindent az anyagiak, a nyereség határoz meg és ezzel párhuzamosan az ember háttérbe szorítása jellemel, elengedhetetlen a szabadság ezen etikai szempontból való vizsgálata, elengedhetetlen a felelős jelző jelenléte.

Mai konkrét világunkban kell megtennünk mindent szabadságunk, különösen lelkiismereti szabadságunk védelmében. Nem szabad azt valamilyen értéktelen dologért, pénzért, karriertért vagy más előnyökért feláldozni, egyszerűen odadobni, hanem védve azt, felelősen kell vele bánni.

Az élet minden területén tapasztaljuk, hogy milyen következményei vannak a felelőtlen szabad döntéseknek. Nagyon gyakran már csak önkényeskedésről, a hatalommal, a szabadsággal való visszaélésekről beszélhetünk. A gazdasági életben a felelőtlenül döntő menedzserek emberek ezreit képesek munkanélkülivé tenni, a pénzügyi világban a szabadság birtokában

Folytatás az 5. oldalon

Van-e kiút a válságból?

Nem kell különösebb társadalomkutatói bűvárkodásokat és elemzéseket végezni ahhoz, hogy eljussunk a szomorú következtetésig: a magyar társadalom, a magyar közélet ma súlyos politikai, szociális és morális válságot él át, és ez a válság érzékelhető a kisebbségi magyar közösségekben: Erdélyben és a Felvidéken is. Erről a válságról mindazonáltal, legalábbis a nyilvánosság színterein, kevés szó esik, pontosabban: mindkét magyarországi (és persze mindkét erdélyi) politikai erő (akár így is fogalmazhatnák: politikai "hitelekezer") részéről hangzanak el igen vészjósló kijelentések, kizárólagosan a szembenálló politikai erő felőlösségéről, arra azonban alig törekszik valaki, hogy elmélyültebben és elemző módon vessen számot a mára kialakult széleskörű válság természetével, okai-val és következményeivel.

1.) Igen fájdalmasnak és ártalmasnak tartom azt, hogy a magyar értelmiség, különösen a humán értelmiség (írók, művészek, tudósok, tanárok) korábban, még a legsötétebb diktatúra évtizedeiben is érvényesülő közéleti tekintélye és hatékonyága a mögötünk álló évtizedben egy igen radikálisan működő "erózió" áldozata lett. A közép-európai rendszerváltozásoknak mindenütt a humán értelmiség volt a kezdeményezője és szervezője, ez a történelmi szerep fokozatosan és most már rohamos tempóban leépült, és mára ott tartunk, hogy a humán értelmiségnek szinte semmi befolyása sincs a közélet eseményeire, kivált a politika stratégiai döntéseire. A kormányzati pozícióban lévő politikusok, de az ellenzékiek is hovatovább szánakozó mosollyal legyintenek az értelmiségi emberek "okvetetlenkedéseire", és legfeljebb a hozzájuk teljes mértékben lojális értelmiségiek számíthatnak némi figyelemre, azok, akik igazolni és nem bírálni kívánják a pártpolitikuskok döntéseit.

Időközben felnövekedett és megerősödött az a gazdasági-pénzügyi hatalmi csoport, amely többnyire nem nyilvánosan, inkább a színpalak mögött tartja kezében a politikai döntéseket. Ez a pénzügyi "elit" időnként ad némi szerény alamizsnát a kultúra képviselőinek, természetesen elvárva azt az ellenszolgáltatást, hogy az alkotó értelmiség nem okvetetlenkedik a milliárdosok gyanús ügyeinek firtatásában, magát a kultúrát mindazonáltal hasznos, de nem szükséges dekorációnak tekinti a pénz világának homlokzatán, anélkül persze, hogy komolyabban fáradozna a kulturális értékek megértése és elsajátítása körül. A magyar kultúra ma nem báró Hatvany Lajosokkal és báró Kornfeld Zsigmondokkal találja szemben magát, és a milliárdosok körében (kevés kivétellel) nem alakult ki az a mentalitás, amely száz esztendővel ezelőtt a modern magyar kultúra létrejöttének elsőrendű támasza volt.

2.) A politikai-kormányzati munkában igen sok kínos zavar tapasztalható. Csak a legutóbbi hónapokban is: az egészségügyi törvény körül épeszű ember mára alig képes átlátni és megítélni a fejleményeket, csak az érzékelhető, hogy egy átalakítási stratégia, amely-

re különben éppen az egészségügyi szolgáltatások rendszerének hatékonyabb (és átláthatóbb) működtetése érdekében multhatalatlanul szükség van, jó mélyen belesüllyedt a pártpolitikai élet mocsarába, és az országgyűlési képviselők sem igen tudják megmagyarázni, hogy miért érdemes támogatni, vagy miért kell elutasítani az egészségügyi reformokat.

A legfontosabb beruházási ügyekben kifejezetten szerencsétlenkedés és kapkodás tapasztalható, így például az úgynevezett "kormányzati negyed" felépítése körül, a tervezetre eddig, mint mondják, sok-százmillió forintot költöttek el, majd sajátos kommunikációs ötlettel bejelentették, hogy a műveleteket nem "leállították", hanem "megállították" (nagyon finom stilisztikai érzékre vall, ha a kettő között valaki felfedezi a különbséget). Hasonló tapasztalatokat lehetett szerezni a budapesti metróépítés körül, csak úgy röp-ködnek a százmilliók, amikor szó esik arról, hogy az építkezés költsége hétfőről keddre milyen mértékben változik. (Korábban hasonló százházszor zajlott az autópályák építése körül.) Mondhatnám, ember legyen a talpán, aki ezekben a bonyodalmakban eligazodik.

A hevenyészett kormányzati intézkedések természetesen nem pusztán a jelenleg regnáló adminisztráció számláját terhelik, így volt ez a korábbi kormányok idején is, hadd emlékeztessék a Nemzeti Színház felépítése körüli érthetetlen és siralmas dolgokra: elkészült egy meglehetősen széles szakmai körben rokonszenvenvel fogadott tervtanulmány, hozzáfogtak az alapozás munkálataihoz, aztán következett egy új kormányzati ciklus, és az illetékes hatalmi tényező befejeztének nyilvánította az elkezdett építkezést, elvetette a már elfogadott terveket, és saját "házi" építészével (aki a villáját is megtervezte) készítettett új helyszínre új terveket, a korábbi elképzelések emlékeztetőjéül meg ott maradt a (mára konszolidált) úgynevezett "nemzeti gödör". A színház végül is felépült, hála Istennek, működik (a magyar színeszet hőskorában, Déryné idején, falusi pajtákbán is tartottak színelőadásokat), a nemzet színháza mindazonáltal a legkevésbé sem emlékeztet azokra az épületekre, amelyekben Európa nyugati részén egy reprezentatív teátrum tevékenykedik.

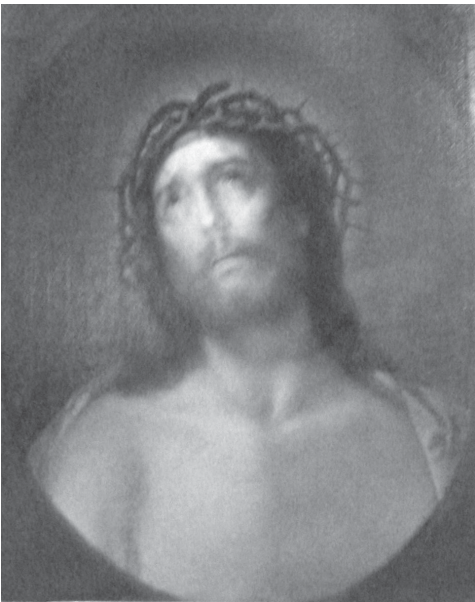
3.) A magyar közéletben történelmileg nem ismeretlen, de mindig tragikus következményekkel járó szakadás tapasztalható, és mára két magyar közélet, két magyar értelmiség, két magyar kultúra létezik. A "pártok Magyarországa" lehetetlenné tesz minden közös vállalkozást, közös felelősségvállalást és közös sikert. Nem tudom, a politikai osztályban és a tudós politológusok körében (akiknek úgynevezett "szakszertű" magyarázatai számomra mindinkább közönséges hadovának tetszenek) felismerte-e valaki ennek a kettészakadásnak a végzetessé váló következményeit. Pedig könnyű volna felidézni a magyar történelem beszédes példáit, mondjuk, a Mohács előtti korszakból, midőn a király serege nem várta be azt, hogy csatlakozzanak hozzá az erdélyi, a horvátországi és a csehországi hadak, ezek egy része

szándékosan, hatalmi ambícióktól vezetve, miként Szapolyai János erdélyi serege tette, hagyta magára és hagyta elvérezni a királyi sereget, és mindez történelmi értelemben tette tönkre azt az országot, amely valamivel korábban még a közép-európai régió vezető hatalma volt. (Innen azután, mondhatni, egyenes út vezetett el Trianonig.) A magyar történelem számos olyan példát ismer, amelynek tanúsága szerint a nemzeten belüli ellenségeskedés végzetes következményekkel járt az egész ország számára.

Mára nem csak a magyarországi, hanem a határon túli magyar politikai közösségeket is végzetes belső ellentétek osztják meg, többnyire természetesen a magyarországi pártoskodás mintájára és hatására. Erdélyben egészen különleges szerencse, mondhatnám, kegyelmi ajándék kellett ahhoz, hogy a nemrégiben lezajlott európai parlamenti választásokon végül is négy magyar képviselő lehetett a magas brüsszeli testület tagja. Mindenesetre az erdélyi magyar politikai közösség (részben magyarországi példák és biztatások nyomán történt) végzetes kettészakításának könnyen lehetett volna az a következménye, hogy egyetlen magyar képviselő sem kerül az európai honatyák közé, és az a veszedelem továbbra is fenyeget a soron következő romániai parlamenti választások alkalmával. A román államfő mindenesetre sikeresen dolgozott az ottani magyar politikai közösség kettészakításán, és ezt a manipulációs tevékenységét nyilván a jövőben sem adja fel.

4.) A politikai élet bipoláris rendszerének kialakulása eredményezte azt, hogy a magyar (és a határokon túli magyar) közéletben és kultúrában minden korábbi várákossággal szemben rendkívüli mértékben megerősödtek a szélsőséges politikai erők pozíciói – egyelőre a szélsőjobboldalon, minthogy a magyar baloldal teljesen szétesőben van, az úgynevezett baloldali politikai tényezők sem szívesen képviselik a hagyományos baloldali politikai értékeket, és általánosságban is a baloldal fogalma elveszítette valódi jelentését és hitelességét, így azután baloldali lobogókkal legfeljebb a politikai mező szélső balszélén fellépő pártocskáknak tesznek kísérletet. Ezeknek azonban – a Kádár-féle rendszer bűnei és hirtelvesztése következtében – szerencsére nincsenek tényleges lehetőségeik. Viszont mindinkább teret nyertek az egykori hazai szélsőjobboldal ideológiai és mozgalmi örökösei és ezeknek félkatonai szervezetei, amelyek mára öntudatosan masíroznak, gondolom, valamiféle, a vágyálmokban körvonalazódó hatalomátvitel felé. Magam igen veszedelmesnek tartom azt, hogy tulajdonképpen jó szándékú és a magyarság jövőjéért aggódo fiatalok olyan lobogók alatt, olyan jelszavak mellett keresik helyüket, amelyek különben az ország idősebb nemzedékeit egy kifejezetten magyarságellenes, nemzetszító politikai kurszura emlékeztetik.

5.) Végül: számot kell vetni annak következményeivel, hogy az ország igen kis része hihetetlenül meggazdagodott, igen nagy része pedig hihetetlenül elszegénye-

Kozina Sándor: Ecce Homo, 1862

dett. Annak idején (különben a későbbiekben helyét a szélsőjobboldalon kereső Oláh György egy híressé vált metaforája nyomán) "hárommillió koldus" Magyarországról beszéltek, és az ezzel járó társadalomkritika kifejezésre talált a szociáldemokrácia, a polgári liberalizmus és a népi irodalom táborában is. Mára ismét létrejött ez a hárommillió (vagy nagyobb) szegénység: a kiszolgáltatott, teljességgel reménytelen és jövőképnélküli embersokaság, amely egyszerűen képtelen integrálódni a polgári társadalomba, és csupán azért nem veszélyezteti igazán ennek a társadalomnak a berendezkedését, intézményeit, mert nincs politikai képvisellete. És akkor még nem is szóltam azokról a rejtett és időzített "bombákról", amelyek egyszer valóban felrobbanhatnak és veszedelmes társadalmi válságot idézhetnek elő: természetesen az emberhez méltó élet elemi feltételeit is nélkülöző, nyomorban élő rétegekre, például a vidéki cigányságra gondolok.

A magyar társadalom, mondhatnám, ma két politikai stratégia vagy inkább lelki berendezkedés megosztó világában vergődik: egyfelől érvényesül egy bizonyos absztrakt racionalitás, amely hatékony reformintézkedések által kívánja megoldani a kialakult válságos helyzetet, másfelől érvényesül egy szenvedélyekre, mindenekelőtt (kétségtelenül jogos) társadalmi elégedetlenségre építő demagógia, amely voluntarista elképzelések révén ígéri ugyanezt. (Kitetszett az legutóbb a mezőkövesdi "Dialogusok" c. tanácskozás megszólalásaiban is.) Úgy gondolom, hogy értelmes, ugyanakkor empátikus beszéddel kellene elemezni a válság okait, körülményeit és a megoldás lehetőségeit. Erre pedig csak az értelmiségnek (a független értelmiségnek) lehet képessége és mandátuma. Ha tehát ki akarunk emelkedni a szociális, politikai és morális válságból, ennek az értelmiségnek kellene (akárcsak a nyolcvanas évek végén) felemelnie a fejét és a szavát.

POMOGÁTS BÉLA

A független Koszovó: stabilitás vagy láncreakció?

Folytatás az 1. oldalról

(Koszovó esetében: „ahol egy szerb sír van...); szerb nem élhet kisebbségben; minden háborújukat megnyerték, de békéjüket elvesztették, veszélyeztetettek csaknem minden szomszédjuk által; világméretű összeesküvés áldozatai, s ezért készek (és képesek) szembeszállni az egész világgal. Így lehetett közös jelszava a legutóbbi elnökválasztáson az orosz- és Nyugat-barát tábornak egyaránt a „Koszovót nem adjuk”.

A szárnyaló olajárak és Putyin autoriter rendszere által megerősödött Oroszország Szerbiát tekintti utolsó, megmaradt balkáni bástyájának; vissza akar vágni az 1999-es megaláztatásért – gazdasági és diplomáciai támogatása erősíti a meg nem alkuvó szerb magatartást, változást idézve elő a bel- és külpolitikában. Primakov látogatása után Koštunica miniszterelnök NATO-tagság helyett már semlegességről beszélt; Tadic elnök nyugati orientációjától távolodva egyre inkább a radikális Nikolic szövetségésévé válik.

A ragaszkodás Koszovó megtartásához irracionális, biztonság- és gazdaságpolitikai szempontból egyaránt: mert mit kezdene a 8 millió Szerbia a 2 millió ellenséges albánnal, kiknek körében jelenleg is 70%-os a munkanélküliség? Az utóbbi időben Koszovó kapcsán felerősödtek azok a vélekedések, melyek szerint a szerbek most élik meg Trianonjukat. Ez csak részben igaz, mivel a daytoni egyezményen Bosznia-Hercegovina területének közel felén létre jöhetett a boszniai Szerb Köztársaság. Analógiával élve ez olyan, mintha Magyarországgal határosan megmaradt volna és létezne egy 25 000 km²-es, 1,5 millió magyar népességű és irányítású fél-független állam, amely arra készülné, hogy népszavazással csatlakozik az anyaországhoz.

S itt érkezünk el a **dominó-effektus**-hoz. Előlekezhethünk arra, hogy az Egyesült Államok (miután az 1950-es években cserbenhagyta a franciákat) azért avatkozott be Vietnámban, nehogy egész Délkelet-Ázsia a kommunisták kezébe kerüljön; az iráni iszlám forradalom győzelme sem jelentette a közel- és közép-keleti befolyás elvesztését. Visszatérve a Balkánra: sokan biztonságpolitikai kockázatot, a stabilitás veszélyeztetését vizionáltak Montenegró függetlenedésekor, de semmi ilyen nem történt. Tény, hogy az EU 27 tagállama közül 6 (egyelőre) nem hajlandó elismerni Koszovó függetlenségét. A nemzetközi jog és egy szuverén állam területi épségének megsértésére hivatkoznak, de valójában a precedens megismétlődésétől félnék saját országukban. Spanyolország a katalán és a baszk függetlenedési törekvések megerősödésétől fél, Ciprus és Görögország a 34 éve elszakadt észak-ciprusi török mini állam elismerésétől (amit, érdekes módon, az oroszok fel is vetettek); Bulgária a milliós nagyságrendű muzulmán-török népessége miatt. Románia a 600 ezres székelyföldi magyar autonómia (újja)szerveződését akarja megakadályozni, a szlovákok pedig a félmillióos határ menti magyar etnikum elszakadásának (saját maguk által kreált) rénképével viaskodnak. Elgondolkodtató, hogy a hatból négy állam ortodox-pravoszláv többségű, míg Szlovákiában mély gyökerű a pánszláv szolidaritás és az oroszbarátság. Az elismerés, s vele a nemzetközi szervezetek tagsága hosszú folyamat lesz, melynek végén a most „Nem, nem soha”-t hangoztató Szerbia és Oroszország is el fogja ismerni a másodikt? egye-sült? albán államot, mint Pakisztán a belőle ki-szakadt Bangladeszt.

A történelmi példák és a közelmúlt eseményei

az mutatják, hogy az autonómia-törekvések (Gagauz Föld), szeparatista-egyesülési mozgalmak, független államalapítás (Írország, Izrael) csak nagyhatalmi támogatással vihetők sikerre, így az elutasító országoknak nincs félnivalója.

Természetesen nem zárható ki egy **albán egységesülési-egyesülési folyamat**, hiszen már Jugoszlávián belül megfogalmazódott az Északnyugat-Makedóniával és a dél-szerbiai Preševo-völgygel bővült Nagy-Koszovó kialakítása. S ne feledjük: 1941 és 44 között létrejött egy mindezekkel kiegészült Nagy Albánia, igaz, olasz fennhatóság alatt. A bel-albán és a nemzetközi körülmények jelenleg s a belátható jövőben sem teszik lehetővé ennek megismétlődését, így középtávon két, egymás mellett létező albán állammal számolhatunk. Egyelőre azonban a szélesebb nemzetközi kapcsolatszettelrel rendelkező koszovói albánok s azok értelmiségi-politikai eliteje saját állam kiépítésére törekszik, és nem a szegény és kaotikus Albániával való egyesülésre. Amennyiben a nemzetközi és összalbán erőviszonyok hosszú távon lehetővé teszik Nagy-Albánia létrejöttét, annak központja nem Tirana, hanem Priština lesz. Az albán – s ami ma nehezen elképzelhető – az albán-szerb integráció az európai integráción belül fog megvalósulni.

Az albánokkal – a lengyelekhez, bolgárokhoz hasonlóan – évszázadokra visszamenően soha konfliktusunk nem volt, baráti népek érzik a magyarokat. Kedvező megadónak tekinthetjük az etnikai elv érvényesülésével létrejött második albán államot, melyet mielőbb el kell ismernünk

A függetlenségét most elnyert állam nem lesz a nemzetközi drog- és emberkereskedelem és az iszlám terrorizmus egyik központja, mint azt a szerb és orosz propaganda állítja. Minden

adottsága megvan ahhoz, hogy túlélve a kezdeti nehézségeket, hozzájáruljon a Balkán gazdasági és (biztonság)politikai stabilitásához. Hunyadi és Skander bég kapcsolatára, Nopcsa Ferencre, Apponyi Geraldine-ra emlékezve baráti viszony kialakulására számíthatunk. Az „ellenőrzött függetlenséget” elnyert állam az Ahtisaari-tervben rögzített széles körű autonómiát köteles biztosítani a szerb kisebbségnek. Ez viszont az eddigi hivatalos cáfolatok ellenére (EBESZ) utat nyithat a kollektív (nép)-csoportjogok biztosításához, precedensül szolgálhat újabb (területi) autonómiák kialakítására Szerbiában, Romániában és Szlovákiában is.

ARDAY LAJOS (az MTA történelem doktora)

Szlovákok...

Folytatás a 2. oldalról

előre az jelenti, hogy az önkormányzatnak nincs jelenleg telke, amit építkezési célokra lehetne rendelkezésre bocsátani. Leghamarabb a jövő évben tudnak majd szabad telkeket biztosítani az érdeklődők számára.

Minden jel arra mutat, hogy nem csak a polgármesterek szeretnék a szlovák oldalról érkezetteket bekapcsolni községek életébe, hanem a szlovákok is érdeklődést mutatnak új lakóhelyük iránt, és szeretnék a már meglévő hagyományokat újabbakkal bővíteni. Március tizenötödikén immáron második alkalommal rendeztek szlovák-magyar bált Rajkán. A dátum több, mint jelképes, és mindazonáltal fontos jelzés mind a két ország politikusai számára, hogy az elavult nacionalista jelszavak hangoztatása háttérben igen is van szándék és akarat ahhoz, hogy szlovákok és magyarok békésen éljenek egymás mellett.

Következő számunkban az Ausztriába betelepülő szlovákokról olvashatnak beszámolót. FUNDAREK ANNA

NEMZETKÖZI SAJTÓSZEMLE

Összeállította: Fetes Kata

(EU)

EU-Parlamenti képviselők tiltakozása

2007 novembere óta a helyi kisebbség számára magyar nyelvű oktatást végez Nagypatakon a Moldvai Csángómagyarok Szövetsége. Az állami iskolai tanítás után két önkéntes oktatói munkát végző tanító tartja a magyar nyelvórát azon diákoknak, akik e nyelvet szeretnék elsajátítani a szövetség által erre a célra bérelt helyiségekben.

Amint az a EU-parlamenti képviselők beadványából kiderül; egy nagyszombati szervezet szeretné elérni a magyar nyelv oktatásának megszüntetését. E cél érdekében zsarolják és megfélemlítik azon diákokat és azok szüleit akik részt vesznek az oktatásban.

Ez az eset súlyosan sérti az EU Alpjogi Chartája 22-ik cikkét, miszerint az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget.

E paragrafus betartása érdekében, valamint hasonló esetek megelőzésére sürgős intézkedést és írásbeli választ kértek az Európai Bizottságtól:

Duka-Zólyomi Árpád (MKP), Gál Kinga (FIDESZ), Olajos Péter (MDF), Sógor Csaba (RMDSZ) és Tőkés László (Független) az Europa-Unió parlamenti képviselői.

Der Nordschleswiger (DÄN)

Kevés figyelmet szentelnek a kisebbségeknek

Fontos szerepet játszhatnak a kisebbségek a befektetőkeresésben állapította meg egy Észak-Schleswigben végzett hatáskörelemzés.

Martin Kavenburg sziléziai tartományi elnök szerint a német-dán határterület a kisebbségi politika érdekes szakaszához érkezett. Gondoskodni kell az északi országrészek kisebbségi potenciáljának az eddiginél nagyobb mértékű kihasználásáról. Többnyelvűségüknek köszönhetően,a kultúrák közti párbeszédben, a konfliktusmegoldásban jelentős szerepük van a területi kisebbségeknek. Számatlan regionális fejlesztési stratégiában azonban alig veszik őket figyelembe, annak ellenére, hogy nagy kompetenciával rendelkeznek.

A kisebbségek a határon átnyúló szolgáltatások megoldásában rendkívül ötletgazdagok, mint azt a mentőszolgálat esete is mutatja.

A hatáskörelemzés tényekkel és számokkal bizonyítja, hogy a kisebbségek az adott országoknak, ill. országrészeknek semmibe sem kerülnek, nem luxus tényezők, melynek létét az ország megengedheti magának, hanem fontos szerepet játszanak az adott terület többirányú fejlesztésében.

Európa számos területén jelentős szerepet játszhatnak a kisebbségek, kiváltképpen akkor, ha a területek befektetőket keresnek.

Szabadság (RO)

Magyar–román hadisír-ápolási egyezményt

Szekeres Imre magyar és Teodor Mele^ocanu román honvédelmi miniszter a hadisírok kölcsönös gondozásáról szóló kétoldalú egyezményt írt alá.

Ez az egyezmény rendezi a két ország területén található hadisírok helyzetét, biztosítja az emlékművek eredeti helyen történő megőrzését, gondozását. Az emlékműveken mindkét nyelven szerepelnek a feliratok.

Az 1949-es Genfi Egyezmény értelmében, Románia már kötött ilyen megállapodást a magyar szerződést megelőzően Németországgal, Oroszországgal és Szlovákiával is. A Magyarországgal kötött jelenlegi szerződés határozatlan időre szól és a diplomáciai értesítés után lép életbe.

A hivatalos statisztikák a második világháborúban Románia területén elesett 4136 magyar katonáról és 2000 Osztrák–Magyar monarchiabeli első világháborús hősről tudnak. 16 ezerre becsülik a Magyarországon a háborúk folyamán elesett vagy a fogságban elhunyt románok számát.

A tervek szerint Bukarestben kiépítik azt a hős parcellát, melynek alapkövét 2002-ben történt látogatása alkalmával rakta le a magyar köztársasági elnök.

THE AGE (AU)

Ausztrália bocsánatot kér az őslakóktól

Az ausztrál törvényhozó testület 2008. február 13-án történelmi jelentőségű lépéssel egyhangúlag megszavazta Kevin Rudd miniszterelnök indítványát, miszerint a lakosság kérjen bocsánatot az őslakóktól (Aborigines) a velük szemben elkövetett számtalan jogtiprásért. A miniszterelnök bocsánatkérő szavait még ugyanazon a napon közvetítette az ország valamennyi televízió- és rádióállomása.

Az őslakók az ország legszegényebb és legrosszabb körülmények között élő népcsoportja. Rudd miniszterelnök az ő életszínvonaluk javítását tűzte ki az ausztrál politika elsődleges céljaként.

A bocsánatkérő szavakat azokhoz az őslakókhoz intézte, akiket gyemekkorukban elszakítottak családjuktól azért, hogy eleget tegyenek a múlt század közepén hozott asszimilációs rendelkezéseknek.

“Bocsánatot kérünk az anyáktól és apáktól, fivérektől és nővérektől, széttört családoktól és közösségektől, a lenézésért és egy büszke kultúra méltatlan degradálásáért.” – mondta beszédében Kevin Rudd.

Szavait a törvényhozó testület hatalmas ovációja és az őslakók reprezentánsai szeméből ki-csorduló könnyecsekkel fogadták.

Megszavazták a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fórumát

(Felvidék.ma · 2008.03.04.) A Magyar Országgyűlés március 3-án elfogadta a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fórumáról (KMKF) szóló határozatot. A dokumentum alapján a KMKF-et a parlament saját állandó intézményének tekinti. A határozatot az SZDSZ kivételével 276 igen szavazattal, 8 ellenében, 2 tartózkodással fogadta el a Ház.

A dokumentumot négy parlamenti párt képviselője, Szili Katalin házelnök (MSZP), Göndör István (MSZP), Répássy Róbert (Fidesz), Rubovszky György (KDNP), illetve Herényi Károly és Csapody Miklós (MDF) jegyzi.

A Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fórumáról szóló országgyűlési határozati javaslat elfogadásával a magyar Országgyűlés jogilag is rendezi a 2004 óta ténylegesen működő KMKF-et – nyilatkozta Szili Katalin házelnök az általános vita elején. A házelnök leszögezte: ez az együttműködés, ez a határozat semmiféle európai uniós normát vagy hazai jogot sem sért. Egyetlen olyan alkotmányos intézményünk sincs, amelynek a jogát vagy jogkörét ennek az intézménynek a működtetése sértené. Kozma József (MSZP) közölte: az elmúlt évek bizonyították a KMKF létjogosultságát, a szervezet megteremtí az együttgondolkodás terepét. A fórum kompetenciája megkérdőjelezhetetlen. A szocialista politikus szerint a KMKF jogállásának rendezése fontos.

Németh Zsolt (Fidesz) szerint életképes kezdeményezésnek bizonyult a KMKF elindítása, ám ez négy párt kezdeményezése, az SZDSZ részvétele nélkül. „Az ötödik párt hiányzik a magyar nemzetpolitikából” – fogalmazott, majd hozzátette: ez az ötödik párt hiányzott a státusztörvény megszavazásakor is 2001-ben.

„Nem értjük, miért hiányzik az ötödik párt az előterjesztés mögül. Sajnáljuk, hogy hiányzik, reméljük, előbb-utóbb nem fog hiányozni a magyar nemzetpolitikából” – fogalmazott Németh Zsolt. A Fidesz politi-

Magyar képviselők az Európai Parlamentben

Jelenleg harminc magyar képviselője van az Európai Parlamentnek, de feltehetőleg nem tartható ez a szám a jövőben.

2007 decembere, az új romániai uniós képviselők beiktatása, valamint 2009 júniusa, a jelenlegi EP kifutása közötti másfél évben tetőzik a Kárpát-medencei magyarság képviselte Brüsszelben és Strasbourgban. Ennek legfőbb oka, hogy a következő ciklusban 785 helyett csak 751 képviselővel kezdheti meg munkáját az EP, s az átrendeződés részeként a mostani huszonegy helyett csak huszonkét magyarországi képviselővel.

A 2004. óta jelenlévő anyaországiakat a Magyar Koalíció Pártja és az RMDSZ színeiben most négy politikus (Bauer Edit és Duka-Zó-

kusa azt mondta, a Magyar Állandó Értekezlet (Máért) megszüntetése után a KMKF az egyetlen olyan fórum maradt, amely fontosnak tartja bevonni a magyar politikai élet minden szereplőjét a magyar–magyar párbeszédbe. Úgy vélte, nem lehet legitim nemzetpolitikát folytatni a magyar politikai pártok nélkül.

Eörsi Máttyás (SZDSZ) hangsúlyozta: a liberális párt a jövőben is egyetért a konzultációkkal, képviselői útján aktívan részt kíván venni ebben a munkában. Arról, hogy miért nem támogatja az SZDSZ az országgyűlési határozati javaslatot, azt mondta: miután az együttműködés eddig is életképes volt, nem kell intézményszerűsíteni, hiszen ez „az eddigiekhez semmi pluszt nem tud hozzáadni”. Úgy vélte, ezzel az intézményes kerettel a „magyar állami szuverenitást terjesztjük ki olyan államok magyar képviselőivel való együttműködésre, amely a magyar szuverenitás kérdésén kívül kerül”. Mint mondta, attól tart, a határon túli nacionalista pártok ezt ki tudják használni, „veszélynek tesszük ki magunkat”. Nagy Andor (KDNP) azt mondta, az előterjesztéssel nincs semmi baj, „nem érinti más államok szuverenitását”. Közölte: az országgyűlési határozati javaslat támogatható, egyetért a KMKF intézményszerűsítésével, hiszen a Máért megszüntetése óta ez az egyetlen olyan fórum, ahol teret kap a magyar–magyar párbeszéd. Turi-Kovács Béla (Fidesz) felszólalásában elfogadásra alkalmasnak, de nem elégségesnek nevezte a határozati javaslatot. Hozzátette, ha a szóban forgó kérdésben meg tudtak állapodni a pártok, a kettős állampolgárságról is meg kell egyezni. A felszólalásokra adott válaszában Szili Katalin úgy fogalmazott, a javaslatnak az is célja, hogy ne függjön koalíciótól vagy személyektől. Stratégiai ügyekben együtt kell tudni működni – hangsúlyozta a házelnök. A kormány nevében Kiss Péter kancelláriaminiszter közölte: a kabinet támogatja a javaslatot.

lyomi Árpád, illetve Sógor Csaba és Winkler Gyula), továbbá a független Tőkés László és a román liberális színekben megválasztott Csibi Magor Imre egészíti ki. Vagyis a romániai magyarok száma időközben eggyel nőtt. A várható csökkenés többek között abból következik, hogy a magyarországi veszteséget a határon túliak nem tudják ellensúlyozni, hiszen Románia két, Szlovákia pedig egy EP-képviselőt veszít majd. A választási részvételből adódóan mind a szlovákiai, mint pedig a romániai magyar képviselők aránya pillanatnyilag jelentősen meghaladja a magyarság létszámarányát, amire aligha lehet tartósan építeni. Nem utolsósorban kedvezőtlenek a határon túli magyarokra vonatkozó demográfiai előrejelzések.

ÚJ ÁSVÁNYT FEDEZTEK FEL MAGYARORSZÁGON

Magyar mineralógusok új ásványt fedeztek fel és írtak le tudományos módszerekkel. Az ásványt **Koch Sándorról** (1896. Kolozsvár – 1983. Szeged), a Szegei Egyetem egykori nemzetközi híró ásványtan professzoráról „kochsándorit”-nak nevezték el.

Az ásvány megtalálója Kövecses-Varga Lajos, a síófoki „Kárpát-medence ásványai” múzeum és kiállítóhely vezetője, leírói Sajó István, az MTA Kémiai Kutatóközpontjának tudományos munkatársa, illetve dr. Szakáll Sándor, a Miskolci Egyetem Ásvány- és Kőzettani Tanszékének vezetője, egyetemi docens.

Az ásvány a Tatabányai-szénmedencében a mányi szénbánya meddőhányóján került elő 2004-ben. A tudományos feldolgozás után – amikor kiderült, hogy „tudományra új ásványról van szó” – 2005-ben a Nemzetközi Ásványtani Szövetség (IMA) Új Ásványok és Ásványnevek Bizottságához nyújtották be elfogadásra. Az ásványt hivatalos elfogadása után a kanadai „Canadian Mineralogist” című vezető szaklapban publikálták 2007 nyarán.

A kochsándorit

Az új ásvány víztartalmú kalcium-alumínium-karbonát.

Hőfőhár, 0,5-1,5 mm-t elérő, tűs kristályokból felépülő, selyemfényű, gömbös halmazoként fordult elő a mányi széntelemben, ahol 2007 tavaszáig volt lehetőség gyűjtésére. A meddőhányó rekultiválása után sajnos nincs esély több példány megszerzésére. Azért így is előkerült legalább 1000 kis példány. Ez az ásvány a széntelep létrejötte után keletkezett, legalább néhány millió éves.

A dresserit nevű ásványhoz áll közel rendszer-tanilag - érdekes, de a rokon ásványokat Kana-

Erőszakmentes megoldást Tibetben

A tavasz megújulásra készítő lehelete, vagy az évtizedek óta tartó kínai elnyomás elviselhetetlensége készítette felkelésre a békés tibeti népet? Ki tudja ezt most megítélni a földgolyó ezen oldalán?

Tény, hogy a több éve tartó békés egymás mellett élest szorgalmazó tárgyalások eddig nem vezettek eredményre. A tibetiek eddig sem függetlenségüket követelték a pekingi kormánytól, hanem csak vallásuk, kultúrájuk és identitásuk megőrzésére törekedtek, amikor valós autonómiájukat szorgalmazták.

Wen Jiabao kínai kormányfő, a most Tibetben kitört “lázadásra” vonatkozóan úgy nyilatkozott, hogy bizonyítékai vannak, miszerint a „dalai láma köré csoportosult körök szították a háttérben a tibeti lázadásokat, hogy ezzel sabotálják az olimpiai játékokat”.

A kínai hatóságok szerint néhány tucat, az emigráns tibeti kormány szerint több mint száz, a Tibetből hazatérő, turisták és újságírók szerint több száz áldozata van az utóbbi napok erőszakos megmozdulásainak.

A dalai láma, az emigráns tibeti kormány vezetője rendkívül éles hangon utasította népét az erőszakmentességre. Sőt, meglepő módon tiszt-ségéről való lemondással fenyegette őket, ha tovább folytatják erőszakos cselekvéseiket. Szerin-

te „a kínai népnek szüksége van az olimpiai játékok megtartására“ és „Tibet függetlensége jelenleg nincs napirenden“. Felszólította a Tibetben élőket a párbeszéd felújítására és a konfliktus békés megoldására. Összetsége utolsó interjúi egyikében utalt arra, hogy az öt izoláló kínai politika és a világ más politikusainak kizárása a békés rendezésre való törekvésből nem vezethet kielégítő megoldásra.

A külföldi sajtó képviselőinek tibeti munkáját korábban is több ízben akadályozta a kínai kormány, de az Hászra-i tüntetések kezdetétől tiltott terület lett számukra Tibet, s az országot el kellett hagynia az utolsó külföldi újságíróknak is a csilágazati tavasz kezdete előtt. A kínai kormányfő közölte, csak a zavargások után mehetnek majd Tibetbe külföldi újságírók, hogy „felmérjék a helyzetet“. Vajon mikor kerülhet erre sor?

A kínai kormány végül is elismerte, hogy a zavargások nem csak Tibetben lángoltak fel, hanem Kína több, a tibetiek által lakott területén is.

A dalai láma, Tibet vallási vezetője és emigráns kormányfője által az észak-indiai Dharamsalában kiadott közleményben „a legnagyobb önmérsékletre“ hívta fel a kínai vezetőket, valamint a párbeszéd megvalósításához kérte a nemzetközi közösség támogatását.

Kafe

Népszavazás Magyarországon

(**Munkatársunktól**) Érvényes és eredményes volt a március 9-re kiírt magyarországi népszavazás, melyen a részt vevő szavazópolgárok eltörölték a baloldali-liberális kormánykoalíció által tavaly bevezetett vizitdíjat és kórházi napidíjat, illetve az idén ősztól bevezetni tervezett egyetemi tandíjat.

A magyar alkotmány értelmében legkevesebb 200 ezer választópolgár kezdeményezésére kötelező kiírni a népszavazást, mely véleménynyilvánító vagy ügydöntő lehet. A március 9-i referendum az utóbbi volt, vagyis az ott hozott döntés – három évig - kötelező az Országgyűlésre.

Az ügydöntő népszavazás akkor eredményes, ha az érvényesen szavazó választók több mint fele, de legalább az összes választópolgár több mint egy-negyede a megfogalmazott kérdésre azonos választ adott.

Az 1989-es rendszerváltás óta Magyarországon eddig öt alkalommal tartottak ügydöntő népszavazást. 1989. november 26-án volt az emlékezetes „négyigenes” referendum, melyen a pártszervezetek munkahelyi működéséről, az MSZMP-vagyon elszámoltatásáról, a munkásország feloszlatásáról és arról kérdezték meg a választópolgárokat, hogy a köztársasági elnök megválasztására csak a szabad választások után kerüljön-e sor (meghiúsítva ezzel Pozsgay Imre megválasztását). A választók többsége mindegyik kérdésre igent mondott.

1990. július 29-én a köztársasági elnök közvetlen választásáról rendeztek népszavazást, mely a csekély részvétel miatt eredménytelen volt. E két népszavazáson még az a szabály volt érvényben, hogy a referendum csak akkor érvényes és eredményes, ha az ország összes választópolgárának több mint a fele érvényesen szavazott, és ezeknek több mint a fele a kérdésekre azonos választ adott.

Az 1997. november 16-i NATO-népszavazás előtt az akkori baloldali-liberális kormány ezt a szabályt enyhítette, attól tartva, hogy érvénytelen lesz a népszavazás. Az akkor hozott döntés bumerágnak bizonyult a jelenlegi baloldali-liberális koalíció számára, mert az ellenzéknek jóval egyszerűbb lett népszerű kérdésben a megfelelő számú választót az urnákhoz szólítania, és a megfelelő válasz támogatására buzdítania. A NATO-népszavazás és a 2003. április 12-i EU-csatlakozási népszavazás egyaránt érvényes és eredményes volt, ellentétben a határon túl élő magyarok kettős állampolgárságáról és a kórház-privatizációról tartott 2004. december 5-i referendummal, amelyen egyik kérdésre sem adott azonos választ a választópolgárok 25 százaléka.

A mostani, hatodik országos népszavazás kezdeményezését Orbán Viktor pártelnök jelentette be a 2006. október 23-i ünnepi nagygyűlésen, és a Fidesz-KDNP együtt nyújtotta be a javaslatot. Csaknem másfél évi huzavona, a népszavazást hitelesítő Országos Választási Bizottság akadékoskodása és temérdek fellebbezés után végül a referendum megtartását az Országgyűlés a 2007. december 17-i határozatában rendelte el, s az államfő idén január 23-án írta ki.

A népszavazáson feltett három kérdés a következő volt:

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a fekvőbeteg-gyógyintézeti ellátásért a jelen kérdésben megtartott népszavazást követő év január 1-jétől ne kelljen kórházi napidíjat fizetni?”

„Egyetért-e Ön azzal, hogy a háziorvosi ellátásért, fogászati ellátásért és a járóbeteg-szakellátásért a jelen kérdésben megtartott népszavazást követő év január 1-jétől ne kelljen vizitdíjat fizetni?”

„Egyetért-e Ön azzal, hogy az államilag támogatott felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatóknak ne kelljen képzési hozzájárulást fizetniük?”

A nagyon szűkre szabott kampányidőszak alatt az MSZP, tudván, hogy a népszavazást nem nyerveheti meg, arra törekedett, hogy a részvételt a minimálisra csökkentse, míg az SZDSZ azzal kampányolt, hogy a Fidesz a szocializmust akarja visszahozni Magyarországra (holott ha valami viszonylag jól és mindenki számára hozzáférhetően működött a szocializmusban, az éppen az egészségügy és az oktatás volt). A Fidesz és szövetségesei egyfelől arra emlékeztették a választókat, hogy az MSZP a 2006-os parlamenti választások előtt cáfolta, hogy ilyen díjakat tervez bevezetni, másfelől arra figyelmeztették őket, ha nem törlik el a díjakat, rövid időn belül azok emelésére vagy újabb sarcok kivetésére számíthatnak, mert a kormány politikája támogatásaként fogja értelmezni állásfoglalásukat. Felhívták a figyelmet, hogy a vizitdíj és a kórházi napidíj az üzleti alapokra helyezett egészségbiztosítás „előszobája”.

A népszavazás eredménye fényes győzelem a kezdeményezők számára: a választási részvétel nagysága – 50,33 százalék – mindenkit meglepett, beleértve a közvélemény-kutatókat. Végül mindhárom kérdésre hozzávetőleg 3 millió 300 ezer szavazó választott igennel és csak (kérdésenként eltérően) 650-700 ezren nemmel. Ez azt jelenti, hogy egymillióval többen tették le voksukat a Fidesz-KDNP mellett, mint a 2006-os választásokon. Nem lettek persze automatikusan jobboldali szavazók, de figyelmeztettek a kormánypártokat: nem értenek egyet neoliberais, a hagyományos baloldali értékeket, szolidaritást figyelmen kívül hagó politikáikkal, azzal, hogy az állam kivonul az egészségügy és az oktatás finanszírozásából, az amúgy is mind nehezebben élő lakosságra hárítva annak terheit.

Alighogy befejeződött a szavazás, Gyurcsány Ferenc miniszterelnök az ország nyilvánossága elé lépett, és rövid televíziós beszédében kijelentette: az ellenzék kudarcot vallott, nem sikerült a kormányt megbuktatnia. Közölte továbbá, hogy amennyiben az „igenek” győztek, a kormány tudomásul veszi az eredményt, és még idén, a technikailag kivitelezhető legkorábbi időpontban, azaz április elsején megszünteti a kórházi napidíj és a vizitdíj fizetését kötelezettségét. Nyomatékosította egyúttal, hogy az egészségügy így kieső bevételeit a költségvetésnek „nem áll módjában, a kormánynak pedig nincs szándékában” pótolni.

Ezzel újabb mérkőzés kezdődött a kormánypártok és az ellenzék között, a kormány ugyanis a népszavazás kezdeményezőire igyekszik hárítani annak ódiumát, hogy az idén a díjak nem fizetéséből kieső

17 milliárd forintnyi bevétel főleg a háziorvosokat súlyosan fogja érinteni, hiszen a kormány az ő finanszírozásukat az elmúlt években drasztikusan csökkentette, és azt részben a lakosságtól beszedett díjakból igyekezett pótolni. Ezért a Fidesz még a választás éjszakáján javaslatot terjesztett elő a kieső pénzek pótlására: az egyes tárcák költségvetése egy részének, illetve a kormányzati luxuskiadásoknak az átcsoportosításával találná meg fedezetüket, 2009-től pedig a Szerencsejáték Zrt. által a költségvetésbe befizetett 41 milliárd forint játékadót száná egészségügyi és oktatási célokra. A kormánypártok azonban egyetlen Fidesz-javaslatot sem engedtek át a parlamenti bizottságokban. Az ellenzék véleménye szerint a miniszterelnök így akarja megbüntetni a népszavazáson részt vevő választókat, egyúttal összeugrasztani őket az orvostársadalommal. Jóllehet a 17 milliárd forint az éves költségvetésnek mindössze 1 ezreléke, amelyet a kormány, ha akarna, a költségvetés tartalékából vagy más forrásból játszva pótolhatna. Emellett a vizitdíj csak töredékét jelenti az egészségügy finanszírozásában elszenvedett veszteségeknek. A Fidesz bejelentette, hogy ezután a kormány indítványához benyújtandó módosító javaslatokkal fog próbálkozni, de várhatólag ezek is hasonló sorsra jutnak. Budapesten és néhány városban az önkormányzatok jelezték, hogy magukra vállalják a kieső pénzek pótlását.

A Fidesz felszólította a kormányt arra is, hogy haladéktalanul vonja vissza a februárban elfogadott egészségbiztosítási törvényt (a társadalombiztosítás részleges privatizációjáról), mert az Alkotmánybíróság már jóváhagyta a jogszabály hatályon kívül helyezésére irányuló, egy házaspár által benyújtott népszavazási javaslatot. Figyelmeztetett: ha a kormány nem enged, a várhatóan még idén összkel bekövetkező újabb referendumon ismét vereségre számíthat, hiszen a szakma és a társadalom többsége elutasítja a törvényt. Kormánytényezők azonban ezt a követelést is visszautasítják. A második népszavazás megrendezéséhez ezúttal kizárólag civil szervezetek és szakszervezetek gyűjtöttek aláírásokat, összesen több mint félmilliót.

Politológusok értékelése szerint a március 9-i referendum a Fidesz erősödését és a már amúgy is rendkívül népszerűtlen kormányfő további gyengülését eredményezte, de valószínűleg sem a kormány, sem a miniszterelnök bukásához egyelőre nem vezet. A kormánytáborban előreláthatólag egyre több kétely fogalmazódik meg a miniszterelnök személyével és politikájával kapcsolatban, és bizonyosra vehető, hogy a következő, 2010-es parlamenti választásokon nem ő lesz Orbán Viktor ellenfele. S hogy a népszavazás kimenetele a koalícióban is kisebb válságot okozott, azt szemléletesen jellemzi az éppen a koalíciós együttműködésért felelős SZDSZ-es államtitkár, Horn Gábor elszólása a választás éjszakáján. Az egyik televízió képsorai szerint nyomdafestéket nem tűrő szavakkal kijelentette, hogy a választók „egy bizonyos helyre” küldték el a miniszterelnököt. Bíráói szerint ezzel azonban csak féligazságot mondott, hiszen a „népítélet” órá és pártjára éppúgy vonatkozik.

Kozina Sándor: Pulszky Ferenc, 1837

FELELŐSEN ÉLNI A SZABADSÁGGAL

Folytatás az 1. oldalról

egyik napról a másikra emberek megtakarított pénzüket veszítik el, mert csődbe ment a bank. A politika, a társadalmi élet különféle szféráiban egyre gyakoribbak azon esetek, amikor hatalmas felruházott személyek, szabadságuk birtokában, felelőtlenül egénék és közösségek életét megkeserítik, sőt, a pusztulásba viszik.

Korunk szabadsággal felruházott embere a technika vívmányai által olyan lehetőségekkel rendelkezik, amelyek áldás vagy átok formájában jelenhetnek meg az életben. Hogy a kettő közül melyik kerül ki győztesen, függ a felelősség jelenlététől. Az ember elpusztíthatja önmagát, kiszolgáltathatja biztonságát a természetnek, ha szabadságával nem felelősen, hanem felelőtlenül gazdálkodik. Ennek szomorú negatív példáit az elmúlt években az emberiség gyakran megtapasztalhatta.

De ugyanez elmondható azokról is, akik vakon engedelmесkednek, és így kényelemből lemondanak szabadságukról, átengedik a döntéshozatalt másoknak, mert ők egy nem kell felelniük tetteikért. Ez az önkéntes visszavonulás jóvátehetetlen károkat okozhat mindenki számára. Mi történik, ha szolgalelkű, vazallus módjára cselekvő emberek fogják lakni földünket, akik számára teljesen közömbös, hogy mi történik körülöttük?

Ez a felelőtlenség is a szabadság eltiprása, az érték megcsúfolása.

Amikor arra emlékezünk, hogy százhatvan évvel ezelőtt a szabadságért ezek életüket kockáztatták és sokan feláldozták, legyünk hálásak a nagy ajándékért. Védjük azt, vállalva a kockázatot, de gazdálkodjunk vele felelősen, mert felelősen kell az életet élni és ennek szerves része a szabadság.

VENCSER LÁSZLÓ (Linz)

Magyar folyóirat a határon kívüliekről

Megjelent a *Hungaricum* c. folyóirat ez évi első száma. Ezt a képes folyóiratot, amelyet Kaiser Ottó mesterfényképész szerkeszt, tavaly indította Budapesten a Pécsi Direkt Kft. az Alexandra könyvárúházlánc kiadója. Céljaul a folyóirat “a határokon túli magyarság szellemi életének” megismertetését választotta, nem csupán írókról, költőkről és jeles fordítókról, de festőművészekről és néha természettudosokról is közöl beszámolókat színes, fényképekkel illusztrált anyagában.

A *Hungaricum* új számának oroszlánrészét erdélyi magyar szerzőkkel folytatott beszélgetések töltik ki. Közülük, van, aki már régan Magyarországon él - Ágoston Vilmostal Füzes Oszkár beszélget és valószínű, hogy a hosszú Kányádi Sándor-interjút is Budapesten készítette a mindkét országban méltán népszerű költővel Körössi P. József. De olvashatunk beszélgetést Tompa Gáborral, a kolozsvári színház külföldön is elismerést nyert igazgatójával, Visky András költővel és könyvkiadóval, Senkálshzy Endre kolozsvári színművésszel, Kézdi Imola színésznővel és Szilágyi Júlia irodalomtörténész-esztétával is. A költőket a *Hungaricum*-ban Farkas Árpád, a szobrászokat Kós András, a festőművészeket Páll Lajos képviseli. És még nem szöltünk lap, a költőnk lap, a *Helikon, Látó, Irodalmi jelen, Korunk* és a *Székhelyföld* bemutatásáról, valamint a Sütő Andrásra emlékező szövegekről, amelyek részben a Kaiser Ottó szerkesztette *Határtalan irodalom* első kötetéből, részben a Nap kiadó Sütő-kötetéből kerültek bele a *Hungaricum*-ba. A vajdasági magyar irodalmat ebben a lapszámban Tóth Lászlónak Domonkos Istvánról írt méltatása, illetve Végel László emlékezése jelenti, a nyugati írók és fordítók közül

MAGYAR-MAGYAR KESERGŐ avagy búcsú egymástól

Megindult a visszavándorlás. Ügyvédek, akik évekg segítették a Romániából érkezett magyarok letelepedését, most a visszatelepülésükben segídekzenek. Magyarország, tudomásul vesszük vagy sem, elveszítette korábbi vonzerejét. Fordul a trend: már ma is sok magyar vendégmunkást lelni Romániában. Ott tavaly tizenhat százalékos volt a reálbér-növekedés. Mindenki megtalálja a számítását.

Ferenc sok éve él nálunk. Dolgos ember, megbecsült zermester. Mindenhez ért. Csapata mindent tud, ami egy építkezésnél kell, az alapozástól a tetőfedésig. "Amit nem tudunk, azt megtanuljuk." A munka a szenvedélye. "Kora este felmérjük, milyen munkafázisnál célszerű abbahagyni. És ha kell, csináljuk még két-három órát."

Sohasem folyamodott állampolgárságért. "Csak nem gondolja, hogy leülök kínaiak közé magyarból vizsgázni.." Most búcsúzik. Keserű monológgal.

Szervusztok, magyarok, megyünk haza! Otthon is keressünk már annyit, mint itt, és ott legalább senki se néz bennünket románnak. Eleget hallgattunk azoktól, akik a kocsmapulot támogatják egész nap, hogy mi csak amolyan megtértek vagyunk. Pedig mi egy szelet kenyeret sem vettünk el tőletek, mindenért megdolgoztunk, minket nem láttatok a szerszám nyelét támasztani soha.

pedig Gömöri György Weöres Sándorra, Sárközi Mátyás a karrikaturista Edmára, Peter Zollman pedig saját mérnöki-fordítói pályafutására emlékezik.

A közel kétszázoldalas, igen szép kiállítású kiadvány 1490 forintért megvásárolható az Alexandra könyvesboltjaiban.

Március idusa Bécsben

Az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége a Magyar Nagykövetséggel, a Collegium Hungaricummal és számos bécsi és burgenlandi egyesülettel március 13-án, a bécsi forradalom kitörésének napján, közösen adózott 1848/1849 emlékének a forradalom és szabadságharc 160. évfordulója alkalmából a Collegium Hungaricum nagytermében. Ünnepi szónok volt Nagy József Zsigmond történész, volt nagykövetségi tanácsos, Liszka Márton a «Bécsi Magyar Iskola» tizenhat éves diákja zongorán játszott, fellépett a bécsi Liszt Ferenc Kórus, Dóczy Péter színművész pedig Kostyák Előd gondonka játékaának kíséretében önálló negyvennyolcas műsort adott elő.

Március 14-én esőben került sor Bessenyei György szobrának megkoszorúzására. A Weghuber parkban felállított emlékmű közvetlen környezetét gondosan ápolja a Bécs városi kertetset, de ez sem akadályozta meg a tolvajokat abban, hogy eltulajdonítsák Bessenyei mellszobrának – immár harmadszor – az oszlophoz erősített kardját.

Mindkét eseményről tudósított a Duna Tv.

•

2008/1. számunkban méltatás jelent meg a **30 éves Liszt Kórus**ról. A cikkben félreérthető módon a következő mondatok olvashatók: *Simon Márta kórusvezető meleg szavakkal emlékezett az együtt végigénekelt évekre. Kiemelte a mindíg harmonikus, baráti hangulatot, ami az ő érdeme.* Az utóbbi kitétel természetesen nem Simon Mártától hangzott el, hanem a szerkesztő véleményének ad kifejezést, ami egyébiránt is megfelel a tényeknek.

Die wiener Ungarn avagy a bécsi magyarok

Bécs közel 10 nemzetisége közül mi, magyarok is szép számmal jelen vagyunk a császárvárosban, de valahogy nem igazán lehet rólunk hallani. Nincsenek magyar újságok, nincsenek magyar boltok, magyar klubok, szórakozóhelyek, szóval vagyunk is, meg nem is.

Közel másfél éve, amióta a Bécsi Tudományegyetemen tanulok, kevés alkalmam volt igazi magyar közösségekkel találkozni. Ismeretlenként belekerülve a nagyvilágba, Bécs forgatagába, természetes módon először magyar fiatalok után kutakodtam mindenütt. Kerestem a magyar társaságokat, talán vannak éttermek, szórakozóhelyek, ahol találkozhatnak az itt élők. Csalódásomra nem sok ilyet találtam.

Tanulmányaimat először politológián, majd fél év után a Bécsi Tudományegyetem Hungarológia szakán kezdtem meg, ahol sok magyar diákkal sikerült megismerkednem. Ekkor jöttem rá, hogy – kis túlzással – ellepték a magyar fiatalok Bécsét. (Bár ez „drága” miniszterelnökünknek köszönhető) Mint ismeretes, Magyarország jelenlegi miniszterelnöke nem látja szívesen magyar egyetemeken azon diákokat, akik a diploma után talán (!) külföldön fognak szerencsét próbálni. Mint véli, akkor inkább ezen országok állják a képzés árát.

Most azonban nem erről szeretnék írni, sokkal inkább arról, hogy is állnak egymáshoz az itt élő diákok, magyarok. Néhány véletlen folytán itt megismert magyar barátommal egyik szombat este úgy döntötünk, nyakunkba vesszük a várost és keresünk olyan szórakozóhelyet, ahol talán akadnak magyarok is. A Gürtel fiatalok által kedvelt részén indultunk el. Klubokból, bárókból volt elég, vendégekben sem volt hiány, de mi valami mást szerettünk volna. Nagy nehezen sikerült találni egy kívülről is jól kinéző lokált. Bementünk és meglepetésünkre bosnyák klubba kerültünk, ahol nem nagy kedvességgel fogadtak minket. Valósággal megkönnyebbülés volt kijönni.

Ezek után gondolkodtunk el azon, hogy Bécsben szinte minden nemzetiségnek, ami elég sok van, létezik egy vagy több találkozóhelye, legyen az klub, bár, vagy éppen diszkó, ahol az alapvető életteret, közösségeket alakítottak ki maguknak. A török, a szerb, a bosnyák és alban nemzetiségek enyhe túlzással, valóságos várost hoztak létre a városban. Gondolok itt a III. kerületi kis Szerbiára, vagy a X. kerületben a Reumann Platz Kis-Isztambuljára. Persze lehet mondani, hogy ők sokkal többen vannak, egy kerületben laknak stb., de hányan is vagyunk mi itt magyarok? Tudjuk ezt?

Csak becslült adatok állnak rendelkezésre, de ezek alapján is megállapítható, hogy az 1956-os forradalom után az országot elhagyó közel 200 000 menekültből több mint 40 000 maradt Ausztriában (12 000! szerk.). Sokan közülük Bécsben találtak új otthonra. Ha ezekből az adatokból indulunk ki, akkor meg elnagyolt becsléssel is 20 000-re teszem azon emberek számát, akik ma a császárvárosban magyar származásúak és beszélnek magyarul. Ezt a számot a 1989-es határyitítás és a megindult egyetemista áradat mind a trianoni Magyarországáról, mind pedig az elcsatolt területekről még tetőzi. De akkor hova tűnünk? Hol is vagyunk?

Nekünk miért nincs jól működő magyar közösségünk? Miért csak a néhány diákot összefogó a

Collegium Hungaricumban működő Magyar Diákok Egyesülete, és néhány privát szerveződés létezik? Hol van az a magyar élet, ami az első világháború előtti, majd a két világháború közötti időket jellemezte? Miért tűntek el a magyar irodalmi élet jeles képviselői által szerkesztett irodalmi folyóiratok, újságok, kávéházi beszélgetések, felolvasások? A bécsi avantgard irodalmat szinte csak magyar költők és írók neve fémjelzi. És végső soron miért rejtőzünk el, mitől félünk?

Ezen kérdések sora merült fel bennem is, de, úgy érzem, megkaptam a választ. 2007 májusában „Magyar–Osztrák Party”-ra kaptunk barátaimmal meghívást, amelyre nagy örömmel jelentkezünk is. A Donauturm-ba hirdették meg az eseményt. Mi el is mentünk, de meglepetésünkre nem sok magyarral találkoztunk. Mondanom sem kell, mekkorát csalódtunk. Még aznap este elterveztük, ha nincs normális buli, találkozóhely az itt élő magyaroknak, akkor majd mi csinálunk. Júniusban, hosszás előkészület után néhány jóbaráttal igazi magyar partyt sikerült összehoznunk. A mostanra már a fiatalok körében fogalommá vált, „99% Magyar Party” nevet azért választottuk, mert ezzel szerettük volna kifejezni, hogy magyarokra vonatkozik, de 1%-nyi helyet biztosítunk osztráknak, töröknek vagy éppen annak, aki arra téved.

A bennem forrongó kérdésekre viszont itt kaptam meg a választ. Első alkalommal közel százán jöttek el, hogy magyarokkal találkozzanak, végre magyar buliba kerüljenek, kialakuló magyar közösségre találjanak. Itt vagyunk ennyien, egymás mellett élünk, de az utcán szó nélkül elmegyünk egymás mellett, mert nem tudunk egymásról! És az a válasz mindenre: nem tudunk egymásról, csak sejtjük, hogy mennyien vagyunk, de nincs fórum, hely, ahol találkozhatnánk.

Múlt év decemberében már 6. alkalommal szerveztünk magyar partyt, amelyen több mint 130-an vettek részt. Tánccal, zenével, kötetlen beszélgetéssel, amolyan igazi magyaros mulatságot sikerült eddig mindig összehoznunk. A sok munka és szervezés ellenére örömmel csináljuk, mert az a szeretet és köszönet, amit a vendégektől kapunk, mindent megér. Az itt élő magyarok szívesen találkoznak egymással, csak hiányoznak az alapvető szükségletek. Nincs hely, ahova rendszeresen betérhetnek, ha magyar zenét, magyar borokat, vagy csak egyszerűen magyar szót akarnak hallani. Közöttünk mindenki magyar. Szerencsére Bécsben nem érezhető a torz magyarországi politika hatása. Itt a felvidéki és erdélyi ugyanannak számít, mint a magyarországi, és ez a legszebb dolog, amit itt tapasztaltam.

Benyomásaim szerint mi magyarok szeretnénk tudni egymásról, szeretnénk találkozni egymással, de hiányoznak az alapvető közösségi fórumok, találkahelyek. Lehet az újság, internetes portál vagy éppen kávézó. Ezt tetézi még az alacsony összetartozási, s a közösségi szellem, melyet az elmúlt 50 év magyarországi történései kiirtottak. De az is elmondható hogy mindez nem az itt élők hibája, ez alapvető társadalmi és emberi hiba. Benne van minden egyes magyarban, a világ minden táján, de ahol ezt megfelelően kézbe vesszük, ott virágzik az élet; ahol testvér nem támad testvérré. Bécs és az itt élő magyarság összetartozik, volt múltja, van jelene és lesz jövője; reméljük sokkal fényesebb, mint manapság.

SZAKATICS CSABA

ZSOLTÁR A KATYŊI ÁLDOZATOKÉRT

„Életem legnehezebb döntése volt. Meg kellett csinálnom ezt a filmet, ez apám, anyám története, és azoké az embereké, akik a kommunista rendszer ellen harcoltak ” – nyilatkozta az Oscar-életmű díjas Andrzej Wajda a KatyŊ című filmdráma lengyelországi bemutatója előtt 2007 szeptemberében. Azóta a művet Lengyelországban több, mint három millióan látták. Magyarországon áprilisban kerül forgalmazásra. A KatyŊt az idei Oscar-gálára beválasztották az öt legjobb külföldi film közé is. A 82 éves rendező legújabb alkotását a kritikusok a következő jelzőkkel illették: egyetemes alapmű, az áldozatok jelképes temetése, az értelemhez és az érzelmekhez szóló alkotás, requiem. Nem a Wajdától megszokott film, hanem inkább a történelem iránti adósság lerovása, mesteri fokon. A rendező a filmet szüleinek ajánlja, forgatására évtizedek óta készült.

Az értelmiség lefejezése

Aligha akad olyan lengyel család, amelyiket ne érintette volna a katyŊi tragédia. Andrzej Wajda édesapját, Jakub Wajda századost Sztarobjelszk közelében végezték ki a szovjet belügyi alakulatok katonái. A film zeneszerzője, Krzysztof Penderecki nagybátyja és az egyik női főszereplő nagyapja szintén katyŊi áldozat. Az 1940 márciusa és júniusa között a katyŊi erdőben, Mjednojében és Harkovban kivégzett lengyelek száma mintegy 15 000 fő. Rajtuk kívül további nyolc–tízezer lengyelt – katonatisztekén kívül a vagyonosabb réteg tagjait – lőttek agyon. A tiszték meghatározó arányban tartalékos behívottak voltak, likvidálásukkal Sztálin a lengyel értelmiség teljes kiirtásához tette meg az első lépést. A lengyel katonákat annak ellenére végezték ki KatyŊban, hogy a nemzetközi jog védte őket. A tömegsírokban talált személyes tárgyak, naplók tanúskodnak arról, hogy mindvégig bíztak a nemzetközi jogban, meg voltak arról győződve, hogy a frontra viszik őket. Ehelyett egy kegyetlen tömegmészárlás áldozatai lettek. Az egyik kivégzés színheylén, a katyŊi erdőben kialakított tömegsírokat a németek tárták fel 1943 tavaszán – semleges és velük szövetséges államok orvosdelegáltjainak közreműködésével. Sokáig ez volt az egyetlen helyszín, amelyről tudott a világ. Lengyel szakemberek először 1991-ben vehettek részt a mészárlás körülményeinek rekonstruálásában. A tömegsírokban talált személyes tárgyak, a katonai egyenruhák maradványai, a katonai jelvények egyértelműen bizonyítják, hogy az áldozatok lengyel tiszték, rendőrök, határőrök. Az 1990-es évek elejétől a katyŊi erdőben 8, Mjednojében 23 és Harkov területén 75 tömegsírt találtak. Máig keresik, hogy hol lehet még annak a hétezer lengyelnek a sírja, akiről az az utolsó adat, hogy 1940 tavaszáig szovjet börtönökben raboskodtak. A Nemzeti Emlékezés Hivatala (IPN) várhatóan további temetőket alakít ki a tömegsírok helyén. A filmet Moszkvában idén márci-

usban mutatják be, vagyis pont 68 évvel azután, hogy a szovjet vezetők ellátták kézjegyükkel a kivégzésekre utasító okmányt. Az Orosz Főügyészség 2005-ben megszüntette a nyomozást, mivel szerintük KatyŊban nem népirtás történt. A hivatalos álláspont szerint ami volt az gyilkosság, de már elévült.

Hiába várakozó nők

A KatyŊ forgatásának előestéjén Wajda az alábbiakat mondta: „Édesanyám 1950-ben bekövetkezett haláláig mindvégig azt remélte, hogy apám, Jakub Wajda százados egyszer majd hazatér... Holott a legfelsőbb szovjet vezetők politikai utasításra már 1940-ben kivégezték.” A filmet éppen ezért sokan a rendező eddigi legbensőségesebb alkotásának tekintik. Ő maga viszont úgy nyilatkozott, hogy a film nem az ő személyes igazságkeresése, bár szem előtt tartotta 1950-ben elhunyt édesanyja kálváriáját is. A katyŊi tragédia személyes, hiszen, anyák, feleségek és lánytestvérek sorsát mutatja be, akik éveken keresztül hiába várták haza férjüket, gyermeküket, apjukat és fivérüket. Majd jött a hallgatás fél évszázada, amikor nem lehetett KatyŊról beszélni. „Szóljon tehát a film a katyŊi családok drámájáról és szenvedéséről” – írja Andrzej Wajda. Azt is kiemeli, hogy, a nők válnak a film főszereplőivé, a női sorsok adják a lelki többletet. „Életük emberpróbáló bizonytalan várakozásban telt nap mint nap. A női főszereplők a történelem kegyetlen kihívására hasonlóképpen reagálnak. Sorsuk az odaadás és a hűség. Így volt ez a valóságban is: alig akadt a katyŊi özvegyek közül valaki, aki újra férjhez ment volna, belevárt egy álmot is. A katyŊi tragédia pontot tett az ő életükre is. Ami addig történt, az volt az életük.”

Az egyetemes történelem része

„Nagy öröm számomra, hogy az Oscar-díjra való jelölés révén a lengyel történelem egy fontos fejezetét mutathatom be a világnak. A jelölés azt is jelenti, hogy nem csak a lengyelek körében, hanem a tengerentúlon is megértésre talált a lengyel történelem” – fogalmazott a rendező, miután idén januárban az Amerikai Filmakadémia bejelentette, hogy a filmet Oscar-díjra jelölik. Az arany szobrot ugyan nem hozhatta haza Wajda Los Angelesből, de maga a jelölés is nagy elismerésnek számít. Allen Paul amerikai történész szerint a filmet Nyugat-Európának és Amerikának a lengyel nemzeti tragédia alapműveként nem lehet eladni. Arra kell fölhívni a Nyugat figyelmét, hogy a film segít megérteni Közép- és Kelet-Európa XX. századi történelmét és jelenét, vagyis kulcs Közép-Európa megértéséhez. KatyŊ valósága mindig tudatunk meghatározó része marad, amelyet nem lehet kitörölni Európá emlékezetéből – mondta II. János Pál pápa 2000-ben KatyŊban, a II. világháború alatt kivégzett lengyel tiszték temetőjének felszentelésén.

KOVÁCS ORSOLYA ZSUZSANNA

Magyarország és a nagyvilág Hozzászólás

1620-ban már olyan levél megy tőle a portára, melyben pontokba szedve adja elő követeléseit, s e pontok így kezdődnek: „Kíváztatik, hogy...”. Szekfű Gyula idézi, egy török történetíró véleményét, mely szerint „ez a hitetlen pedig az Iszlám seregein sohasem segített, mert mindegyre csak a saját országára volt neki gondja”. S az Erdély önállóságáért, így Bethlenért sem rajongó Szekfű azt is megállapítja, hogy „Bethlen a nyugati hatalmaknak nem zsoldosa, hanem szövetségese volt, aki a maga szuverén érdeke szerint állt be a koalícióba, vagy lépett ki belőle”. Erre a nem „régicdóságokra” sem árt emlékezni, hátha ez az öntudatunkat erősítő emlék segíti megszületni azt a politikuszt, aki a jelen korlátozott szuverenitású korszakunkban, amikor az ország leggazdagabb embere szerint „hat-hét kötvényes határozza meg” hazánk sorsát, új Bethlen Gáborként tündérkertté varázsolja kis hazánkat. Aztán: Talán nem csak „néhány száz ember életét oltották ki 1919-ben Korvin Ottóék, hiszen a bíróság által később felderített gyilkosságok száma 590 volt, s ezeken kívül bizony volt sok „útszéli” akasztás és kivégzés is.

Megkérdőjelezem a fehér terrorról közölt adatokat, megjegyezve, hogy ahány történész erről ír, annyi számmal szembesülhetünk. Váry Albert ügyész szerint (ő állította össze a prole-

tárdiktatúra alatti gyilkosságok bíróság által tárgyaló ügyének jegyzékét. „A vörös uralom áldozatai Magyarországon”) a kommün bukása után kb. 15 000 letartóztatás történt, s csupán 6000 embert ítétek el. A bíróságok (és nem a terroristákból álló rögtönítélő laikus megtorló szervek) a románok kivonulása után 97 halálos ítéletet hoztak, de csak 68-at hajtottak végre (13-nak megkegyelmezték, 16-ot pedig a hadifoglyokért cserébe Oroszországba engedtek). Igaz a fehér terror is sok áldozatot követelt. A számok azonban itt is megbízhatatlannok. Különbös is, egy ártatlan ember meggyilkolása is égbekiáltó bűn. Egy tény azonban valószínű, hogy 19 után kevesebb atrocitás történt, mit a proletárdiktatúra 133 napja alatt. Váry Albert ugyanis összeállította a fehér terror áldozatainak a jegyzékét is. Ez azonban a Horthy-rendszer alatt nem jelenhetett meg. Viszont 1948 után az ÁVH kezébe került. Ha ebben az összeállításban valóban nagyobb számú gyilkosságról lehetett volna tudomást szerezni, akkor ezt publikálták volna. Ez azonban akkor is elmaradt. De van egy lehetséges különbség a két terroridőszak megítélésében. A proletárdiktatúra vezetői eszközként használták és helyeselték a terrort, az ellenforradalom idején viszont elítélték, megbüntették a terroristikus akciókat. Teleki Pál miniszterelnök

hazaárulásnak nevezte a terrort. Érdemes idézni a jobboldalinak nem nevezhető Fejtő Ferenc véleményét erről: „A jogállam visszaállítása... gróf teleki Pál nevéhez kötődött, akit 1920-ban neveztek ki miniszterelnökké. A terrorakciók legfőbb felbujtójának számító Ébredő Magyarok Egyesülete tevékenységét felfüggesztette, vezetőjét, Gömbös Gyulát rendreutasított”. Egyébként a XX. Századi-szerinte öngyilkos-önpusztítás nemcsak a szellemi elitet tizedelte meg, hanem a népet is. Ötvenhat után a kivégzett százak többsége munkás volt. Bibó István 56 után 12–13 évvel is levéllel ostromolta Sartre-t és Kádár Jánost, hogy a még mindig börtönben lévő 3–4 000 „ellenforradalmár” visszanyerje végre szabadságát. (Persze egyiktől sem kapott választ!) Ezzel szemben meg lehet említeni, hogy 1927-re már csak 36 tizenkilences elítélt volt Horthy börtöneiben. A holokauszttal valóban önpusztítás volt, de a legalább annyi meghalt hadifogoly (közöttük nők és civilek) inkább a „nagyvilág” számlájára írandó.

Lehet, hogy e hiányosságok oka az interjú kereteinek korlátozott volta, de éppen Romsics Ignác követelményeinek szellemében. Legalább ennyiben ki kellett egészítenem a közölteteket.

TÖRÖK BALINT

FOGYATKOZÓ ERDÉLYI MAGYARSÁG

(ÚMSZ, 2008. 03. 18.) Románia 2002-ben 21 680 968 fős lakossága 2022-re 19 433 700-ra, 2032-re pedig 18 136 724-re csökken. Ez húsz év alatt 11, harminc év alatt pedig 16 százalékos csökkenést jelent. Az erdélyi magyarság számára kulcskérdés a magyar népesség teljes lakosságon belüli aránya.

A magyar népesség a többségi lakosságnál jóval gyorsabban fogy, ennek ellenére a romániai lakossághoz viszonyított aránya a következő 30 évben aligha esik a jelenlegi parlamenti küszöb alá. E prognózis a kolozsvári székhelyű Kisebbségkutató Intézet tanulmányában fogalmazódik meg.

A jelenleg közel másfélmillió romániai magyarság a következő harminc évben egymillióra csökken derül ki „A magyar népesség előreszámításának lehetőségei Erdélyben” címmel közzétett tanulmányból. A dokumentum szerzői: Kiss Tamás és Csata István, a tavaly állami finanszírozással létrejött Kisebbségkutató Intézet két munkatársa.

A dokumentum több lehetőséget vizsgál. Az alapverzió szerint a magyar népesség száma Erdélyben 2022-re 1 132 000, 2032-re pedig 1 008 000 főre csökken. Ez 30 év alatt összességében 29,6 százalékos fogyást jelent. A különböző korcsoportok lélekszáma természetesen eltérően alakul: míg a 65 év fölöttiek száma 3,4 százalékkal növekszik, addig a 0–19 éveseké 43,6, a 20–64 éveseké 33,4 százalékkal csökken.

Asszimiláció

A tanulmány számol a migrációval és asszimilációval is. A két szociológus hipotézise értelmében az évente elvándorló magyarok száma a 2002-es 8 000 fő körüli értékről 2032-re 4000-re csökken. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált harminc éves periódusban összességével mindegy 181 000 magyar elvándorlásával kell számolni.

Ugyanakkor az asszimilációs veszteség 20–21 ezer főre becsülhető, ha feltételezzük, hogy a vegyes házasságok jelenleg 18 százalékos aránya nem emelkedik jelentős mértékben, illetve a vegyes családokon belüli etnikai szociáli-

zációban nem történik hátrányos eltolódás. A 2002-ben végzett népszámláláson a vegyes családok mindössze harmada regisztrálta gyermekeit magyarként.

Migráció

A tanulmány vizsgálja a magyar népesség fogyásához vezető tényezők egymáshoz viszonyított arányát is, és rámutat: a tetemes népességfogyás egyik oka éppen az elvándorlás. A migráció ugyanis a demográfiai szempontból reprodukzív korosztályokat érinti, így a korstruktúra torzulásán keresztül a születésszám csökkenéséhez és a nyers halandósági arányszám növekedéséhez is hozzájárul.

A migráció tényleges hatását abban az esetben tudjuk felmérni, ha az alapverziót egy migrációval nem számoló forgatókönyvvel vetjük össze, bár ennek a forgatókönyvnek a megvalósulási esélye az erdélyi magyar népesség vonatkozásában minimális – mutatnak rá a szerzők. A migráció nélküli változatban a magyar népesség 2022-ben 1 273 400, 2032-ben 1 200 300 lelket számlál, ami az alapverzióhoz képest 16%-os különbséget jelent.

A migráció a termékeny korú nők számának csökkenésén keresztül hat a helyben maradó népesség reprodukciós képességére. Ez a születések számában is megmutatkozik. Az alapverzió szerint 2032-ben 7,7 ezer magyarként regisztrált gyermek születik, ami 19 százalékkal kevesebb a migráció nélküli változatban kapott 9,5 ezres értéknél.

Regionális fenyegetettség

A kilátások regionális szinten nagymértékben különböznek, elsősorban attól függően, hogy mekkora a magyarok aránya az adott régió-
n belül, illetve mekkora hányaduk él urbánus környezetben. A legkedvezőtlenebbek a kilátások Brassó-Négyfalu, Szeben, Hunyad, Temes és Krassó–Szörény régióban, ahol a szociológusok számításai szerint harminc év alatt a magyar népesség megfeleződik, átlagéletkora pedig eléri az 55 évet.

Ezeket a területeken a magyar népesség átlagéletkora jelenleg is 45 év körül van. A ve-

gyes házasságok aránya Brassó– Négyfalu-
t le-
számítva meghaladja az ötven százalékot.

Az erőteljes asszimilációs folyamatok mellett a magyarok elvándorlása is jelentős ezekről a területekről: a fiatalokú népesség csökkenése a 75 százalékot is eléri. Ilyen körülmények között az is elképzelhető, hogy az asszimilációs folyamatok a jelenlegi ütemhez viszonyítva is felgyorsulnak, illetve a magyar identitás újratermelődése a homogén házasságra épülő családok esetében is kérdésessé válik.

A rossz demográfiai perspektívával rendelkező régiók közé sorolható Kolozsvár, Dés, Torda, Nagybánya, Máramarosziget, Arad, Nagyszalonta és Fehér megye. Szalontát leszámítva ezek a magyar–román interetnikus együttélés egy jól elkülönülő típusát alkotják. A magyarok súlyozott aránya tíz és húsz százalék közötti, így ezeket a régiókat már nem nevezhetjük etnikai ütközőzónának, hanem inkább szórványnak.

Olyan területek ezek, ahol az idegen etnikai környezetben a magyarság nem tudja újratermelni önmagát. Erre utal, hogy a vizsgált régiókban a vegyes házasságok aránya 25–40 százalékos, az intergenerációs asszimiláció a magyar nők által szült gyermekek számához viszonyítva pedig 10–20 százalékos.

Amellett, hogy a generációs utánpótlást befolyásolják, a vegyes házasságok nagy aránya a magyar népesség kulturális és társadalmi kötődéseit is átalakítja. Ahol 25– 40 százalékos a vegyes házasságok aránya, erősen problematikus párhuzamos magyar társadalmakról vagy életvilágokról beszélni.

Ezeket a területeken a jelenleg működő magyar intézményrendszer (oktatási, kulturális intézmények, újságok) és a magyar elit által birtokolt pozíciók (politikai, adminisztratív képviselet) középtávon veszélybe kerülhetnek. A magyarok aránya és pozícióvesztése ezeken a területeken lehet a leglátványosabb.

Tanulságok

Az erdélyi magyar népesség legnagyobb lélekszámú generációi 1967-ben és 1968-ban, az abortusztilalmat követő években jöttek világ-

Kozina Sándor: Női arckép, 1853

ra. Ezekben az években korábbi becslések szerint kb. 37 000 körüli magyar gyermek született.

Ez a szám a hetvenes években 30 000 körül mozgott, a nyolcvanas évekre pedig 23–27 ezer főre apadt. 1989 és 1993 között, igen rövid idő alatt a gyermekek száma közel 40%-kal csökkent. Míg 1989-ben még közel 23 000, addig 1993-ban már csak 14 000 magyar gyermek született. Ezt követően a csökkenés már jóval kisebb ütemű volt.

A különböző oktatási szintekre belépők száma értelemszerűen a megfelelő generációk méretének a függvénye. Az 1989 és 1994 közötti születésszám-csökkenés az 1996/1997-es tanévben „érte el” az elemi iskolákat, a középiskolák esetében a 2004/ 2005-ös tanév volt a kritikus pont. Az egyetemek az 1989 és 1993 közötti születésszám-csökkenést a 2008/2009-es tanévtől kezdődően fogják megérezni. 2009 és 2013 között a 19 éves népesség 18 728-ról 11 879 főre, vagyis 37 százalékkal csökken.

Szlovák–magyar kapcsolatok Indokolt-e a bocsánatkérés?

A nemzetközi politikai történelem telítve van hódításokkal, győzelmekkel, vereségekkel, kiszolgáltatásokkal és az ezekből fakadó számtalan problémával. Az idő nem gyógyít meg minden sebet és a feszültségek sokáig megakadályozzák a megbékélést, hiszen az elszennvedett sérélmek maguktól nem szoktak elmúlni; orvoslásukra azonban nehezen s ritkán kerül sor. Még az esetleges anyagi vagy szellemi (beismerő) „kárpótlás” sem teszi teljesen jóvá a múlt hibáit, főleg nem a kárvalott szempontjából. Bonyolult kérdéseket csak idő múltával lehet tisztázni, ha arra hajlandóságot mutatnak a szereplők. Ehhez pedig elsősorban a tényeket kell ismerni és a jó viszony helyreállítása érdekében közösen megtárgyalni a problémákat. Egymás meghallgatása, tisztelete nélkül inkább csak a felek közötti szakadék elmélyülésével lehet számolni. A „híd” építéséhez kölcsönös akarat kell! Ezt az akaratot nehéz megtalálni, felismerni olyan kijelentésben, mint amit a szlovák kulturális miniszter, a SMER alelnöke Marek Madaric októberben tett, miszerint a második világháború után egyetlen embert sem deportáltak Magyarországra azért, mert magyar nemzetiségű volt, s Csehszlovákiából csak az árulókat és a kollaboránsokat költöztették Magyarországra.

Ha ismeretes lenne a második világháború alatti igazi csehszlovák politika, akkor a szlovák kulturális miniszter ilyesmit nem állíthatna. Még akkor sem, ha ez az állítás, stricto sensu, elvileg igaz! Hiszen a szlovákiai magyarok között valóban nem lehettek sokan, akik ne üdvözölték volna örömmel a Felvidék déli, főleg magyarok által lakott sávjának visszatértét 1938-ban. Nézőpont kérdése az is, hogy áruló és kollaboráns volt-e az egész szlovák nép miután 1939. március 15-én megalakult a szlovák állam, amely a hitleri Németországnak ugyanúgy szövetségese volt, mint Hitler Magyarországa. Sárál dobálózni nem illik. A tényeket azonban igenis ismerni kell. Ehhez a következő adalék is szükséges, amelyet eddig talán nem nagyon ismertettek (Cseh)szlovákiában és ha a történeszek ismerik is, a politikusok inkább használnak már érveket a szavazók megnyerése érdekében, mert ők a rövid-távú gondolkodók. Két nép megbékéléséhez azonban több kell. A történelmi adalék, melynek ismerete teljesebb ké-

pet nyújt a (cseh)szlovák–magyar problémához, kapcsolódik a csehszlovák vezető, Benes tevékenységéhez, aki a (német és a) magyar lakosok nagy részének eltávolítását szorgalmazta diplomáciaiailag, és ezért hajlandó volt fizetni mégpedig területtel is. Kárpátalja területéről van szó. Az első világháború győztes nagyhatalmai Csehszlovákiához csatolták a területet, ahol szlovák nagyon kevés, cseh pedig gyakorlatilag egyáltalán nem lakott. Azért, hogy Csehszlovákia területileg is érintkezzen Romániával s ezáltal Jugoszláviával, amivel (a későbbi „Kis-Entente” által) megakadályozhatták Trianon revízióját. A sátorlajú helyi „kisállomás” azért került Csehszlovákiához, hogy biztosítva legyen a vasúti összeköttetés a Kassa-Csap-Beregszász-Nagyszőlös-Huszt vonalon át Románia felé. Az ország keleti részén pedig Arad-Nagyvárad-Nagykároly és Szatmárnémeti vidékét azért adták Romániának, mert a románok szerint állítólag nagyon nehéz és költséges lett volna újabb vasútvonalat építeni Erdély hegyes területén keresztül, hogy az új Románia északi vidékét gazdaságilag is kapcsolják a délebbre eső területhez. Szóval a győzteseknek területre, vasútra, gazdasági előnyökre és stratégiai pozíciókra volt szükségük a megcsonkított, szétszabdalt, meggyöngyített Magyarországgal szemben. A lakosok többségének nemzetisége, mivelhogy magyarok voltak, nem számított. Kárpátaljának a két világháború között bizonyos fokú önállósága volt, persze cseh funkcionáriusok, hivatalnokok irányítása alatt. Az Első Bécsi döntés (1938. november 2.) által Magyarországhoz visszacsatolt terület (dél-szlovákiai és dél-kárpátaljai sáv) ahol a magyar nyelvű lakosság nagy többséget alkotott minden probléma nélkül integrálódott az anyaországba. A németek általi döntés (1939. március 14.) mely „Protectorátust” csinált Csehországból (azaz elfogadta) és Szlovákiának önállóságot „engedélyezett” a Münchener Egyezmény megsértését, semmibevételét jelentette. A nagy (később szövetséges) hatalmak ezt a német lépést agresszióknak tekintették, de a Szovjetunió (az elsők között) elis-

mernte Szlovákia függetlenségét. A volt csehszlovák elnök Benes szerint, 1939. március 14-én a németek bevonulásakor csak egyetlen ezred, a 8. Sziléziai regiment fejtett ki ellenállást Frydekben, de az is Prága utasítása nélkül történt. A szlovák vezető, Tiso utazását Hitlerhez már előzően elrendezték és „*Szlovákia leválását már hónapokkal azelőtt, áruló módon előkészítették a szlovák szeparatista vezetők, akiknek teljes a felelősségük a Szlovák Protectorátus létrehozásában*” írja Benes. Az önálló Szlovákia vezetői elleni 1946-47-es perek után későbbi emlékirataiban Benes megállapítja, hogy Hacha államelnök és Chvalkovsky külügyminiszter megvetendő politikai gyávaságból és hozzá nem értésből feláldozta az országot, amihez sem joga, sem megbízatása nem volt. Tiso és társai előre tervezett szándékkal méltatlan módon árulást követtek el és szégyenletes módon halálödfést adtak a nép hátába. Vagyis Csehország és Szlovákia szétválása az akkori cseh vezetők és a szlovákok ténykedésének volt az eredménye, még ha ez nem is tetszett a volt elnöknek és a mai cseh politikusoknak. Ugyanakkor Benes megállapítja, hogy Párizs és London nem tartotta magát a Münchener Egyezményhez, amelyben kötelezettséget vállaltak Csehszlovákia iránt, és Prágát eltanácsolták a katonai ellenállástól. Magyarország élve a németek által adott lehetőséggel, 1939. március 14–15-én megszállotta Kárpátalját, és így közös határa lett Lengyelországgal és a Szovjetunióval is. Az 1938 vége felé Nyugatra távozott volt csehszlovák köztársasági elnök, (volt elnök, mert a szeptember 28-i Münchener Egyezmény után kb. egy héttel, azaz október 5-én lemondott tisztségéről) E. Benes erőteljes propagandát fejtett ki Csehszlovákia helyreállítása érdekében a háború előtti határokkal. Mivelhogy Párizs és London nem lépett fel Németország ellen Csehszlovákia feldarabolás miatt, annak ellenére, hogy garanciát vállaltak Münchenben az ország újabb határainak fenntartását illetően. A volt elnök a nyugatiak büntudatának gerjesztésével nyert politikai támogatást. Keleten, azaz Moszkvában pedig a

szláv rokon népek közötti szolidaritást hangsúlyozta, hogy Sztálin beleegyezését megnyerje a csehszlovák országhatár visszaállításá érdekében. Ezen kívül a németek teljes mértékű eltávolítása és „hasonlóan a németekhez” a magyarok vagy azok egy részének kiutasítása révén képzelte el egy szláv állam létrehozását, újjáformálását, s ezt bebiztosítva közös csehszlovák-szovjet határral esetleges jövőbeli „*német, lengyel és magyar fellépés lehetősége ellen*” Ezt az elképzelését könnyűszerrel elérhette, de ezen túllicitálva, önként ajánlotta fel Kárpátalja bekebelezését a Szovjetunió-
nak, azaz Sztálinnak! Kevés államfőnek adatott meg, hogy mások földjét, népét elajándékozza! Benes emlékirataiban azt közli, hogy 1939. szeptember 19-én Londonban Majski szovjet követtel beszélt (akkor, amikor a szovjet csapatok éppen Lengyelországot rohanták le!) és kifejtette előtte annak fontosságát, hogy a szovjet államhatár Csehszlovákiát és Magyarországot érintse! Kétszer is közölte a szovjet követtel: „*Kárpát-Oroszország problémáját magunk között elintézzük és abban bizonyosan egyetértünk majd...hangos viták és krízis nélkül*”. 1944 végén 1945 elején Kárpátalja szovjet megszállása után Sztálin emlékeztette Benest arra, hogy az 1943 decemberében tett moszkvai látogatása során is felajánlotta a területet, és mivelhogy a ruszin lakosság is a Szovjetunióhoz kíván csatlakozni (erre nyilván megfelelő propaganda kifejtése révén és a szovjet hadsereg jelenlétében került sor) a Szovjetunió tiszteletben akarja tartani a nép óhaját! A csehszlovák vezetőt nyilván sem történelmi, sem érzelmi szálak nem fűzték a vidékhez és valamiféle szláv-testvéri hízélgéssel átadták, amint azt korábban megígérték azt a vidéket, ami nem az övék volt, sem az oroszoké (vagy ukránoké) az elmúlt ezer év folyamán! Benes tehát igenis a magyarok tömeges (mintegy 200 ezer) eltávolítását hagyatta jóvá a szövetséges hatalmakkal, s amint mondta a többit pedig „visszaszlovákosítja majd”! A tényeket ismerni kell. Bocsánatkéréssel nem lehet jó viszonyt kialakítani. Jó viszony a megbékélés magával hozhat (kölcsönös) bocsánatkérést.

DR. E. BENES, HEINNINGEN
(Emlékiratok) Amszterdam, 1950.
SÜTŐ LÁSZLÓ

KÖZÖTTÜNK ÉLNEK

Radda István

Az utolsó osztrák népszámlálás adatai szerint 40.583 magyar él Ausztriában, ebből 25.884 osztrák állampolgár. Ausztriában ők alkotják a legnagyobb népcsoportot. A Bécsben, Innsbruckban, Grazban, Salzburgban, Linzben működő magyar egyesületeknek, tehát szinte valamennyinek a közös képviselőjét az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége látja el, melynek főtitkára az Innsbruckban lakó Radda István, akit éppen egy bécsi és egy budapesti tárgyalás között kérek fel interjúra.

Mi a feladata és célja a Központi Szövetségnek?

A célja a magyarság megőrzése, a magyar kultúra fenntartása Ausztriában és ennek érdekében az egységes fellépés kifelé, a kisebbségi politika ügyei-ben. Egyébként évszázados tradíciója van az itteni magyar közösségi életnek. Ausztriában az 1976. évi népcsoporttörvény írja elő a népcsoportok támogatását. Az osztrák kormány 1956 után valóban sokat tett az ide menekült magyarok érdekében. Jelenleg azonban egészen más a helyzet. Az osztrák honosság magyar emigrációs csoportként jogosultak támogatásra, de ennek nagysága aránytalanul kevesebb mint más népcsoportoké. A pontos összeg nincs megszabva, az asszimilációs törekvések egyértelműek, és a mindenkorai kancelláriai hivatalban ülő, a népcsoportüggyel megbízott személy döntésétől függ a támogatás nagyságrendje.

Az 1989-es magyarországi rendszerváltás milyen hatással volt a nyugati magyar emigrációra?

A rendszerváltásig a nyugati magyarság közös el-lensége a kommunizmus volt. 89 után megszűnt az egységes fellépés, a magyarság csoportokra szakadt, különböző elképzelésekkel és érdekekkel. A klasszikus magyar emigrációs életről már nem beszélhetünk. Számos kisebb-nagyobb klub, egyesület működik, közöttük az átjárás minimális. Az 56-osok és vezetőik lassan kiöregszenek, kihálnak. Az újonnan Ausztriába érkező, itt munkát vállaló magyarok igényei, céljai mások, mint a mieink voltak. A most Bécsben tanuló magyar diákok, az itt dolgozó magyar orvosok már önálló egyesületekbe tömörültek. Utóbbinak mind régiek, mind pedig újonnan érkezettek tagjai.

En úgy látom, hogy a jelenlegi helyzetben csakis egyetlen feladatunk lehet: pártpolitikától és konkurenciaharcoktól mentesen a magyarságunk megtartása érdekében összefogni! Ehhez struktúráváltásra van szükség és új alapokat kell leraknunk. Jól működő cserkészcsapataink és egyházközsegeink vannak, rájuk lehetne építeni. Ez egyesületek anyagi háttérrel is biztosítani kellene: nem "koldulásra" alapozni, hanem a modern sponzorring törvényei alapján megteremteni a szükséges anyagi bázist.

Kapnak az ausztriai magyar egyesületek anyagi támogatást a magyar államtól?

Pár évvel ezelőtlig semmit. Az volt a felfogás, hogy a nyugati magyar egyesületek olyan gazdagok, hogy erre nincs szükség. Így tulajdonképpen két szék közt a pad alá kerülünk. Az elmúlt években azért változott a helyzet: a volt Illyés Közalapítvány jelenleg a kormány jóvoltából részesülünk támogatásban. Most is ilyen ügyekben járok Budapesten.

Négy éve főtitkár Bécsben, Innsbruckban lakik, nem fárasztó mindez?

Bizony nagyon igénybe vesz. Havonta egyszer vezetőségi ülés, rendezvények, kongresszusok, meghívások, intézni valók. Évi általában 20-szor utazom Bécsbe és legalább két napot maradok. Az utazás költségeit, a szállodát stb. a magam zsebéből fizetem, hiszen amikor elvállaltam, nem is volt a Központi Szövetség abban a helyzetben, hogy téríteni tudott volna.

Radda Istvánt mi, itteni magyarok csak "Sipi"-ként szólítjuk, hiszen évtizedek óta ismerjük és főtitkárrá választása előtt az innsbrucki Magyar Ház pénztárosa is volt.

Már nagyon fiatalon belekerültem a magyar emigráció egyesületi életébe. 1957-től a megszűnésig tagja, majd küldöttje voltam a külföldi MEFESZ-nek (Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szervezete). Miután megnősültem és Németországba kerültem, nem értem rá magyar ügyekkel foglalkozni. 1999-ben nyugdíjba mentem és én lettem az innsbrucki Magyar Ház pénztárosa. Ekkor kezdtük el a ház renoválását. A 6-7 bentlakó diák helyett 22 fizető diáknak biztosítottunk szállást és a bevételt további felújításokra fordíthattuk. A Magyar Ház 1957-ben az amerikai magyarok és a holland királyi család segítségével került magyar tulajdonba. Kezdetben gimnáziumként, majd diákothonként működött, az innsbrucki magyarság találkozóhelye, egyházi és szellemi központja. Ma is tagja vagyok a vezetőségnek.

Úgy tudom a magyar állam ki is tüntette emigrációs munkásságáért.

Igen. A forradalom 50 éves évfordulója alkalmá-

ból két kitüntetést is kaptam. Az egyiket Sólyom László nyújtotta át személyesen négyünknek. Jellemző, hogy ketten a pannonthalmi bencés gimnázium egykori tanulói voltunk.

Édesapja Budapesten volt ügyvéd. Aztán Pannonthalmára kerültek. Miért?

1937-ben édesapámat bízták meg az apátság birtokainak jogi képviselőjével. Először Győrbe, aztán 1944-ben, a háború alatt, Pannonthalmára költöztünk. Ide menekült Rudolf trónörökös felesége, Stefánia is második férjével, Lónyay Elemérrel. Minden vagyonukat az apátságra hagyták. Édesapám intézte a hagyatéki ügyeiket. Amikor a győri lakásunkat kirabolták az oroszok Lónyayéktól kaptunk bútorokat, melyekből ma is őrizünk pár darabot. A zömét azonban eladta édesanyám 56 után, amikor édesapám börtönbe került.

Pannonthalmi diákként hogyan értesült az 1956-os forradalom kitöréséről?

A gimnázium kollégiumában laktam, az érettségiző osztályba jártam és a rádióból értesültünk a forradalom kitöréséről. Az iskolánk azonnal kimenési tilalmat rendelt el, hiszen tanáraink felelősséggel tartoztak a szüleinknek. Ennek ellenére vagy hatvanan leszöktünk a 7 km-re fekvő kisécsi állomásra; Budapestre készültünk. Lelkesek voltunk és elszántak. Egészen addig, amíg meg nem jelent motorbiciklivel igazgatónk, Süveges Dávid atya képviselőjében két prefektus, akik hosszas vitatkozás után visszavezényeltek minket az iskolába. Készültünk az érettségire, de minden szabad percünkben a rádiót bújtuk és imádkoztunk a forradalom győzelméért. Az iskolánkba főleg olyan tanulók jártak, akiket származásuk miatt nem vettek fel máshova, akiknek történelmi neveket viselő szülei börtönben ültek vagy a kitelepítés következményeit nyögtek. Ezek a gyerekek november 4-e után az utolsó reményüket is elvesztették helyzetük jobbra fordulásában. Egyre többen szöktek el az iskolából és menekültek valamilyen módon nyugatra.

Így szökött Ön is Ausztriába?

Nem. A testvéreim és én a szülői önfeláldozás mintapéldájaként kerültünk nyugatra. November 13-án megjelent édesapám az iskolánkban és megbeszélte a perjellel, hogy a három gyereket kimenekíti Ausztriába. Taxival utaztunk Csonáig, onnan óráig gyalogoltunk a zimankós őszi időben egy ismerős házaspárral a határig. Az andaui táborból egy osztrák ügyvédől kölcsönkaptunk pénzzel felutaztunk Bécsbe. Becsöngettünk a Habsburger Gasse-i skót bencésnéknél, ahol már vártak ránk. A nővéremet elvitte ismerős házaspár Belgiumba, engem felvettek az innsbrucki Magyar Reálgimnáziumba. Kiválóan tanuló bátyám Oxfordba került, egyetemi professzor lett, és az angol Tudományos Akadémia legfiatalabb tagjaként a királyi Sir-ré avatta. Édesapámat 1957-ben az ú.n. "győri ügyvédi koncepció perben" 6 évre ítélték, amiből négyet le is ült. Minden vagyonától és polgári jogától fosztották, ütlevelet sem kaphatott. Kémikus édesanyámat kirúgták az állásából. Az én nevem is 1986-ig feketelistán volt, nem mehettünk Magyarországra.

Nehéz volt beilleszkednie az ausztriai életbe?

Nem. A eltaposott magyar forradalom hírére Ausztria hihetetlen segítőkészségről tett tanúbizonyságot. Innsbruckban családok sora fogadott be magyar gyerekeket. Engem is így "fogadott örökbe" egy háromgyerekes család, akiktől tíz éven át mindent megkaptam. Németországban gyógyszerkereskedelmi iskolát végeztem, gyógyszerek eladásával, később az új gyógyszerek bevezetésével foglalkoztam Stuttgartban és Münchenben. Megnősültem, a feleségem is 56-os magyar. Két fiam van. Az egyik Budapesten járt főiskolára, ma a német Eurosport igazgatója. Az 1989 utáni eufórikus hangulatban lakást és balatoni szőlőt vásároltunk otthon, így sok időt töltünk Magyarországon.

Nem gondoltak arra, hogy nyugdíjasan végleg Magyarországra költöznek?

Ez volt a tervünk. Időközben rájöttünk, hogy nem tudunk már ott élni. A hiányzó 50 év pótolhatatlan. A mai magyar társadalom életfilozófiája, a problémák kezelése, a mindennapi viselkedési formák, a közösségi élet hiánya és még sorolhatnám, mindez nem a mi világunk. Álmaim Magyarországot itt őrzöm a szívemben és mi már magyarként itt fogunk megőregedni.

FERENCZY KLÁRA

A Bécsben élő HAAS György újságíró feb-ruár 27-én 75. születésnapjára Budapesten szer-zőt eszten látta vendégül a Magyar Írószövetség. Az ünnepelt L. Simon László, a szövetség tit-kára üdvözölte, majd Tábori László folytatott vele beszélgetést írói, újságírói munkásságáról. Zongorán közreműködött Székelyhidi Zsolt.

A jövő kiszámíthatatlan

Kérdés-felelet Böröndi Lajossal

2008. február végéig a Flesch Károly Kulturális Központ igazgatója volt Mosonmagyaróváron. Hány évig töltötte be ezt a tisztséget? Hogyan értékeli az ott ledolgozott éveket?

Tizenhat éven át vezettem Mosonmagyaróváron a kulturális központot. Amikor 1992-ben azt a feladatot kaptam, hogy építsem át az intézményt s a korábbi funkciók közül a megmenteni érdemeseket más formába mentsük át s hozzak létre új szervezetet, óvatosan láttam a munkához. A hetvenes-nyolcvanas években ugyanis a művelődési intézmények hálózata a kisközösségek hálózata is volt, amelyekben sok értékes, sokszor a hatalomnak nem igazán tetsző gondolat csírázott ki. Nálunk is a művelődési központban hívták életre azt a fórumot, ahol először beszéltek nyíltan a magyaróvári sortűzről, s hozzá is tehetem rögtön, 1956 gondolata, szellemisége végig prioritást élvezett az intézményben, jelenjen az meg kiállítások, könyvbemutatók, ankétok, filmbemutatók formájában.

Nevet adtunk az intézménynek. Flesch Károlyról neveztük el, arról a világhírű zenepedagógusról, akitnek hamvait a névadó ünnepség keretében helyeztük el a zsidó temetőben. Lassan megtelt étellel ismét az építmény, egyesületek, alapítványok székhelye lett, s a város hivatalos kapcsolataival együtt nemzetközivé tágitottuk az intézményi kapcsolatokat. Helyi kiscsoportokat tájoltunk Ausztriába, Dániába, Szlovákiába, Szlovéniába. Közben persze a hagyományos kulturális rendezvények szervezése sem maradt el, nemzetközi festőtáborot hívtunk életre, kitaláltuk az ún. Nyári fesztivált, amely lehető-séget adott a regionális értékek felmutatására.

Mindezt nehéz anyagi helyzetben, hisz a kultúra szánt forrásokat igyekeztek itt is, mint az országban mindenütt apasztani akkor, amikor úgymond „nehezebb” lett a város gazdasági helyzete.

Jó volt itt dolgozni, bár helyi politikai jellegű támadások mindig értek. Az állandóan változó összetételű önkormányzat, mint fenntartó, újabb és újabb megfélemlésekre akart készíteni bennünket. Ezeket a támadásokat legkönnyebben úgy próbáltam kivédeni, hogy egyesületi színekben magam is „politizálni” kezdtem, így egy cikluson át önkormányzati képviselő is voltam. Ekkor alakítottuk ki azt a helyi pályázati rendszert, amely ma is működik, s alkotunk városi közművelődési rendeletet.

Az elmúlt két évtized folyamán intenzív kapcsolatokat épített a szlovákiai, de az ausztriai/bécsi magyarokkal is. Mik voltak ennek indító okai? Miben látja ezeknek a kapcsolatoknak a fontosságát?

A kisebbbű kapcsolatok kiépítésének szükséges-sége nem váratlan megvilágosodás eredménye volt. Író, gondolkodó emberként hamar felismertem, hogy a város történelmi régió metszéspontjában található. Barátommal bejártuk a régi Moson megyét, annak burgenlandi, szlovákiai településeit, s a 90-es évek közepén ezekről fényképes tudósításokat közöltünk a megyei napilapban.

Szlovákiai kapcsolataim régebbiek voltak, a nyolcvanas években fedeztem fel Szencet, aztán Pozsonyt, s végül távolabbi vidékeket. Magyaróvári gyerekeket vittünk Szencre, Jabloncára, Alsóbodokra táborozni, igyekeztem tudósítani a felvidéki magyarság életéről, s hivatalosan is segítettem összekötni Szencet, Somorját és Magyaróvárt. Ezek a kapcsolatok még ma is élnek, bár az utóbbi években a hivatalos érintkezésekből itthon próbáltak kihagyni, de természetesen ezek olyan mély gyöke-rűek, hogy napi divatok nem tudják eltépni őket.

Valójában a Bécsi Naplóval, annak főszerkesztő-jével is Szlovákiában találkoztam először, s vált ez az ismeretség barátsággá, igazi munkakapcsolattá. De Erdélyben is felvidéki barátaimmal voltam elő-ször, ugyanígy a Kárpátalján és Délvidéken is. S min-dig próbáltam úgy szemlélődni, hogy annak legyen magyaróvári hozadéka is. Így láthattak óváriak győ-nyőri fotókiállítást felvidéki Árpád-kori templomokról, indítottunk irodalmi sorozatot Magyar-nak lenni címmel, bemutatva a kisebbségi irodalmakat.

E kapcsolatok az együvé tartozás élményét jelen-tették nekem, s úgy gondolom, a korábban elszíge-telt városnak is. Arról már nem a kultúra tehet, hogy Mosonmagyaróvár nem lett turisztikai célpont, hogy gazdaságilag lecsúszott. A kultúra csak elszen-vedi ezeket a folyamatokat, s a mélyben megpróbál túlélni. Ezt teszem most én is.

Tulajdonképpen költő. Most is éppen új kötetet jelent meg. Hányadik ez könyvei sorában? Ho-gyan alakul országos tekintetben költői pályája?

Valóban, kilencedik verseskötetem jelent meg most A Bárány vére címmel. Ez veszteségeim köny-ve. Az én '56-os könyve, bennem a magyaróvári borzalmak lenyomatával. S személyes veszteségeim is benne vannak, egyik kislányom elveszte, egy kicsit a hit vesztese is. S barátságoké is. De a versek mellett a Bécsi Napló főszerkesztőjével jelentettünk meg egy magyaróvári „lappangó” '56-os dokumen-

tumokat tartalmazó könyvet is, s írtam a városról útikönyvet, s A macska lazíthat, az egér nem cím-mel egy esszékötetet.

Hogy országos tekintetben hogyan alakul a pá-lyám? Nem látom, hogy Magyarországon lenne iro-dalmi élet. Az Írószövetséget két évtizede próbál-ják ellehetetleníteni, régi módszer, ha másként nem megy, gazdaságilag. A belterjes társaságok soha nem vonzóttak, maga a lepusztult állapotú főváros sem. Van egy kör, ahol ismerik dolgaimat, van né-hány folyóirat, ahol szeretnek, de atomizáltak lá-tom az irodalmat. Egyébként is tudatos a nemzet-ben gondolkodó irodalom háttérbe szorítása, s en-nek alkotói sokszor úgy védekeznek, hogy hangos politikai csoportokhoz csapódnak, s „perfor-manszokban” élik ki magukat. S az összefogásnak jelei sem látszanak. Ma összefogni nem valamiért tud a magyar értelmiség, hanem valami ellen. Ez or-szágos és helyi szinten is látszik. S már a fiatalok-ban sem igazán lehet bízni, hisz amin ők nevelked-nek, az ezerszer megrágott s kiköpött éték. Nincsen, aki elvezeti őket Illyés Gyulához, Németh Lászlóhoz. Nincsen minta.

A vers nálam a létezés egyik formája. Úgy írok ver-set, ahogyan levegőt veszek. Szükségem van rá. Jó tudni, hogy vannak még hozzám hasonló gondol-kodók.

2008. március 1-jével változás állt elő életében. Igazgatói állásától önként vált meg, vagy voltak kellemetlen dolgok is az intézet továbbvitelében?

Március elsejével eltávolítottak a kulturális köz-pont éléről. Hivatalosan úgy tűnik, hogy önként vál-tam meg attól. Kafka jut eszembe (a magyarországi állapotokon gondolkodva nem először), s a Per, amikor az ítéletvégrehajtók megkérlik az áldozatot, hogy ölje meg magát, mert ők erre nem képesek.

Az elmúlt közel két évtizedben bizonyára sértet-tem érdekeket, íróként, tollforgatóként nem min-dig tudtam kitalálni, hogy mit érdemem megírni, mit hoz a jövő. Visszavontam igazgatói pályázatomat, mert a pályázati eljárás során olyan méltatlan tá-madások értek, amelyeket nem tudtam jól kezelni. S mert erre megkértek. Amikor közlik az emberrel, hogy nem fogja elnyerni saját állását, s jobban jár, ha önként visszavonul, akkor elgondolkodhat: har-col, és veszít, s esetleg közben infarktust kap, vagy kármentést végez, s magában megpróbálja elren-dezni a dolgokat.

A legfurább az, hogy ezt Mosonmagyaróváron ép-en magát jobboldalinak nevező önkormányzat tet-te. Most, egy kis idő elteltével persze látja az ember, hogy nem az önmegnevezés számít, hanem az ér-téktrend, amit képvisel. Ide is lecsorgott az országos gyűlölködés, az egymás eltiprásának vágya, s tegyük hozzá, száználmas látni helyben az elmúlt másfél év politikai tisztogatását, s az érték tudatos-tudatlan pusztítását. Ezek a „balesetek” még egy múltat mel-léktermekének is tekinthetőek lennének, ha az em-ber nem tudná, hogy jön a visszavágás majd, s egy fordulat más előjellel követi el ugyanezeket a bü-nöket. Egyszerűen nincs annyi érték, hogy ez súlyos következmények nélkül folytatható legyen. Biztos vagyok benne, hogy akiknek „szálka” voltam a sze-mében, a fent említett dolgokat, az elmúlt időszak eredményeit nem is ismerik. S abban is, hogy szá-mukra mindez nem fontos, hisz ennél fontosabb szempont az, hogy mindenhova a saját embereiket ültessék. S ezt azért is mondom, mondhatom, mert tanúja voltam ilyen kinyilvánításoknak.

Hogyan tovább? Legtermékenyebb férfikorban van. Mik a tervei, hiszen igazgatói tevékenysége mellett eddig más feladatokat is ellátott?

Hogyan tovább? Nem vagyok egyedül, aki úgy érzi, hogy a nyolcvanas évek második felének lég-körében élünk. Megfélemlítés, anyagi ellehetetlení-tés, egzisztenciális tönkrevetés munkál azok ellen, akik gondolkodni merészelnék. De van egy nagy különbség, akkor volt remény. Hittünk a nyugati mintájú demokráciákban, s abban, hogy majd sza-bad társadalomban élhetünk. De ma hiába tépjük fel a bebádogozott ablakokat, nem friss levegő árad be, hanem bűz.

Mit tehet az ember, mit gondolok én saját jövőm-mel kapcsolatban? Ötvennégy éves vagyok, messze még a békés, nyugodt öregkor, s a nyugdíj. Kenye-ret kell keresni, s mellette, amennyire lehet, meg-örizni magamat. Nem szakadtak meg kapcsolataim, csak megnehezültek. Hiszek a barátságokban is, bár tudom, sorsfordító időkben kevesebb lesz a számuk. Még úgy sem gondolom, hogy örökre hagytam el a kulturális központot.

Két középiskolás osztályt oktatok magyar nyelv-re és irodalomra a piarista iskolában Mosonmagya-róváron, s azért említem ezt, mert ma leginkább itt érzem magamat jól. Becsukom az ajtót, s a vastag, öreg, sokat látott falak kizárják azt a sok szennyet, ami rajtuk túl van. Fontosnak érzem lelkileg, hogy otthon érezhetem magamat náluk.

A jövő kiszámíthatatlan.

Kozina Sándor: Önarckép, 1832

Sárándi József

DEMIDIKTATÚRA

Kívül gomolygó köd
Belül homály vagy sűrű pára
Kihangosított bazaltkémény
Hazugságokból épül belénk
A vezér felségjel nélküli palotája
Farkasvakon hályogos szemmel
S rettegve nézzük
Az elmék hasadását
És azt hogyan válik a vér
Szívünk utcáin kóborló
Áldozati füstté
Hasztalan a szegények
Páriák hívón-hitetlen néma imája
Nem tudhatunk nem gondolni
Gomolygó sűrű köd
Leple alatt a lelkiunket
Rohasztó leprára
Mert épül belénk megint
Kihangosított bazaltkémény
Hazugságokból A Vezér
Felségjel nélküli palotája

Buda. Közel a Déli pályaudvar, de ide már nem hallatszík a vonatkakotalás. Pestre ugyan nem lehet rálátni – még a dombok alján vagyunk, de a levegő, a nyugati tisztább levegő idáig küldi lehetétét. Jánosi Antal rendezőt szíves hívásra lakásán látogatom meg, a képkészítőt, az idő hieroglifáinak futásra kényszerítőjét. Gyermek- és ifjúkorom moziélményei most is kísértének, ha elhaladok jártomban-keltemben egy-egy lelakatolt, hajdani sikerekre emlékező filmszínház előtt. Pedig most tévé-ügyben járok.

Neked, mintfilmeknek szerencséd lehet, hiszen inkább műveiddel foglalkoznak, mint személyeddal s igazuk van – művet jelentik a szerzőt, ott áll mögöt-tük. Én inkább a személyhez fordulok, mert a fen-tebbi fordítva is igaz, tehát a szerző tükrözi a művet s a mű van a szerző mögött. Vagyis, ha a művet fug-tjuk megismerjük a szerzőt; na, mielőtt belebonyo-lódnék folytatam: valaki orvosá válik, megkapja a diplomáját, területet választ, szakosodik. A tanárje-lőtt szakot választ, diplomázik. Mi a helyzet a tévé-rendezővel? Leginkább arra vagyok kíváncsi, mi a különbség a tévés és a – hogyan is mondjam -filmes film között?

A televízió sajátos műfaj. A játékfilmet nem a televí-zióban készítik. Régen a Hunnia filmgyár műtermei-ben forgatták, ma különböző újonnan felépített stúdi-ókban és persze külsőben. Ma már ilyen nagy külön-b-ség nincs a tévé és a film között. Ma a DVD-n vagy a DVCam-szalagról mozivászon nagyságúra mindent ki lehet nagyítani, tehát a különbségek elmosódtak. Sok-szor azt érzem, hogy a kivetített filmek hatása jobb, mint a képernyőn. A képernyőnek viszont intimitása van a lakásban, a családi környezetben. Ha kinagyít-ják a vetítőben a 6-8 m-es vászonra, mintha másik műsört látnék, egyes dolgok jobban hatnak. Igaz, a hibák is láthatóbbakká válnak.

Az, hogy valakiről portréfilmet akarsz készíteni, előrevetíti az illető fontosságát. Kik a hőseid, a kivá-lasztottak, azok, akiket te a publikumnak bemutat-ni, akár felmutatni akarsz?

Konkrétan azokról a kulturális dokumentumfilmek-ről van szó, amelyeket 1997 óta készítek. Egy klasszi-kus költőt, művészt azért vesz elő a rendező, mert művészte jelentős és tapasztalja, hogy az MTV-ben 50 év óta nem készült róla semmi. Lehet, hogy x színész

MARGARETE WAGNER

Mátyás király alakja az „osztrák” irodalomban

A nagy magyar király sorsának csodálatra méltó alakulása valamint életerős és népszerű szemé-lyisége nem csupán Magyarországon, hanem a Habsburgok által uralt német nyelvterületen is ösztönzően hatott alakjának irodalmi megöröki-tésére, mindazonáltal a feldolgozások egyben vi-lágnézeti és politikai nézetek közvetítését is cé-lozták.

Ezt mutatja A megbántott és megkoronázott ár-tatlanság avagy Korvin Mátyás a börtönből a ma-gyar királyi koronáig c. barokk iskoladráma ter-vezet, melynek névtelen szerzője Mátyást mint az erények hősét állítja az 1717-ben Horn-ban a pia-ristáknál diákok által bemutatott darab közép-pontjába. A személyisége iránt megnyilvánuló ér-deklódés kerek hetven évvel később, éspedig köz-vetett módon Herder hatására tört igazán felszín-re, amint a Habsburgok által uralt országokban is felébredt a „sötét” középkor története iránti ér-deklódás, és ez a kisebb nemzetek történetének feldolgozásában, ill. francia felvilágosodás eszméinek elterjedésében jutott kifejezésre Közép-Európában. 1792-ben a Nagyszebenben szü-lettet, Pozsonyban élő Simon Peter Weber (1756-1842) saját kiadásában jelentette meg A Hunya-di család vagy Az ártatlanság sem őt meg az ár-mánytól. Igaz történet, amely 1457. március 16-án Budán esett meg. Szomorítjáték alakjában őt felvonásban c. művét. Az előszóból megtudható, hogy már 16 évvel korábban hasonló darabot mu-tattak be Pozsonyban. 1793/94-ben a dunántúli születésű Ignaz Aurel Fessler (1756-1839) Kor-vin Mátyás, a magyarok királya és Szilézia nagy-hercege címmel életrajzot adott ki négy kötetben. Hazafias fogantatású, történeti forrásokon alapu-ló művét „lélekrajznak” szánta. Mind Weber, mind pedig Fessler példája mutatja azon fontos körül-ményt, ami egyben más itt megnevezett szerzők-re is vonatkozik, hogy bár németül írtak, ellenben magyarországi születésűek voltak, éppen ezért tágabb és átvitt értelemben beszélhetünk az ő ese-tükben „osztrák” irodalomról. Joseph Alois Gleich (1772-1841) viszont igazi bécsi volt, aki 1840-ben Wozsthalí Imre vagy a pozsonyi vár szelleme. Csodás rege Korvin Mátyás magyar király idejéből címmel névtelenül jelentette meg Pozsonyban rémregényét, ami 1837-ben új kiadást élt meg.

Amint a Német-római Birodalom a francia for-radalom eszméi és csapatai támadásai következ-tében összeomlott, II. Ferenc 1804-ben lemondott

a német császári méltóságról és I. Ferenc osztrák császárként uralkodott tovább. Az újonnan léte-sült birodalomban a politikailag és társadalmi-lag egymástól eltérő erők összefogásához hazafi-as propagandára volt szükség. Báró Joseph von Hormayr zu Hortenbergen (1781-1848) olyan osztrák nemzeti-romantikus hazafiság tervezetet dol-gozott ki, amely valamennyi osztrák tartomány és nemzet történetének feldolgozását összegezte. Az Osztrák Plutarchos vagy az Osztrák Császárság valamennyi uralkodója, leghíresebb hadvezérei, államférfiai, tudósai és művészei című kultúrtör-téneti mű húsz kötetben látott napvilágot 1807-1814 között. A feldolgozás az 1707-1828 közötti időszakot szándékozott felölelni. Hormayr példá-ja ösztönzően hatott számos íróra és tudósra, hogy kivegyék részüket ebből a nagy kultúratu-dományi vállalkozásból; hazafiság tervezete kora legjelentősebb íróit sugallta irodalmi alkotások-ra a hazai történet tárgyköréből. Ezek egyike, aki-ben a napoleoni háborúk nemzeti-romantikus érzelmeket keltett, a Nagylángban született Felső-óri Pyrker János László (1772-1847) volt, és aki végül az egri érseki méltóságig vitte. „Történeti színművei” kezdő szerző darabjai voltak és három magyar tárgyú drámából álltak: érzelmi fogantatá-sú A Hunyadiak, hazafias hősdráma a Zrínyi ha-lála és Kis Károly, Magyarország királya.

A továbbiakban különösképpen Ignaz Aurel Fessler 1815-1825 között megjelent tízkötetes, gazdag forrásanyagú Magyarok és országalakók c. munkája kedvezett a korizlésnek megfelelő ki-rály- és hősdramáknak. A Budán született de Bécs-ben élő báró Benedict von Pichler (1797-1842) 1819-ben szintén Bécsben kiadott Hunyady. Tra-gédia öt felvonásban c. darab a szerző első műve volt, és Hormayr Osztrák Plutarchosza szolgált neki alapul.

A Korvinusz tárgykör a biedermeier korának „hazafias fogantatású” irodalmában is megfele-lő helyet foglalt el. A Pesten élő, de németül író Ruttkay Gábor 1830-ban Budán adatta ki A rabló, vagy a Korvin Mátyás, Magyarország királya éle-te elleni felfedett mérgekkverés c. rövid elbeszél-sését. A Varazsdról származó, de Bécsben élő zsidó származású, újságíróból íróvá lett Eduard Breier (1811-1886) 1841-ben keletkezett, erősen restaurációs irányzatú A két csikós c. történeti-romanti-cus korai elbeszélésében Mátyás király nem játszik különösebben fényes szerepet. Annál fényesebb

Karl Hugo, tulajdonképpen Karl Hugo Amber Bernstein (1808-1877) Budán született, több nyel-ven író zsidó származású szerző fiatal Mátyás alak-ja az 1847-ben – az 1848-as forradalom küszöbén – magyarul és németül alkotott munkájában: Egy magyar király. A forradalom következtében azon-ban örökre megszakadt Hugó sikerpályája.

A Korvinusz tárgykör néprajzi lecsapódása Anastasius Grün, tulajdonképpen gróf Anton Ale-xander Maria von Auerspergen (1806-1876) mun-kásságában, éspedig az 1838 óta összegyűjtött és magyarázatokkal ellátott Krajnai népdalokban kö-vethető nyomon: szlovénból átvett fordításai több kiadást is megéltek. Ezek között található a Mátyás király elfogva, Jankó vajda esküvője, Mátyás királyról és Mátyás király haláláról c. balladák.

A liberális gondolkodású Johann Nepomuk Preyer (1805-1888), egyébiránt hosszú éveken át Temesvár polgármestere, Hunyady László. Tra-gédia öt felvonásban címet adta öregkori művé-nek, amely 1882-ben Bécsben jelent meg.

A szintén liberális bécsi Franz Nissel (1831-1897) Korvin Mátyás táborozása. Történeti vig-játék három felvonásban (1893) c. darabjában Mátyás erotikus fogékonyságát, önismeretre és önkritikára való képességét dolgozza fel.

Ödön von Horvath (1908-1938) feltehetőleg 1936-ban keletkezett Aférfiak nélküli falu c. vig-játékának a prágai Német Színházban volt ösbemu-tatója. A darab Mikszáth Kálmán A szelístei asszonyok c. regényére nyúlik vissza.

Legújabban a Korvin Mátyás tárgykör a gyer-mek- és ifjúsági irodalomban fedezhető fel. Az 1922-ben Bécsújhelyen született elbeszélő és ta-nító Georg Schreiber 1985-ben Ifjál és tollal. Regé-ny Korvin Mátyás király idejéből címmel örö-kítette meg az uralkodó alakját. Az 1945-ben Ma-gyarországon született író, újságíró és fordító Reviczky Katalin Szép Ernő Mátyás király tréfái-nak gyűjteményéből Történetek Mátyás királyról címmel német nyelven állított össze kötetet gyer-mekeknek (megj. 1996-ban).

Összefoglalva megállapítható, hogy Mátyás éle-tének két szakasza került feldolgozásra az iroda-lomban: ifjúsága királlyá koronázásáig és az érett Mátyás hatalma tetőfokán. Szintén két jellemvo-nása domborodik ki: az egyik a hős és népszerű Mátyás a ragyogó, de egyúttal agyafúrt hős, a má-sik kritikusabb megvilágításban jelenik meg: a hangulatember és az ingadozó típusú Mátyás.

elmondott tőle egy verset, de az kevés. Például, ami-kor Juhász Gyula születésének 120. évfordulója volt elhatároztuk, hogy bemutatjuk teljes életpályáját a mai nézőnek, azt is mondhatnám a mai ifjúságnak. Tudják meg, milyen volt a sorsa, magánélete s milyen volt a költészete ezért legszebb, legjelentősebb versei han-goztak el; meg kellett örökölni Juhász Gyulát vizuáli-san is a jelen- és utókornak. Vannak költők, akikről az emberek nem tudják milyen jelentősek. A magyar iro-dalomnak bizony vannak fehér foltjai. Sokan nem ha-lottak még Gérecz Attiláról, nem jutnak hozzá, nem ismerik. Megemlíthetem Móricz Zsigmond vejét Simon Andort, akiről nemigen tudják, milyen tehetséges köl-tő volt a ’20-as, ’30-as években. Azután megismertetni a határon túli magyar művészeket (például a felvidéki Gál Sándort, Az Oslóban író Sulyok Vincét, Az Andor-rában élő Csokits Jánost, a Lugánóban élő Saáry Évát, Stb.). Azért kell őket bemutatni, mert művelői, ápolói, megtartói az egyetemes magyar kultúrának.

Voltak-e problémád – fnoman fogalmazva – a rendszer formaváltsáig, illetve milyen helyzetbe kerültél az azt követő időkben?

Bizony rossz helyen születtem. Az Eötvös Lóránd Tudományegyetemi felvételim ugyan sikerült, de édes-apám kádertlapjára és marxista „feljókéséptelenségé-re” való tekintettel „eltanácsolt az egyetem...”. Ez ’56 nyarára esett. Hosszú kínlódas és útkeresés után az ak-kor induló Magyar televízióhoz kerültem világosítónak, műszaki kezelőnek, azután képzőtechnikus voltam, majd képvágó lettem. Ez az egész tartott vagy tíz évig. Ma már nem bánom az idővesztéseget, hiszen végig tanultam a szakmát. A mai, kezdő műsorkészítők nem biztos, hogy a legfontosabb munkafázisokkal tisztában vannak. Köz-ben elvégeztem a bölcsészkart magyar nyelv- és iroda-lom-történelem szakon – abban az időben már nem szá-mított, hogy ki volt az édesapám; közben tehát, mint képvágó már a Drámai Osztályon különböző kulturális műsorokat készítettem, majd 1971-ben kerültem stá-tuszba, mint dramaturg. A Drámai Osztály – talán nem hangzik nagyképűen – krémje volt a televíziónak, mert ott készültek a tévéfilmek, tévéjátékok és a színházi közvetítések. Rendkívül termékeny időszak volt ez, évente 60-75 tévéfilm, 30-40 színházi közvetítés készült és sikerült a magyar irodalom színe-javát a dramatikus műsorokra megnyerni. Kialakult az írók-televíziósok

szakmai kapcsolata Galgóczi Erzsébettől Szakonyi Kár-olyig. Körülbelül 140 tévéfilm készítésében vettem részt, mint dramaturg és jó párban, mint forgatókönyvíró. Annyra széles volt a Drámai Osztály palettája, hogy le-hetőség adódott Dante Poklát elkészíteni, Swift Gulli-verjét a törpek országában (abszolút a Kádár rendszer-ről szólt...). Az elektronika vizuális lehetőségeinek fel-használásával egyetemes művelődéstörténeti kultúrér-tékeket valósítottunk meg, a Gilgames eposzt, az Ezer-egéjszaka meséinek néhány történetét, lehetett a gör-gög mitológiából szemelgetni. Ez a termékeny időszak ’91-’92-ig tartott. Ezután kezdődött a tévé átalakítása. Nem készültek tévéfilmek, tulajdonképpen dramaturgi munkaköröm így megszűnt. A Sacra Corona volt az utol-só munkám, amely játékfilmnek készült. Ekkor egy olyan szerkesztőséget hoztak létre Magyarországon 2000 néven, amelyben szerkesztő-rendezőként kezdtem el ezeket a – nem tudom minek nevezzem – doku-mentarista művészfilmeket vagy kulturális dokumen-tumfilmeket készíteni. 1997-től közel 50 ilyen filmet forgattam költőkről, szobrászokról, építészekről, kultúrtörténészekről, a magyar kultúra támogatóiról.

Eddigi alkotásaid vonulatán végigtekintve érzel-e elégedettséget, megnyugvást az eredményesen vég-zett munka jutalmaként?

Amelyek jól sikerültek, azoknak örülök, de azért nem vagyok annyira elégedett. Szeretnék még egy-két fontosat elkészíteni, átadni, üzenetet továbbítani az utókornak a ma kultúrájából. Bár 70 éves vagyok, – semmiképp ki nem kerülhető – azért még jó lenne néhány csodát átmenteni a jövőnek.

A filmkészítés több-emberek tevékenység – erről mesélj s valamit a műhelymunkákról.

A rendező mindig magányosnak érzi magát. Vala-hogy mindig egyedül kell megküzdenie a művészek-kei, a civilek értetlenségével, a forgatás-ellenes körülményekkel, a váratlan akadályokkal. Szerencsére azonban van egy jó, megbízható csapatom. Évek óta, teljes egyetértésben együtt dolgozom Butskó György operatőrrel. A sors úgy hozta, hogy mostanában köl-tökkel foglalkozom. A vers a legmélyebb bensőnket megérintő művészet. Nehéz ezeket a költői látomáso-kat a televízióban visszaadni s ilyen műfajú munkát már csak a mi csapatunk csinál. Filmjeinkben nem csak arról van szó, hogy egy színész kiáll a függöny elé és

elmondja a verset, hanem megpróbálunk olyan képi költeményt „írni”, amely másfajta dimenziót hoz lét-re. A vers, a kép, a zene (néha a tánc) mellérendelt vi-szonyban áll egymással. Úgy érezzük, hogy ezek a kü-lönböző művészeti hatások megfelelő harmóniájában hol ellenpontozva, hol segítve a verset, olyan költői látomást hoznak létre, amely biztos, hogy segíti a köl-tő vízióját a nézők számára érthetőbbé tenni.

A televízió is olyan, mint a mozi? Múltja van, jö-vője meg a művelődés területén kilátástalan?

Amikor beléptem a televízióhoz nagyon boldog vol-tam, mert azt mondtam magamban: „úristen! A televí-zió? Ez a jövő reménye. Ez lesz az, amely a szellemi gazdagságot viszi mindenki otthonába.” Ha a mát né-zük, az tragikus. A közszolgálati adókat lerombolták, ál-lami televízióvá züllesztették, a kereskedelmi televízi-ók legtöbbször a szennyet adják. A képernyőn álszent okoskodókat látsz, akik árusítják az ötletellen, gusztus-talan reklámokat. Harsogók, fecsegők, önmutogatók, rosszuk beszélők tömege. Ahogy mondani szoktam: „rá-dióműsor, képernyőn”. Mert kép az nincs. 2-3 vagy 4-5 ember beszélget. Van itt egyébként minden: számtalan, 50–100 részes bárgyú külföldi sorozat, erőszak- és ak-ciófilmek. Egy igazán színvonalas kulturális csatorna nagyon hiányzik. Ezért aggódom a televíziós jövőért.

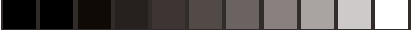
Mi a siker?

Ha a nézőben fenn tudjuk tartani az érdeklődést, nem kapcsol át másik csatornára, végignézi a filmet. Ezt persze lehetetlen megfigyelni, de más a helyzet, ha zárt körben vetíthetem egy-egy filmünket. Mostanában külföldön élő magyaroknak sikerült néhányat bemu-tatni. Számomra fontos volt a reagálásuk, éreztem hol hibáztam, sokat tanulhattam véleményükből. A kül-földön élő magyarok pedig olyan művészekről kaptak ismereteket, talán élményt is, akiket otthoni tévéjükön soha nem láthatnak. Nagyon örülnek, ha hasonló ve-títésekre sor kerülne és magyar művészeket lehetne a nagyvilágban élő magyaroknak bemutatni.

Ha nem titok, illetve mai szokás szerint nincs nyolcvan évre tükösítva, mondj néhány szót jövő-beni terveidről.

Szeretnék még jó pár kulturális dokumentumfilmet készíteni, mert stábunk alkotókedve töretlen. De az Is-ten csak erőt és hitet ad, anyagiakat másoktól kéne hoz-zá szerezni.

S. CSOMA JÁNOS

TÖRTÉNELEM ALULNÉZETBEN

Élvezettel olvastam Deák Ernő érdekes cikkét a Bécsi Napló január-februári számában arról az 550 évvel ezelőtti eseményről, amikor Mátyást királlyá választották. Az ezzel kapcsolatos gondolataimat szeretném megosztani.

A DUNA JEGE: Azt hiszem az csupán nemzeti “folklore”, hogy a jégen tartották meg a választást. Nem tűnik valószínűnek, hogy egy királyválasztó nemzetgyűlést a Duna közepére hívnának össze. Egyes szerzők, mint például Sisa István azt írják, hogy a Budán tartott gyűlésre a keleti országrészekről érkező nemesek, Szilágyi Mihály vezetésével, a befagyott Dunán keresztül érkeztek meg, jó időben ahhoz, hogy a választás sorsát eldöntsék. Azt hiszem, hogy ez lehetett a legenda alapja.

MIÉRT ÉPPEM MÁTYÁST: a cikk jeles történésekre hivatkozik, akik szerint Mátyásban olyan uralkodót kerestek, “aki képes helyreállítani a belső békét, és el tudja háritani a külső támadásokat”. A valószínűség az, hogy ennek éppen az ellenkezője történt. Igaz, hogy Mátyás kiváló hadvezér fia volt, de azt várni, hogy egy 15 éves gyermek fog rendet teremteni egy nagyon zavaros és viszályokkal terhelt helyzetben, legalábbis naivság. Valószínűbb az, hogy Szilágyi Mihály és társai éppen gyenge és “kézben tartható” királyt kerestek. Hogy ez nem jött be nekik, mert Mátyás hamar felnőtt a feladathoz, az más kérdés. Mátyás rövidesen nagybátyját is megleckéztette, mindazokkal együtt, akik azt hitték, hogy ők fognak helyette uralkodni.

Igazolja a nemes urak szándékát, akik éppen-séggel gyenge uralkodót akartak az ország élére, hogy amint Mátyás meghalt “Dobzse” Lászlóban megtalálták a maguk játékszerét. A pártoskodás és torzsalkodás szabadon folytatódhatt. A többi már, ahogy mondani szokták: történelem. Szomorú magyar történelem.

BÉCSNEK BÜSZKE VÁRA: Kérdéses, hogy Mátyást a török elleni hathatós fellépés lehetősége serkentette-e a Német-római Császárság elnyerésére, vagy csak személyes ambícióit követte. Elképzelhető, hogy éppen a nyugaton folytatott hadjárait és azok óriási kiadásai gyengítették a török elleni fellépés hatékonyságát. Nem mond ennek ellent a kenyérmezei győzelem sem. A magas adók, amikbe a háborúk kerültek, minden bizonnyal hozzájárultak az utódválasztás sikertelenségéhez.

AZ IGAZSÁGOS: Mátyás talán legmáradandóbb hagyatéka a “Lex Matthias” megalakítása volt. Nem hiába maradt fenn mai napig is a közmondás: “Meghalt Mátyás király, oda az igazság”.

Papp László

Megjegyzések Papp László hozzászólásához

1. Hunyadi Mátyást valóban a Duna jegén kiáltotta királlyá a főnemesség és a Szilágyiak pártján álló köznemesség.

2. Az ország helyzetére való tekintettel a királyválasztást megelőzően Szegeden kiegyezett és egyezsége lépett a Szilágyi (Hunyadi) párt és a Garai-Újlaki főnemesi csoport. Az egyezésnek egyik feltétele volt, hogy Mátyás meg hagyja nádori méltóságában Garai Lászlót s egyben feleségül veszi annak lányát.

Kétségtelen, hogy az ellenpárt elég hamar elfordult Mátyástól és 1459-ben Németújvárott a Habsburg III. Frigyes német-római királyt, ill. császárt választotta meg – igaz sikertelenül – magyar királynak. Mindaz, ami részben Mátyás uralkodása alatt történt, ill. halála után következett, más történet. Kétségtelen, hogy a magyar főurak olyan uralkodót kívántak, akit teljes mértékben kézben tudtak tartani.

3. Mint cikkemből kiviláglik, Mátyás nem hagyott az utókorra “stratégiai terveket”, így legfeljebb csak találgatni lehet, miért fordult inkább Bécs, mint a török ellen. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy Mátyás – a déli határok biztosításával – 1482-ben öt évre fegyverszünetet kötött az Oszmán Birodalommal, ami lényegében a király halála utánig tartott. Ha nem érezte volna magát biztonságban az oszmánok oldaláról, aligha lett volna képes hódító hadjáratok folytatására.

4. Az „igazságos Mátyás” alakjának megteremtése természetesen kapcsolódik az 1486. évi Decretum Maius megalkotásához, ezen a téren azonban inkább a „népi hagyományok” teljességre törekvő, részben mítoszteremtő „anekdotakincse” mérvadó.

DEÁK ERNŐ

Cseh Károly

Kisbetűs Himnusz

Kőszűy hó alól a Bükk kilábal
és rigófütytyű
feltámadásos szeleit hozza
sír is vetés is éledve rezzen

Cseréptető fehérre meszelt házfal
s újból a friss fű
tudod valahol itt lel otthonra
most már a végképp eltéphetetlen

Újabb támadás Tollas Tibor emléke ellen

2008. január elején a Sófer zsidó honlapon Szemenyei-Kiss Tamás, a nyugati Hungarista Mozgalom Hírszolgálatának egykori (1994-1998) vezetője, a nyilasoktól kapott “terhelő adatokat” felhasználva, *A korbácsos költő* című írásával támadást indított Tollas Tibor emléke ellen. Rágalmai között egyetlen új adat sem volt. Egrészt a nyugati nyilas sajtóban gyakran leírt váltoatlan állításokat, másrészt a kommunista népbíróságnak hatvan évvel ezelőtti alaptalan vádjait ismételte makacsul. Mint ismeretes, Györgyi Kálmán legfőbb ügyész törvényességi óvása alapján, a Legfelsőbb Bíróság 1991 szeptemberében megalapozatlannak nyilvánította és megsemmisítette a népbíróság ítéletét. Mivel a Sófer közlése nem biztosított országos nyilvánosságot a vádaknak, két Pulitzer-emlékdíjas

újságíró: Róbert László és Kertész Péter a *Népszavában* és a *Népszabadságban* közzétett nyilatkozatban követelte, hogy Kecskési Tollas Tibort zárják ki a Magyar Újságírók Szövetsége MUOSZ) örökös tagjai sorából, ahova Vészi János (Nagy Imre veje) javaslatára vették fel, nem sokkal a halála előtt.

A hazai baloldali sajtó támadásához a liberális *168 óra* is csatlakozott a *Csendőrtollas író* című elfoglult írásával. A kizárási javaslatot a MUOSZ vezetősége egyhangúlag elutasította. Az ügyben kikérték Godó Ágnes hadtörténész véleményét, aki a háború utáni kutatásai alapján igazolta, hogy **Kecskési Tibor csendőr főhadnagy 1944-ben emberséges magatartást tanúsított és sokat tett az üldözöttek megmentéséért.**

(J.L.)

KOVÁCS K. ZOLTÁN (1924 – 2008)

Életének 84. évében, 2008. március 6-án Budapesten elhunyt Kovács K. Zoltán

Kovács K. Zoltán, Mosonmagyaróvár szülőtte, az 1947. évi választásokon az országgyűlés legfiatalabb Barankovics-párti képviselője volt. Egész életében a magyar nemzet demokratikus felemelkedéséért küzdött és dolgozott. Legfőbb céljának a keresztény / keresztény Magyarország hitben és erkölcsben való megvalósulását tekintette. 1949-ben a kommunista diktatúra üldözése elől nyugatra menekült. Emigrációja kezdetén Ausztriában, Salzburgban Barankovics István titkára volt, akihez mély intellektuális barátság fűzte. Kovács K. Zoltán, - Zoltán Károly né-

ven - közel négy évtizeden keresztül a Német Szövetség Köztársaságban, Münchenben a Szabad Európa Rádió a Szabad Magyarország Hangja újságírója, mezőgazdasági kérdések szakértője, a Paraszt Népfőiskola szerkesztője volt. Bekapcsolódott a Pax Romana mozgalomba, ahol hosszú éveken át vezetőségi szerepet vállalt. A demokratikus változások küszöbén visszatért Magyarországra és ismét bekapcsolódott a politikai életbe: a Keresztény Demokrata Néppárton belül a keresztény közélet fáradhatatlan szervezője maradt. Élete utolsó percéig, korával és betegségével mit sem törődve, szorgalmával, tudásával szolgálta a magyarságot.

MI - HOL - MIKOR?

Kulturális kaleidoszkóp

Alsó-Ausztria

Szomszédok vendégségben, a Szlovén Filharmonikusok vendégszereplése – St. Pölten, Festspielhaus; ápr. 14. **Ausztria táncol**, Tánc Fesztivál – St. Pölten, Festspielhaus; jún. 18–21.

F. Schubert, A. Schnittke, Don Quijote, tánc – St. Pölten, Festspielhaus; máj. 17.

C. Handler, G. Kogler, Robin Hood, musical – St. Pölten, Landestheater; ápr. 26., 29., 30., máj. 6–8.

The Art of How to Sing, koncert – St. Pölten, Festspielhaus; máj. 8.

Európai barokk zene, koncert – St. Pölten, Festspielhaus; máj. 15.

Ritmusérxék, koncert – Grafenegg, Schloss, Reitschule; máj. 17.

Klasszikus kastélykoncertek – Schloss Eckartsau; máj. 3., 18., 25., jún. 1.

R. Pollesch, L'Affaire Martin! Etc., próza – St. Pölten, Landestheater; ápr. 16., 17.

Th. Bernhard, Elisabeth II., próza – St. Pölten, Landestheater; ápr. 10., 11.

A látás és a megtevésztés művészete, kiállítás – Krems, Kunsthalle; aug. 24-ig

Kazuko Miyamoto, multi-média installáció, kiállítás – Krems, Factory; máj. 11–jún. 8.

Der Ball 08, minden a foci körül, kiállítás – Krems, Karikaturmuseum; jún. 29-ig

„Ámor szárnyaira” Szerelem a festészetben és a képzőművészetben, kiállítás – Schloss Riegersburg; máj. 2 – nov. 5.

Bécs

Bécsi Ünnepi Hetek – máj. 9 – jún. 15.

Bécsi Tavasz Fesztivál, koncertek – Konzerthaus; máj. 16-ig

European Jazz Nights: Bem – RadioKulturhaus; ápr. 9.

Nyári Refektorium: misék a Sieber orgonán Bach, Rossini Händel műveiből, koncertek - Kirche St. Michael; ápr. 26., máj. 8., máj. 11. rózsaszírom esővel, jún. 9.

Constantin Wecker koncert – Theater in der Josefstadt; ápr. 12.

Jon, Marans, Old Wicked Songs, próza angol nyelven – Vienna’s English Theatre; máj. 10-ig

„Festival der Poesie”, próza – Metropol, jún. 9–26.

Nicole Heesters recitáció, Alegre Correa gitár, Gerald Preinfalk saxofon; Die Metamorphosen des Ovid – Ehrbar Saal (4. Bez.); ápr. 18.

Szív:Rohanás, foci kiállítás – Künstlerhaus, ápr. 4.-júl. 6.

A labda körül, gyermekkiállítás – ZOOM Kindermuseum, jún. 29-ig

Tutanchamun és a fáraók világa, kiállítás – Museum für Völkerkunde; szept. 28-ig

Élni! Zsidók Bécsben 1945 után, kiállítás – Jüdisches Museum; jún. 22-ig

Paul Klee, kiállítás – Albertina; máj. 9.-aug. 10.

Irodalmi Európabajnokság, Svájc, Magyarország, Szlovénia és Ausztria – Künstlerhaus, Wiener Sportklub-Platz; máj. 6–21.

Burgenland

Opera gyermekeknek: Max és Moritz – St. Margarethen, Römersteinbruch; jún. 17 – júl. 6.

Joseph Haydn élete és működése az Esterházy udvarban, vezetéssel vagy egyénileg – Eisenstadt, Schloss Esterházy; nov. 11-ig

Haydn koncertek – Eisenstadt, Schloss Esterházy; ápr. 3 – okt. 11.

Haydn Akadémia; Haydn Trio ciklusok – a romantika ideje, kamarazene Brahms, Mendelsohn, Schumann, Schubert és Dvorak műveiből – Eisenstadt, Schloss Esterházy; máj. 3. 10., jún. 7., 21., aug. 30., szept. 20., okt. 4., 11. szombatoként

Mazal Tov. Művészet és élvezet, vegyes program – Deutschkreuz, Lackenbach, Horitschon, Raiding; ápr. 30 – máj. 4.

W. Shakespeare, Was ihr wollt, próza – Burg Güssing; jún. 27 – júl. 27.

Női álmok és életcélok, kiállítás – Schloss Halbturm; ápr. 25 – okt. 26.

Felső-Ausztria

Nemzetközi Schubert Fesztivál, egyházi opera, dal-estek, koncertek – Steyr, Stadttheater; ápr. 24 – máj. 4.

Barokk koncertek – Stift St. Florian, Sommer-refektorium; ápr. 27 – jún. 2.

E. Charell; R. Benatzky, Im Weissen Rössl, operette – Bad Hall, Stadttheater; jún. 20 – aug. 2.

Operett Estek St. Wolfgang-ban a Szalon Együttes közreműködésével – St. Wolfgang, Michael Pacher Haus; máj. 30 – aug. 22. péntekenként

Tánc Napok 2008 Modern Tánc Fesztivál – Linz, Posthof; ápr. 25-ig

Felső-Ausztriai Tartományi kiállítás: A régió története és jelenkora – 13 kiállítási hely (Gmunden Schloss); ápr. 29 – nov. 2.

Oskar Kokoschka. Egy csavargó Linz-ben – vad, híres, ünnepekt, kiállítás – Linz Lentos Kunstmuseum; máj. 31 – okt. 5.

Foci kultúra, külön kiállítás – Linz, Schlossmuseum; ápr. 30 – júl. 20.

Arthur Schnitzler – afférok és szenvedélyek, kiállítás – Linz, Stifterhaus; jún. 19 – aug. 28.

Eva & Adele – vörös, festészet és rajz, kiállítás – Linz, Lentos Kunstmuseum; jún. 1-jéig

Karintia

„Wörthersee Klasszikusok” Brahms, Mahler, Berg, Webern és Wolf műveiből zenekari művek, recitációk és kamara zene – Klagenfurt, Großer Saal des Konzerthauses; jún. 24–28.

Kultúrnyár St. Paul, kórus és zenekari művek, egyházi művek – Benediktinerstift St. Paul im Lavanttal, Stiftskirche; máj. 10 – aug. 8.

Zenei Hetek Millstatt, vegyes műsor – Millstatt Stift; máj. 18 – okt.

TRIGONALE Klasszikus zenefesztivál – St. Veit an der Glan, St. Georgen am Längsee; jún. 20 – 28.

J. Nestroy, Lumpazivagabundus, próza – Friesach, Burghofbühne am Petersberg; jún. 25 – aug. 16.

Ingeborg Bachmann-díj. Tage der deutschsprachigen Literatur – Klagenfurt, ORF Landesstudio Kärnten; jún. 23–29.

Emancipáció és konfrontáció. Festészet Karintiából, kiállítás – Klagenfurt, Bleiburg; jún. 29 – okt. 26.

Salzburg

Herbert von Karajan jubileum, nyitókoncert – Salzburg, Festspielhaus; ápr. 5.

Salzburgi Ünnepi Játékok: opera, kórus- és zenekari koncertek, egyházi zene – Salzburg, Haus für Mozart, Mozarteum, Kollegienkirche; máj. 9–12.

Hallein Városi Ünnepi Hét: vegyes műsor – Hallein, Kulturforum; jún. 21 – júl. 5.

A Trapp család története, bábszínház – Salzburg, Marionettentheater; máj. 9 – szept. 30.

Az egészséget meg lehet tanulni „Értékek, változások és a szerencse”, dialógus – Schloss Goldegg; máj. 21–24.

ROT RED ROUGE, kiállítás – Salzburg, Residenzgalerie; jún. 22-ig

Az élet tisztelétére... a szerelem ünnepe, barokk és modern flamand művészet, kiállítás – Salzburg, Residenzgalerie; jún. 22-ig

Stájerország

R. Strauss, Arabella, lírikus vígjáték – Graz, Oper; máj. 7., 16., 25.

W. Shakespeares, Antonius und Cleopatra, próza – Graz, Oper; máj. 8., 14., 18., 31.

Piranesi római kori sírköből, kiállítás – Graz, Alte Galerie Schloss Eggenberg; ápr. 11 – jún. 15.

Franz Rogler (1921-1994) kiállítás – Graz, Neue Galerie; jún. 6 – aug. 17.

Az álarc hatalma, kiállítás – Trautenfels, Schloss Trautenfels, Landschaftsmuseum; okt. 31-ig

A Thyssen-Bornemisza Art gyűjteményéből, kiállítás – Graz, Kunsthaus am Landesmuseum Joanneum; okt. 26-ig

Tirol

Passió Játékok. – Erl, Passionsspielhaus; máj. 25 – okt. 5.

Táncnyár Innsbruck – Innsbruck, Congress; jún. 22 – júl. 17.

Schlossbergspiele Rattenberg, Aristophanes, Lysistrata oder Der Liebeskrieg – Rattenberg, Schlossberg; jún. 27 – aug. 8.

Vlad Tepes: Herceg és vámpír, kiállítás – Schloss Ambras; jún. 18 – okt. 31.

Cisztercita Apátság Stams, kiállítás – Stams Apátság; egész évben

Vorarlberg

Mesterkoncertek az Orosz Nemzeti Zenekar közreműködésével, Csajkovszkij, Sosztakovics és Beethoven műveiből játszanak – Bregenz Festspielhaus; ápr. 10.

Schubertiade, Mozart, von Weber, Schubert műveiből – Schwarzenberg, Angelika Kauffmann-Saal; jún. 13–22.

Bregenzi Tavasz, Táncszínház. Carolyn Carlson előadása – Bregenz, Festspielhaus; máj. 3.

Companie Marie Chouinard táncszínháza. Prélude à l’après-midi d’un faune; Le Sacre du printemps – Bregenz, Festspielhaus; máj. 16., 17.

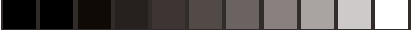
Studlar, Bernhard, Transdanubia Dreaming – Bregenz, Theater am Kornmarkt; máj. 31. premiere, jún. 4., máj. 17.

Dzsessz. Enrico Pieranunzi Trió – Lustenau, Jazzhuus; máj. 23.

Arany és ezüst. Mitosz középkor, kiállítás – Bregenz, Landesmuseum; jún. 21 – okt. 5.

Schappele, Chränsle & Co, hagyományos fejdíszek – Bregenz, Landesmuseum; jún. 1-jéig

Válogatta HOMONNAY LEA

Kozina Sándor: Jurkovics Leopoldina (Szemere Bertalan neje), 1844

Dokumentumkötet Esterházy János szenvedéstörténetéről

Tudományos konferencia keretében mutatták be január 22-én, a budapesti Sapientia Hittudományi Főiskolán a *Kegyelem életfogytig* című dokumentumkötetet, mely a felvidéki magyarság – tágabb értelemben az egész magyar nemzet – mártír politikusaának, Esterházy Jánosnak (1901–1957) állít emléket.

A kötetet Molnár Imre történész, diplomata, polonista állította össze Esterházy testvérhúga, Mária (Mariska) naplója, levelezése és a politikus börtönjegyzetei alapján. A szerző eddig már két kötetet publikált Esterházy Jánosról, egy életrajzi monográfiát 1996-ban (a közelmúltban Lengyelországban is kiadták), majd a politikus születésének 100. évfordulójára egy írásaiból és beszédeiből készült válogatást.

A közreadott dokumentumok Marika 1975-ben, Lengyelországban bekövetkezett hirtelen halála után több mint harminc évig lappangtak. Mariska gyermekei ugyanis – megtorlástól tartva – sokáig nem merték felbontani a hagyatékot. Csak az Esterházy halálának 50. évfordulójára meghirdetett emlékév szolgáltatott alkalmat, és adott elegendő bátorságot ahhoz, hogy Mariska fia, a Krakkóban élő Piotr Mycielski feltárja, feldolgozza ezt a rendkívüli anyagot. A Molnár Imre közreműködésével ebből készült, most megjelent válogatás újabb adalék a mártírságát önként vállaló, szülőföldjét el nem hagyó, és ezzel – az ajánlást jegyző Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát szavaival – a felvidéki magyarságnak megmaradását szerző katolikus politikus szenvedéstörténetéhez.

A mű, mely címével egyszerre utal az emberfeletti szenvedések elviseléséhez kapott isteni, illetve a Mariska és jóakarói által kieszközölt, a halálos ítéletet életfogytiglani börtönrre változtató köztársasági elnöki kegyelemre, először teszi közzé a megrendítő dokumentumokat. A szövegeket fotókkal, az Esterházyról a börtönben készült fényképpel, a csehszlovák hatóságok Mariska beadványaira küldött elutasító válasainak másolataival egészítették ki a kötet összeállítói. Külön fejezet foglalja össze a politikus életének főbb állomásait.

Felkavaró olvasmányt jelentenek Esterházy 1945 és 1953 között papírra vetett, kurta, párshavas börtönjegyzetei, nemkülönben a szenvedéseit Krisztuséihoz hasonlító, életét 14 stációra osztó Esterházy János keresztútja című fejezet.

A könyv újabb lépés Esterházy elhúzódo rehabilitációja felé. Leánya, a Rómában élő Alice kitartó erőfeszítéseinek eredményeként, Karel Schwarzenberg cseh külügyminiszter fáradozására tavaly sikerült megtalálni az Esterházy hamvait tartalmazó urnát egy prágai tömegsírban (Mariska hiába kérelmezte a politikus 1957-ben, a mírovi börtönben bekövetkezett halála után testvére hamvainak kiadatását, sőt a csehszlovák hatóságok még az elföldelés helyét sem voltak hajlandók közölni vele).

Esterházy szülőföldjén történő eltemetésére egyelőre nincs remény, de a felvidéki magyarság a már életében sokak által szentként tisztelt politikus boldoggá avatási eljárása megindításának lehetőségét fontolgatja.

(Kegyelem életfogytig – Esterházy János szenvedéstörténetének dokumentumai Mycielskiné Esterházy Mária feljegyzései alapján. Kiadja a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség és a Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, Budapest, 2008.)

-xx-

SZENTE IMRE

Néhány fogas kérdés a magyar nyelvben

Folytatás az előző számunkból

A talán legmakacsabb s egyben a legkártékonyabb nyelvi babona tárgyalását kezdjük a népszérű dalszöveggel: „Zöldre van a, zöldre van a rácsos kapu festve”. Erről a „van festve” szerkezetéről, amely tehát a *van* ige egy alakjából és egy -va/-ve képzős határozói igenéből áll, makacsul tartja magát a hiedelem, hogy idegén, germanizmus, kerülendő. Az iskola ludas ebben is, mint az *egy* határozatlan névelő üldözésében? Úgy látszik, hisz a népköltés mit sem tud e tilalomról. „Bé van az én szűröm uija kötve (vagy: zubbonyzsebém varrva)”; „Lé van a szívem láncolva, nincsen aki feloldozza”; „Rajta, rajta, Görc városa, Fehér László még van fogva” – s e széri s e száma a példának. Nem irtózik tőle a magyar nyelvismeret koronázatlan királya, Arany János sém. Példák a *Toldi*-ból: „mintha örög volna belé bújva”; „a lándzsák a fal mellé voltak támogatva”; „ő is szörnyen még vala indulva”; „öcsém el van veszve”; „most a házfalakat rakják emeletre, / akkor a tető volt kétször újra kezdve”; „akkor is ki volt ő mindénűnzen zárva”; „a király sátora vala ott félvonva”; „a sátrak el voltak rékesztve korláttal”; „Duna partban egy nagy zászló volt félútve”, stb. stb. Arany elméletileg is megpróbálta tisztázni, mikor kifogástalan s mikor magyar fület sértő az ilyen szerkezet használata, de nem talált egyértelműen érvényes szabályt. Ez pedig arra mutat, hogy van valami igazuk a gyanakvóknak is, és hogy saját nyelvérzékére van ki ki utalva. Valami támogatást azonban adhatunk a nyelvérzéknek azok számára, akiknél ez kissé hiányos, egy egyszerű és könnyen megjegyezhető szabályt: a szerkezet akkor kifogástalan, ha *állapotot* fejez ki, nem pedig *cselekvést*. A fenti példák (a népköltésből és a *Toldi*-ból) azért jók, mert állapotot fejeznek ki, például a zubbonyzseb valójában meglepő bevarrotságát, hisz a zseb arra való, hogy belenyúlhasson s kivéhesse belőle valamit a gazdája. A Duna partjába üttő zászló, vagy a korláttal elrekesztett sátrak is tájleírásba illő, akár festő ecsetjére méltó látvány, tehát állapot, nem pedig történés vagy cselekvés. Még világosabban egészségi vagy kedély~~állapotról~~ van szó az ilyen egyszerű közlésékben, mint „el vagyok fáradva”; „ki vagyok merülve” (röviden: „kivagyok”), „nagyon el volt anyátlanodva”.

De lássunk példákat a helytelen, rosszul vagy idegénszerűen hangzó használatra is: „a képek még vannak nézve” – mond-é ez valamit a képek állapotáról? Megváltoztak-é a képek azáltal, hogy megnéztük őket? Ahogy a zseb megváltozott azzal, hogy bevarrták. Vagy a pohár selejtét vált azzal, hogy leejtették s most „el van törve”, „még van hasadva”. Ez valóban állapotváltozás, amiről szó sincs a megtekintett képek esetében. Ott a cselekvés a lényeg, az, hogy megnéztük a képeket. Legfőkébb tréfásan, grotész humorral mondhatjuk, hogy a képek még vannak nézve, mint ha túl lennénk egy (kéllemetlen?) kötelességen, „létudtuk” volna megnézésüket. Hasonló elbírálás alá esnek az ilyen kijelentések: a tó át van úszva (diadalmas dicsekvés számba elmegy); lé vagy esve a fáról – e ténymegállapítás is történésről szól, nyelvilag tehát kifogásolható. Persze komolyan ügysem mondja senki. Ha pedig el van törve a lábad, az sajnálatos ugyan, de nyelvilag helyes, mert valóban megváltozott lábad állapota. Számos mozgást jelentő ige egyáltalán nem alkalmas e szerkezetben való használatra, hacsak nem tréfásan, mint az „el vagyok méne” (már írt s e vagyok). Léhetetlenül hangzik azonban, hogy „a tolvaj el volt futva, szaladva, menekülve, még volt lépve, olajra volt lépve, még volt lögva”. Mái sincs végérvényesen tisztázva, jó-e az „el van utazva”. Akik jóváhagyják, azzal érvelnek, hogy egészen mást jelent, mint az egyszerű „elutazott” s a távollét, amit kifejez, igéni állapot. Ebben lehet valami. De nekem valahogy nem volt még sem kedvem sem alkalmam használni, s viszolygok is tőle, annyira sült-némét (er ist verreist) a magyar fülnék.

A *van* igére és alakváltozataira (vagyok...vannak; voltam...voltak) épült szerkezetek körül, mint látjuk, még van helye a pro és kontra vitának. Amit a nyelvvédők szinte egyhangúlag „germanizmusként” elítélték s máig joggal kifogásolnak, az a *lész* és főleg a *lőtt* ige alakjaival és a -va/-ve határozói igenével képzett szószérkezt, mely a német passzívum tükörfordítása: még lőtt mondva; a javaslatok el lőttek fogadva; fél lettem kérve, stb. Itt sem állapotról esik szó, hanem cselekvésről/történésről, méghozzá szenvedő (passzív) formában, ehelyett: megmondták; a javaslatokat elfogadták; félkértek. A némétben *wurde*, a svédben *blev* felel még a *lőtt* igének, a germán nyelvek szokott passzívuma. A magyar nyelvérzék nem csak azért utasítja el, mert idegén, hanem mert sérítte a többes harmadik személlyel kifejezett határozatlan alany, amellet hogy magyaros, rövidebb is, és minden körülrít szerkezetét fölöslegessé tesz. (Azonban, mint fentebb láttuk, a mai nyelvben mégiscsak jeléntkézik

az igény egy passzívumra, ezt vannak hivatva kiéle-
gíteni a *kerül* igés esetén körülírások.)

A *lőtt* igés szerkezetektől különböző, jóval enyhébb elbírálás alá esnek a *lész* igeékek. Ennek oka a *lész* ige kettős természetében rejlik: egyrészt a *van* létige jövőideje (futuruma), másrészt önálló jelentéssel bíró ige: „vállik valamivé”. Mint a *van* ige paradigmájába tartozó harmadik *tempus* alkalmas az állapotról szóló -va/-ve szerkezetek jövő idejének kifejezésére, például ebben a mondatban: ma kell be-
vásárolnunk, mert holnap *zárva lesznek* az üzletek. Arany János, aki soha le nem írt volna egy ilyen frázist, hogy „vétkéért még lőtt büntetve”, a *Toldi*-ban ezt a mondatot adja Lajos király ajkára az álnok Tol-
di Györgyről: „vétkéért még *lészén büntetve*”. Egy másik példát: „A kapu be lőtt zárva” – ezt soha nem mondanám, de igéni jónak tartom „a kapu be lesz zárva” mondatot, például ebben az összefüggésben: „Mire hazaérünk, a kapu be lesz zárva”. E két mondat közt ugyanis más különbség is van, nem csak az időviszony, nem mondhatjuk, hogy az egyik múlt-, a másik jelenidejű. Ha a „kapu be lesz zárva” mondatot áttesszük múltidőbe, ezt kapjuk: „a kapu be *volt* zárva”, nem pedig azt, hogy „be *lőtt* zárva”.

Emlékszem, falusi elemi iskolánkban így fenyegette még rosszkedő társát a „vigyázó”: „be leszél mond-
val!” Természetesen ez is némétés. Ellenben kifogástalan ez a mondat: „Holnap pihennéd kell, *el leszél fáradva* az éjszakai műszak után”. Még ugyanis az előbbi mondat cselekvést, az utóbbi állapotot fejez ki.

Persze így is mondhatjuk: „Holnap pihennéd kell, bizonyára fáradt leszél.” De mint láttuk, nincs okunk kínosan kerülni a határozói igeneves szerkezetét. Akik ezt teszik, éppen túlzott óvatosságuk miatt fejezik ki magukat esetlenül, idegénszerűen. „Ez a pohár törött” – ehelyett: „el van törve”.

Tisztában vagyok azzal, hogy ezer példával sem tudnám meggyőzni azt, aki idegengkedik a -va/-ve szerkezettről, s a „tőtő”-nyelves megoldást tartja magyarábbnak, tömörebbnek. Próbáljuk még „tőtő”-nyelvén a fenti példák némelyikét: „az én zubbony-
zsebém bévarrott”, vagy: „az én szűröm uija bekötött” – szebb-é, jobb-é így? S nem lesz-é ráadásul félreérthe-
tő is, ha így mondom: „Fehér László megfogott”, ehelyett: „még van fogva”? Vagy ha a sebész a műtő-
ből jöve ezzel lepné még kollégáit: „a páciens meg-
opérált”, ehelyett: „még van opérálva”? S ha kilépve a városzobába az aggódó férjjel közölné: „kedves fele-
séme megmentett” – ehelyett: „még van mentve”? Hogy a „tőtő”-nyelv használata napjainkban is terjed, bárki megfigyelheti a tévében megszólaltatott interjú-
alanyok, hivatalos személyék beszédében. „A dohány-
zás csak az erkélyen megengedett”, „ez a kérdés még
nem eldöntött” – és hasonlók hangzanak el naponta.

Az *egy* vagy két *-vel* írt múltidejű melléknévi igenév más vonatkozásban is hozzájárul a „tőtő”-nyelv terjedéséhez. Még a boldogult kádári ántivilágban ol-
vastam egy hazai tudósítást francia írókról, abból idézem ezt a mondatot: „Csak azért hagytuk őt a végé-
re, mert a csoport legkésőbb színre lépett és egyik leg-
tovább élt és dolgozott tagja volt.” Micsoda pontosko-
dó, fontoskodó, aggályosan körültekintő fogalmazás! Már a „legkésőbben” használata is az egyszerű „legké-
sőbb” helyett! Hát még a múltidejű melléknévi igen-
vek kényszerzubbonyos sora! Mennyivel termé-
szetesebb volna ragozott igékké: „.... mert a csoport
legkésőbb színre lépo s egyik legtovább élő s dol-
gozó tagja”. Ám az aggályos riportér élegédetlen ezzel
a megoldással: dehogy írná ő egy holt emberről azt,
hogy „lépo, élő, dolgozó”? Aggodalma fölöslegés: a
„volt” ige ugyanis egyértelműen utal a múltra, s a mel-
léknévi igenevok sora nem a múlt időt van hivatva új-
ból hangsúlyozni, hanem a múltbeli egyidejűségét,
folyamatoságot.

Hasonló esetlenségekre már a hetvenes évek köze-
pe táján fölfigyeltek a hazai nyelvapolók. Egy újságíró
arról számolt be, hogy az úttörők koszorút helyézték el
„a megýénkben született és alkotott híres emberek
síráján”. Kényszerzubbonyt elémgettem fentebb; az
utóbbi példa megvilágítja, mire gondolok. Az önma-
gában helytálló „megýénkben született” jelző magával
sodorja szegény tollforgatót a „megýénkben alkotott”
hírösségék képtelenségébe.

Nyelvünk hajlékonyságának szép példáját láthatjuk
abban, hogy nemcsak „olvasott könyvről”, hanem „ol-
vasott emberről” is beszélhetünk, vagyis a befejezett
melléknévi igenév még tárgyas igékkel kapcsolatban
sem kizárólag szenvedő értelmű: cselekvő is lehet. Ám
csak kivételesen, a cselekvő használat nem általános.
Ha mégis terjedő tendenciát mutat, annak nincs okunk
örülni: nem nyeresége nyelvünknek.

Folytatás a következő számunkban

Levél NEMECSEK ERNŐNEK A Pál utcai fiúk megjelenésének 100. évfordulójára

Kedves Ernő!
Ugye nem neheztelsz rám azért, hogy letegezlek?
Holott – bár kenyérem javát már megettem – bő-
ven öcséd lehetnék, hisz Te immár száz éve, hogy
életre keltél egy könyv lapjain. Hiába: Te már örök-
re megmaradsz annak a kiskamasznak, amilyen-
nek jó ötven évvel ezelőtt megismertelek A Pál ut-
cai fiúk-ban, ahogy hősi halált haltál a Grundért.
Kissé zavarban vagyok, amikor felteszem Neked a kérdést: vajon tudod-e, hogy önfeláldozá-
sod ellenére a Grund végül is elveszett? Ezt a na-
gyon szomorú hírt meg kell tetézzem azzal, hogy
regénybeli társaid és az ő leszármazóik az elmúlt
száz év alatt sok más grundot is elveszítettek. Oly-
annyira belejöttünk a veszítésbe, hogy Ottlik Géza,
a Te írónak egy fiatalabb kollégája szerint: „ta-
lán azt is megszoktuk, hogy a vereséget izgalma-
sabb, sűrűbb anyagból való és fontosabb dolog-
nak tartjuk a győzelemnél – mindenesetre igazibb
tulajdonunknak.” De azért azt is tudnod kell, hogy
eddig – míg legyőzőink rendre elenyésztek – mi
minden vereségünket túléljük, és áll még a Pál-
utca is! És a vörösingeseket mégis csak kizavar-
ták a Füvészkertből...

Kedves Ernő! Igazából azért írok Neked, hogy
elmondjam: akárhogyan is alakult a Grund sor-
sa, a Te áldozatod nem volt hiábavaló - nevedet
most már örökre csupa nagybetűvel írjuk! Mint
ahogy azokét a fiúkéit is, akik ott a Pál utca kör-
nyékén - félszáz évvel utánad - szintén életüket
adták a Grundért. Tudd meg, Ernő, hogy a Te tör-
téneted nemcsak az itthoni, hanem a környező
országokban élő magyar olvasóknak is egyik leg-
emlékezetesebb olvasmánya, és hogy híred – a több
mint harminc nyelvre lefordított regény és a hat
filmváltozat révén - az egész világon elterjedt! A
Te példád ma is él és hat: azt üzeni minden em-
bernek, hogy ami nagyon kedves nekünk, azért ki
kell állnunk, még ha ez „rövidtávon” nem is kifi-
zetődő. Mert az élet enélkül csak szolgaság...

Remélem, a következő száz évben is velünk
maradsz, hogy unokáink unokáinak is kedves ol-
vasmánya lehessél, és nem út el semmiféle okos-
kodó tanügyi reform! Hiszen a jövőben is lesznek
einstandoló pimaszok és megvéendő grundok –
példáddal továbbra is adj erkölcsi erőt a gyengék-
nek és a jó ügyek védelmezőinek!

Több mint fél évszázados barátsággal üdvözlő:
Gereben Feri bátyád (vagy öcséd?)
tanár és olvasáskutató

JELEN SZÁMUNK KÉPEI

Elismerést érdemel, ha valamely közösség
ápolja és tiszteletben tartja elődeinek emlékét.
Az Oberpullendorf/felsőpulyai székhelyű fiatal
Közép-burgenlandi Magyar Kultúregyesület
hagyományos farsangi bálja mellett gondosko-
dik arról is, hogy elevenen hasson a történeti
emlékezet. Kraxner József mérnök évek óta
gyűjti a városka és járásszékhely múltjára vo-
natkozó adatokat; célja mindkét Pulya törté-
netének feldolgozása könyvalakban. Idén márci-
usban ismét kiállítással lépett elő az egyesü-
let. Szintén Kraxner Józsefnek köszönhetően a
Szt. István házza átalakított volt Rohonczy kas-
télyban KOZINA SÁNDOR (1808–1873) mű-
veinek bemutatásával emlékezett és emlékezte-
tett a biedermeier festőre születésének 200. év-
fordulója alkalmából. A művész ugyan nem Pu-
lyán, hanem a Vas megyei Simaságon született,
ellenben édesanyja, Rohonczy Teréz helyi szü-
letésű volt, édesapja szintén Pulyán élt és halt
meg 1850-ben. Tanulmányai és vándorlásai
után végül Sándor is Pulyán telepedett meg apja
birtokán. 1849-ben várandós élettársát,
Josepha Freimeiert is Pulyára hozta, aki hat
gyermeket hozott neki a világra, és akivel 1862-
ben kelt hivatalosan is egybe. Közben Angliá-
ban és Franciaországban tartózkodott, nevezet-
esen Brockyval ő képviselte a magyar festészet-
et az 1850–1851. évi londoni Világkiállításon.
Ebben az időben az angol királyi család tagjai-
ról készített arcképeket, de ekkor festette meg
az emigráns Szemere Bartalant is, akinek neje,
Jurkovics Leopoldina szintén pulyai volt.

Kozina Sándor korának gyermekeit telje-
sen beleillik történetesen a kortárs magyar fes-
tészetbe. Habár rajzokat is készített, tehetsé-
gét inkább környezete ismert alakjainak meg-
örökítésével domborította ki. Egyik legmegka-
póbb alkotása, az Ecce homo a felsőpulyai Szt.
Ferenc templomban látható. Kései házasságkö-
tése miatt mintegy ezzel akarta kiengesztelni
egyházát.

Termékeny életút bánáti nosztalgiákkal

Schiff Júlia, *Világtalan ház. Elbeszélések (Arad, 2007)*

Sok olyan ember van, aki valamikor a múlt század közepén született Közép-Európában, s akiről elmondható néhai Török Sándor szavaival: „élete(d) kész regény”. Aki ugyanis szenvedő alanya volt a második világháború végnapjainak, utána a kommunista diktatúrának, akár Magyarországon, akár valamelyik szomszédos országban, annak van elég mesélnivalója, még hogyha nincs is olyan sokrétű, változatos élete, mint Schiff Juliának, a *Világtalan ház* c. elbeszélésköte szerzőjének.

Ez a „sokrétűség” azzal függ össze, hogy Schiff Júlia bánáti születési, pontosabban olyan bánáti kisvárosban, Dettán született, aminek eddig még a nevét sem hallottam, de életének első szakasza főként Temesvárhoz köti. A régi bánátiakról pedig azt kell tudnunk, hogy legalább két-, de többnyire háromnyelvűek – a legtöbb családban a németet és a magyart felválva használták –, de természetesen megtanulták és beszélték az állam nyelvét, a románót is. Júlia esetében, aki román-francia szakot végzett a temesvári egyetemen, hozzájön a negyedik nyelv, a francia is. Ha tehát a mai Európa polgáira a többnyelvűség jellemző, akkor ő tipikus európai. Ez az előny azonban identitászavarokhoz, illetve paradoxonokhoz is vezethet, hiszen a Romániában született, de főként magyarul író (és már itt jegyezzük meg, magyar szerzőket németre fordító!) Schiff Júlia sohasem élt huzamosabb ideig Magyarországon; Romániából 1981-ben kivándorolt Nyugat-Németországba, itt dolgozott és ment is nyugdíjba. Akkor miért ír mégis magyarul? – kérdezhetné a tájékozatlan olvasó. Gondolom azért, mert ez a nyelv áll a szívéhez legközelebb.

A *Világtalan ház* elbeszéléseit (bár ezek egyrészt rövidségük miatt én inkább „karcolatnak” nevezném) szerzőjük négy részre osztja, s ez nem látszik véletlennek, ugyanis négy életszakaszt jelez. Az ötödik, a korai gyermekkor, bizonyos értelemben át-szővi az egész könyvet emlékek, viszonyítások formájában. Az itt leírt életszakaszok közül az első talán a legnyomasztóbb – ebből megtudjuk, hogy az ötvenes években nem csak Magyarországon telepí-

tett ki „osztályidegennek” nyilvánított embereket a kommunista államhatalom, hanem ugyanez történt Romániában is, ahol például a Bánátból számos német anyanyelvű családot telepítettek át a Baragan-ba. Míg a politikai foglyokat a Duna-csatorna építéséhez vezényelték ki, az „osztályidegeneket” (akiket mulatságos módon Tito-szimpatiával gyanúsítottak!) ezen a széljárta, Duna-melletti síkságon internálták, általában szörnyű lakhatási viszonyok, embertelen körülmények között. Ez Schiff könyvének legdrámaibb, s ugyanakkor valahol mégis reménykeltő része – hogyan küzd családja a túlélésért, s ezen belül ő maga azért, hogy tovább tanulhasson, hogy azt csinálhassa, amihez hivatást érez. Míg a családnak 1956-ig kell várnia a visszatérésre Bánátba, Júlia már két évvel a kitelepítés után engedélyt kapott arra, hogy tanuljon, levizsgázzon, s végül tizennyolc évesen, már a család visszatérése után, kineveztek egy kis faluba elemi iskolai tanítónőnek. Később egy „fontos ember” kis megvesztegetésével innen is elkerült, vissza Temesvárra, de ez sem hozott életében megoldást.

Erről az időszakról, a Dej-korszak végéről, illetve Ceausescu eszelős országlásáról és ezen belül Júlia és mások életéről két ciklus is szól a könyvben, a „Légszomj” és a „Világtalan ház”. Itt fogalmazza meg a fordítónak, irodalmi közvetítőnek készülő szerző legpontosabban helyzetét a diktatúrában: „A szaknak rég nem volt önálló életük. Minden nyomtatott szón láncok csörögtek”. És később: „Világtalan házban lakott. Élete a fogságban töltött élet szabadsága volt. Országnagyságú cellában élt”. De Schiff Júlia ki is bontja ezeket az alapigazságokat, egyéni sorsok bemutatásával érzékelteti, hogyan, milyen láthatatlan mechanizmusokon át működött Romániában az a diktatúra, amihez képest Magyarországon Kádár 1963 utáni „gulyás-kommunizmusa” elviselhetőnek tűnt. Ebből a szempontból különösen megfogott az „Eperszezon” c. elbeszélés, egy „Bobby”-nak becézett jóképű fiúról. Német anyanyelvű, román állampolgárról van szó, aki mint élsportoló jól érvényesül – egy ideig, amíg bele nem kerül a Securitate hálójába. S hogyan használja fel a román állambiztonság Bobbyt még kivándorlása

után is, hogyan zsarolja érzelmileg, hogy a hazatogatókra feljogosító vízumok fejében adatokat szolgáltatson németországi ismerőseiről.

Nehéz elszakadni a szülőföldtől, mondja Schiff s a szülőföld iránti nosztalgia valahol tovább él, mint egy „fantom-fájdalomként” (lásd: levágott láb!), nem tudja magát túltenni rajta az ember. Részben persze azért is, mert az „áttelepülteket” a született német kicsit fölünyesen, nem egyszer szívtelenül kezeli; így azoknak meg kell szokniuk az újfajta magányt a szélesebb nyelvi közösségben. Ez a „kiszakadtság” érzés még akkor sem múlik el, amikor a romániai forradalom, illetve a diktatúra bukása után az emberek már szabadon utazhatnak oda-vissza – erről Schiff többek között a „kasztli”-ről írt fejezetben vall. A „kasztli” az olyan szekrény, aminek üvegoldala van, tehát kilátni rajta az utcára – Schiffnél bizonyos értelemben a régi polgári világ szimbóluma. Bár sok ilyen kasztli még létezik a bánáti kisvárosokban, de az emberek mögülük eltűnőben vannak. A diktatúra idején annyi német vándorolt ki a Bánátból, hogy Dettán már csak egyetlen német diák jár iskolába. És a magyarok is kihaltak, vagy áttelepültek. Hiába próbálják Temesvárt többnyelvű kulturális központtá tenni, Schiff Júlia szerint a lelkekben alig történt változás: „Lehet, hogy sok minden új itt... Csak a másik elutasítása régi, ami a visszanyert szabadságot korlátok közé szorítja”.

Rekviem a régi Bánátért? Meglehet, az – de mint korábban utaltam rá, ugyanakkor egy termékeny életút krónikája. Mert Schiff Júlia ma is, nyugdíjazása után is dolgozik, magyar költőket fordít németre, s íme, továbbra is olvasmányos magyar prózát ír. Én engem kicsit egy másik, Ausztriába szakadt prózáiróra, Domahidy Andrásra emlékeztem; a különbség csak annyi, hogy Domahidy a szatmári dzsentrivilág emlékeit írja meg, míg Schiff Júlia egy többnyelvű bánáti polgárcsalád sorsát az elmúlt fél évszázadban. Így is ajánlott olvasmány lehet könyvem mindenkinek, akit érdekel a romániai kisebbségek sorsa, amit itt egy többnyelvű író nő elevenít meg életútjának szépen megírt történetében.

GÖMÖRI GYÖRGY

A két Lenkey

Lenkey János születésének 200. évfordulója alkalmából jelentette meg második kiadásban 410 oldalon az idei megalakulását követően, Egerben eredményes konferenciát tartó Lenkey Társaság Kulturális Örökség Egyesület a lapunkban is publikáló T. Agoston László: *A két Lenkey* című történelmi regényét. A szerzőt családi kötődése sarkallta e regény írására, ugyanis édesanyja révén Lenkey leszármazott.

A szerző alapos kutatómunkája nyomán, történeti hitelességből fakadó írói fantázia kalauzolásával szemlélheti az olvasóval az 1848/49-es forradalom és szabadságharc Lenkey testvérek által átélt epizódjait. A regény középpontjában Lenkey János huszárkapitány élete-sorsa, harctéri szerepének megrajzolása mellett élenken érvényesülnek a magánéleti vonatkozások. Ugyanakkor történelmi dokumentumok, dialógusok jelenetekbe rendezésével közvetíti a magyar nép függetlenségéért, szabadságáért, önálló létéért és gondolkodásáért folytatott küzdelmét. Lenkey János az egyetlen az aradi tizennégyek közül, akinek a mai Magyarország területén van a sírja.

Mit üzennek napjainknak e regény főhősei? *„Azt mondják: nem a rang, nem a cím a fontos, hanem a tett. Nem az számít, kit formázol a tükörben, hanem ami a szívedben lakik...”* Lenkey Péter, a Lenkey Társaság Kulturális Örökség Egyesület elnöke pontosan fogalmazta meg a terjedelmes és tartalmas regényt vezető, ajánló soraiban: *„A magyar történelem ma mi vagyunk. Mindannyian, akik emlékezetünkkel visszük tovább mindazt, amiért elődeink életüket áldozták”.*

A könyv borítóját a Lenkey útját jelző térkép fedi, belső illusztrációit pedig a Magyar Hadtörténeti Múzeum és Levéltár gyűjteményében őrzött korabeli fényképek, írásos emlékek közül válogatták. ZSIRAI LÁSZLÓ

BÉCSI NAPLÓ

Kiadja az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége

Levelezési cím: A-1011 Wien, Postfach 358.
Web: www.fkkk.tvn.hu/beansnaplo

Tel./Fax: 00 43 1 532 60 49
E-mail: becsi-naplo@aon.at

Zweimonatsblatt der Ungarn in Österreich.

Eigentümer, Herausgeber, Hersteller und Verleger: Zentralverband Ungarischer Vereine u. Organisationen in Österreich. A-1010 Wien, Schwedenplatz 2/I/8.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Borbándi Gyula (München), Gömöri György (London), K. Lengyel Zsolt (München), Monoslóy Dezső (Bécs), Papp László (New York), Pomogáts Béla (Budapest), Sárközi Mátyás (London), Sulyks Vince (Oslo), Szabó A. Ferenc (Budapest), Szakály Sándor (Budapest).

SZERKESZTŐSÉG:

Benyák Mária, Böröndi Lajos, S. Csoma János, Deák Ernő (főszerkesztő), Ferenczy Klára, Kántás János, Radics Éva, Varga Sándor.

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Uzsák Zoltán

GAZDASÁGI INTÉZŐ: Deák Sonja

BANKKONTO: 004-46793, BLZ: 20111, Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG., Hauptanstalt A-1010 Wien, Graben 21.
IBAN: AT572011100000446793 • BIC: GIBAATWW

ELŐFIZETÉS egy évre: Ausztriában 9 Euro, Magyarországon 1200,- Ft, Németországon és a többi EU-államokban 13,60 Euro, vagy annak megfelelő összeg: Svájcban 22,- Sfr. Amerikában, Kanadában, Dél-Amerikában és Ausztráliában (légipostával) 22,- US dollár (25,- Euro).

TERJESZTŐINK:

Amerikában: Szakács Ervin, 1041 Capri Isles Bul. #228, Venice, FL 34292. Tel.: 941 483 4465
Angliában: Hungarian Book Agency, P.O.B 1956, Durham DH1 2GA.

Hollandiában: Dr. Piri Zoltán. Croeselaan 254, NL-3521 CL Utrecht. E-mail: pirizoltan@hotmail.com
Kanadában: Pannonia Books Ltd., 472 Bloor St. W. 2nd floor, Toronto, Ontario M5S 1X8.

Magyarországon: Librotrade Kft., H-1656, P.O. B. 126, H-1173, Budapest, Pesti út 237. Bank folyószám: KHB Rt. 10402166-21638181-00000000.
Svájcban: B. Szabo Péter, Magyarház Alapítvány / Ungarnhaus Stiftung Buchmattweg 4, CH-8057 Zürich Bankszámla: UBS AG, 8098 Zürich Konto Nr. 100 100 01F EBAN: CH06 0023 0230 1001 0001F
Svédországbán: Szöllösi Antal, S-127 24 Skärholmen, Box 176. PlusGiro: Nr.: 756987-4.

Névvel vagy betűjellel megjelent cikkekért szerzőik felelnek és nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Gefördert aus Mitteln der Volksgruppenförderung

Druck: ALWA & DEIL Druckerei Ges. m. h. H. A-1140 Wien, Sturzgasse 1a

KATONÁK, CSENDŐRÖK, ELLENÁLLÓK

Szakály Sándor: *Katonák, csendőrök, ellenállók. Örökség. Kaposi kiskönyvtár 32. Kaposvár, Kaposvár Megyei Jogú Város Közgylése, 2007.*

Egy magára valamit is adó megyeszékhelynek nem csak a saját, de tágabb környezetének történetével is illik foglalkoznia. Mint ahogy számon kell tartania azoknak a művészeknek és tudósoknak a munkásságát is, akik ugyan már nem élnek a szülőföldjükön, de még mindig kötődnek hozzá. Emiatt öröndetes vállalkozás a mindezt felvállaló *Kaposi kiskönyvtár* sorozat, amelyben legutóbb a somogyi Törökoppányban született, a gimnáziumot pedig Kaposvárott végző Szakály Sándor tanulmányköteite látott napvilágot.

Szakály két évtizeden át a Hadtörténeti Intézet és Múzeum tudományos munkatársaként, majd főigazgatójaként, közben pedig az intézmény bécsi levéltári kirendeltségének vezető-helyetteseként az Osztrák Állami Levéltárban dolgozott. A 21. század elején a Duna TV alelnöke volt: történelmi ismeretterjesztő műsorok házigazdájaként vagy szakértőjeként azóta is sokszor találkozzunk vele e csatornán, s a legtöbb esetben ezáltal ismerték és szerették meg őt, idehaza és a külhoni magyarság körében is.

Életpályája rendkívüli következetességről tanúskodik. Már ifjú kutatóként is ugyanazok a problémák foglalkoztatták, mint napjainkban: Trianon és következményei, a magyar honvédség és katonapolitika két világháború közötti és II. világháború alatti története, a katonai felső vezetés helye és szerepe a magyar társadalomban. Az oly sokszor feltett, egy korábbi kötetének címet adó „*Volt-e alternatíva?*” (1999.), azaz a „lehetett volna-e másként cselekednie a politikai és a katonai vezetésnek?” kérdése. Nagy feltűnést keltett első kötete, *A magyar katonai elit* (1987.) megjelenése óta már sokkal nyíltabban, minden oldal érveit meghallgatva lehet e sokakat érdeklő problémákról beszélni. Ez nem utolsó sorban az ő érdeme.

Most megjelent tanulmányai a már 20 esztendővel ezelőtt felvetett problémákhoz térnek vissza, azokat a korábbinál jóval alaposabb ismeret birtokában boncolják. Hálátlan – de igazi történészi – feladat ez, hiszen a katonai és csendőri elit vizsgálatakor egy-egy adat tisztázásához, pontosításához levéltárak, irattárak, egyházi anyakönyvi kivonatok, név- és adattárak, sematizmusok, lexikonok és periódikák sokaságát kellett végigböngésznie, azok sokszor egymásnak is ellentmondó anyagát ellenőriznie, és közülük – megfelelő forráskritikával – a legvalószí-

nűbbnek tűnőt kiválasztania. Emellett persze a nyolcvanas évek elejétől az akkor még élő egykori katonai vezetőkkel, azok hozzátartozóival folytatott beszélgetéseket és levelezéseket – ha úgy tetszik, a ma oly divatos oral history műfaját alkalmazva, és „kézirattári” forrásokat bevonva – szintén felhasználta a szerző. Mindez a mostani kötet jegyzetapparátusából csak sejthető, ám annál egyértelműbb, ha a szerző *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945* (2003.) című lexikonját forgatjuk, hiszen ez szolgál alapjául az itteni értekezéseknek is.

A katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetőit, illetve a katonai attaséi szolgálatot az 1919 és 1945, a csendőrség irányítóit pedig az 1938 és 1945 közötti időszakban mutatja be Szakály. Táblázatok, statisztikai adatok sokasága segítségével jellemzi őket. A kötet erénye, de egyben gyengéje is, hogy a vizsgálati szempontok – a téma természetéből adódóan – szinte teljesen azonosak (születési hely és idő; vallás; apa foglalkozása; tanulmányok; képzettség és rendfokozat; szolgálati hely; nyelvismeret; vezetőként eltöltött időtartam; életkor az „elitbe” kerüléskor és a nyugalmazáskor; 1945 utáni sorsuk; halálórási adatok). Ezáltal – és persze amiatt, mivel a két világháború közötti, „neobarokk” magyar társadalomban az egyház mellett a katonai pálya biztosította a leginkább a felemelkedés lehetőségét az „alulról jötteknek” – az ezekből levont következtetések igencsak hasonlítanak egymásra. (Ennek következtében néha úgy tűnik, mintha – bár más-más személynevekkél, de – ugyanazt olvasnánk újra-háromszor a kötetben.) A katonai attaséi beosztást betöltő katonatisztekéről adott összegzés csaknem egy az egyben alkalmazható a két másik csoportra is: „(...) szakmailag felkészült, több nyelvet beszélő, katonai pályafutásukat többnyire az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregeiben indító, alsó középosztályból származó férfiak voltak”, akik „a politikától általában távol tartották magukat. 1945 utáni életútjuk a többi tábornok és tisztársukhoz volt hasonló, azaz az új magyar állam ismereteikre, szolgálatukra nem tartott igényt. Többségük ennek ellenére nem hagyta el hazáját, és itt élt, általában kétkezi munkával megkeresve a kenyerét haláláig.” (58. o.) Mindez tényekre alapozott, kemény cáfolata annak a magát az 1940-es évek közepétől egészen a ’80-as évek végéig tartó tételnek, miszerint a honvédség és a csendőrség vezetőinek többsége az uralkodó elitből: az arisztokráciából és a felső középosztályból került ki, kizárólag kapcsolatai révén érvényesült, általában tudatlan és német származású volt stb.

Ezért is fájdalmas, hogy napjainkban – a komolyan vehető historikusokkal szemben – a „véleményformáló”, „független” újságírók jó része változatlanul ragaszkodik e hamisnak bizonyult sztereotípiákhoz; elsősorban, sajnos, ideológiái megfontolásból.

A kötet zárótanulmánya a Bajcsy-Zsilinszky Endre vezette magyar katonai ellenállási mozgalom történetét foglalja össze példás tömörséggel. Ahogy azt Szakálynál megszokhattuk, elfoglultság nélkül, az elsőleges (levéltári, kézirattári) források és a szakirodalom széles körű ismeretével, biztos kézzel válogatva a fontos és a kevésbé jelentős adatok között.

A karcsú, ám tartalmában igen gazdag kötetből az is megismerheti Szakály Sándor eddigi munkásságát, aki eddig semmit sem olvasott tőle, de hasonlóan forgathatják a könyvet a szakemberek is. Annál is inkább, mivel a benne található írások – az elsőször itt közölt, csendőrségről szóló kivételével – kis példányszámban kiadott tanulmánykötetekben jelentek meg. Tanulhatunk belőlük, hogyan kell a sokak által ma is politikai természetűnek tekintett történeti kérdésekről a politikumot kizárva, szakmai alapon beszélni és vitázni, a történetietlen – saját korunk viszonyait és elvárásait a múltba visszavetítő – szemléletet elutasítani.

ÚJVÁRY GÁBOR

OFFENLEGUNG

Az 1982-ben életbe lépett osztrák sajtótörvény értelmében az alábbi nyilatkozatot tesszük közzé:
Offenlegung gemäß § 25 des Mediengesetzes:
Medieninhaber: Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich, A-1010 Wien, Schwedenplatz 2/I/8.
Unternehmensgegenstand: Interessenvertretung der Österreicher ungarischer Sprach- und Kulturzugehörigkeit.
Vorstand: Dr. Ernő Deák (Präsident), István Radda (Generalsekretär), János Kántás (Kassier).
Beteiligung: 100 %.
Grundlegende Richtung: Pluralistisch - demokratische Meinungsbildung der Ungarn, Wahrung einer mit Österreich verbundenen Identität des Volkstums.